

JOS. EMAN.
MINIANÆ,

VALENTINI,

ORDINIS SANCTISSIMÆ TRINITATIS,
REDEMPTIONIS CAPTIVORUM SODALIS,

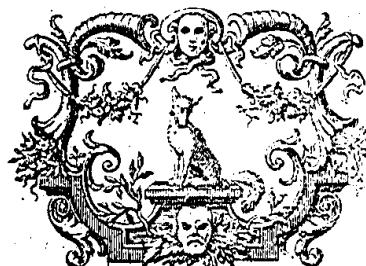
DE BELL O
RUSTICO VALENTINO,

LIBRI TRES,

SIVE

HISTORIA DE INGRESSU AUSTRIACORUM
FOEDERATORUMQUE IN REGNUM
VALENTIÆ.

EX BIBLIOTHECA
GREGORII MAJANSII,
GENEROSI VALENTINI.

HAGÆ-COMITUM,
APUD PETRUM de HOND'T,
M. DCC. LII.

GEREOSISSIMO DOMINO,

OTTONI FRID.

COMITI DE LYNDEN,

GREG. MAJANSIUS,

GEREOSUS VALENTINUS,

S. D.

Bellum Rusticum Valentinum,
a Josepho Emanuele Miniana summo ju-
dicio scriptum, ac stilo verè Romano, ad
Te mitto. Leges Historiam veridicam,
amoenam, jucundam, & solis Valentinis
ob argumentum ingratissimam: quippe Ju-
ra rebus præclarissimè gestis per tot sœcu-
la parta, & stabilita, uno temporis infeli-
cissimi

cissimi articulo, ob paucorum hominum a-
mentiam, amisimus. Sed querelæ nunc ina-
nes, posteris cautoribus exempla funto u-
tilia. Tuque, Vir Illustrissime, quoniam
à me hoc Opus petiisti, accipe illud; &
siquidem ob Tua merita erga me, omnia
officiorum genera potes exigere; manda,
jube, impera; Tuam alacriter voluntatem
exsequar: & nullam prætermittam occa-
sionem prædicandi ingenium, doctrinam,
eloquentiam, & humanitatem Tuam. Va-
le igitur ad fovendas, & propagandas lit-
teras cum Tui Nominis gloria. Olivæ vii.
Idus Septembr. Anno MDCLII.

GRE.

GREGORIUS MAJANSIUS,

GENEROSUS VALENTINUS,

JOSEPHI EMANUELIS MINIANÆ

STUDIOSIS LECTORIBUS,

1. ⚭(S)• O Josephus Emanuel Miniana natus fuit Va-
lentia Edetanorum, Idibus Octobris, Anni
MDCLXXI. Parentes habuit Joannem Mi-
nianam, & Spem Stelam. Puberatam e-
gressus, nomen apud Sanctissime Trinita-
tis Sodalitium professus est XIX. Cal. Sep-
tembr. Anni MDCLXXXVI. & post consuetum tiroci-
num, ad perpetuam professionem admisus est IV. Cal. No-
vembr. Anni MDCLXXXVII. Cum esset tirunculus, Libros
Sacros ferè omnes memoria mandavit, maxime Hispánicos.
Hinc, anno MDCCXXVI. cum discipulus, idemque amicus
ejus, in Praeposituræ Valentina competitione, Sacrum Tex-
tum enarraturus esset, unus Miniana facile potuit præ-
electionem omnem scribere, nullis libris confutis, eruditissimi
viris, in scholastico pulvere versatissimis, id multum dem-
ravitibus.

2. Adolescentulus Neapolim, Superiorum permisso, profe-
ctus est, ubi septennium vixit. Ibi linguam Latinam di-
ligenter dicit: pingendi etiam artem edocitus fuit: atque
sue dexteritatis præclara poscè monumenta reliquit Sa-
gunti, ubi apud Cœnobium Trinitariorum, in Altari ma-
ximo duæ conspiciuntur Tabulae, quas ille depinxit.

3. Neapoli in Hispaniam reversus, Latinam Linguam qua-
drinimum docuit Liriæ; quadriennium alterum Sagunti:
deinde Rhetoricam aliquor annos in Academia Valentina,
ab anno scilicet MDCCIV. quo Rhetorice Catbedram ob-
tinuit: in cuius anni litterarii initio, Orationem habuit
de Revocanda Eloquenter, quam penes me habeo. Atque
hic est Oratio illa, cœpta, & seruata, quam, ut ple-
rumque solent amici res amicorum, laudibus extulit immo-
dictis Emanuel Martinus, Epitola XL. Libri II. Quod
a viro prudentissimo factum puto, ut eum ad majora ex-
citaret. Et certè cum Miniana cogitaret altiora, à Rbe-

* 3 to-

torices professione abdicavit se. Urbs vero Valentina abdicationi noluit assentiri, ne tanto Præceptor Academia, cuius est Patrona, caveret. Miniana tamen ex illo tempore, neque Academiam ire, neque honorarum voluit participere. Sic ostendit Valentina Urbs quanti faceret Minianam. Ipse vero constantissime in suo permanxit proposito, & otium natus, annum appulit ad scribendum.

4. Ac primum, Saguntinarum Antiquitatum occasione, scribere cupit Dialogum de Theatro, & Circo, quod oportet editum esse Venetiis à Marchione Polonio, in Supplemento Thesauri Antiquitarum Romanarum, & Graecarum, Grævii, & Gronovii. Sea cum opus illud intermississet, ut ipse scriptit Emanueli Martino, Epistola XLVIII. Libri II. scribere aggressus est Bellum Rulticum Valentinum, sive, Historiam de Ingressu Austriacorum Federatorumque in Regnum Valentiae, cuius Primum Librum Emanueli Martino misit, III. Nonas Quinciales Anni MDCCVII. ut videre est in Epistola L. Libri II. Accepit eum Martinus, & paulò post Secundum; promisitque se recognitum utrumque: quod egregie præstit laudati libri Epistola LIII. quam ego edidi, prætermis multis, que ipse Author cancellavit in autographo suo, ita tamen ut in eo quod asserto, legi possint. Quid secreto de bac Historia ipse Martinus senserit, videri potest in libri V. Epistola II. ad Marchionem Mondexarensem. Sed cum veniam tanti viri, bujus Historia dictio ad Cæsarem non accedit: nam Cæsar filius simplex, facilisque est; Miniana, elaboratus, & duriusculus: illius, valde perspicuus: bujus, suboscurus: Cæsar denique in omnibus rerum, de quibus agit, causis aperiendis, mirificus est; Miniana vero aliquando solet ad arcana Regum Lectorem remittere, ut contingere necesse est ferè omnibus Historicis, qui iussu Principum non scribunt. Præterea in his, qua nunc legimus, à veritate Miniana non defecit, etiam si, cum ea primum vidiisset Martinus, aliqua essent, que noster Historicus accepit ab hominibus, quibus non aequaliter ac Martino res introspicit, ac nota erant.

5. Tertium Librum duobus prioribus eloquentiorem non vidit Emanuel Martinus: quod dolendum est. Author cum mibi legendum dedit Anno MDCCXXIII. cum occupatus erant

eram in Codicis Justiniane Cathedrae petitione; & nihil runc adnotare poteram, nisi quæ ad fidum perinerent. Vellem ego ut in multis factis tempus diligentius notaretur. Et ut ea, quæ pertinent ad Historiam Juris, cuius facta sibi ferè totalis permutatio, copiose, & distincte tradeneretur. Sed tamen, neque quisquam alius nostri temporis res (quod ego sciam) verius scriptis: neque ipse Author quidquam elucubravit enucleatus; nam si Marianæ Historiæ Continuationem, cui postea dedit operam, cum his Libris de Bello Rustico Valentino conferas, illic rerum gestarum portius Indices, aut Annales confessos videas; hic Historiam amoenissimam, & quod caput est, cum prudentia, & libertate scriptam: et si palam dicendum est, eum fuisse studiosum Philippi V. Hispaniarum Regis. Huic Historia non praefixit nomen suum: sed latere voluit, appellans se Anonymum Cosmopolitanum, fortasse quia nonnullos Austriacorum Partium sectatores sceleratissimos ad vivum efficerit. Sed tamen opus suum cupiebat ad posteritatem transmitti, cum ejus conservandi gratia, exemplar miserit sua manu scriptum Matthiae Chasreoni amico suo, Antecessori tunc Salmanticensi; & aliud penes se retinuerit diligenter conservatum, quod post mortem ejus non apparuit, furaci, vel invida manu occultatum. Sed quod felix, faustumque sit, mea diligentia, & industria effectum est, ut per longas ambages unum exemplar obtinuerim, et si plurimi in locis inscienter descripsum: sed non difficulter à me integratam sua restitutum. Et ut ea, quæ narravit Miniana, melius intelligantur, Rerum, ac Verborum memorabilium, & maximè proprietatum, confeci Indicem, ne loca, personæ, & munera ullo modo confundantur; utque hoc modo facilius posset hoc opus in vulgaribus linguis transferri; neque illi contingat, quod Historiæ à se continuatae de Rebus Hispaniæ, quæ pessime versa est in linguam Hispanam.

6. Præter Orationem de Eloquentia revocanda, Dialogum de Theatro, & Circo, & jam laudatas Historias, scriberem cœperat Miniana Saguntineida, sive Poëma de Sagunti excido, Statuum Papinum, & Claudianum imitans. Cum vero quadringentos, & quatuordecim versus panxisse; substitit sibi Platonem imitatus, ad alia fidum convertit, in quibus magis posset clarescere.

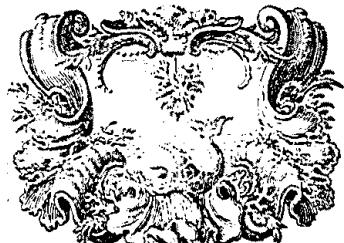
7. Ejus

VIII P R E F A T I O .

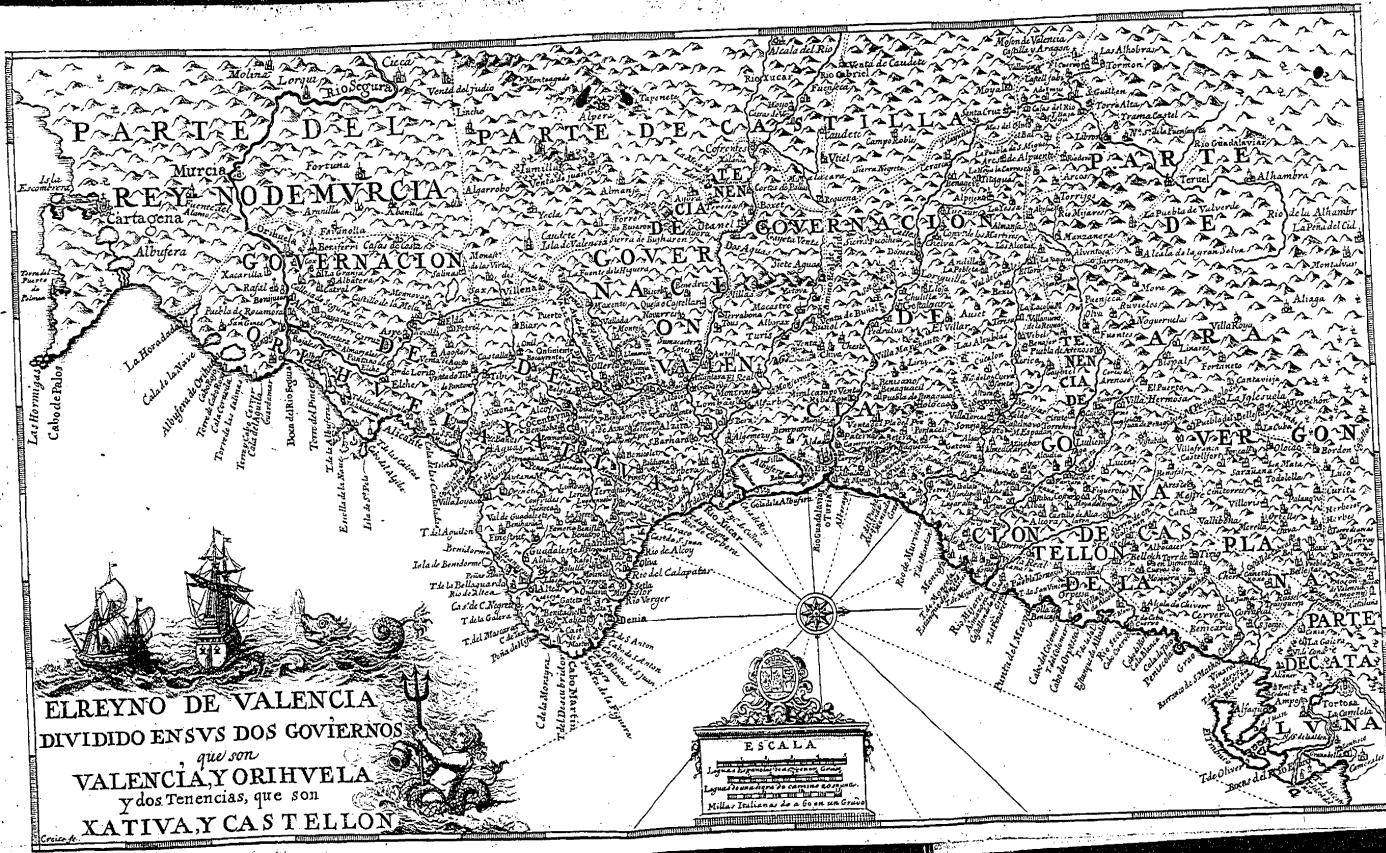
7. Ejus ad me, & ad alios Epistolas jam edidi inter meas, & Martinianas, duabus, aut tribus missis, quas obtinui postea, & publici juris faciam, cum sese dabit occasio.

8. Cum itaque vir egregius nibil aliud curaret, optare que, nisi quiete & tranquille vivere, litteris operam gravitas est mirifica, & Latina Linguae summa proprietas. Illam habebat ab ingenio suo: hanc hauserat ab auctoribus optimis, praecepue à Plauto, quem memoriter recitabat: ut qui per multos annos singulis noctibus, antequam iret cubitum, Comadiam legerat, sili familiaris formandi gratia. Ideoque omnium, quos novi Latinè loquentes, expeditissime loquebatur. Graecam Linguan satis intelligebat, & nonnunquam transferebat in Latinam aliquod Anthologiae Epigramma. Novi Testamenti Græcè scripti lectione maxime delectabatur; atque hanc linguam adeo amabat, ut, morti proximus, Orationem Dominicam Græcè recitaret, existimantibus Monachis, qui aderant, delirare illum. Itaque, ad extrellum usque spiritum, eruditionem cum pietate conjunxit. Eravit tantus vir, quia Emanuelis Martini sectator fuit studiosissimus, ab eo edocitus, amicè castigatus, incitatusque ad suscipienda, & perficienda, que

Nec poterit ferrum, nec edax abolere vetustas.

JOSE-

JOSEPHI EMANUELIS
 MINIANÆ,
 DE BELLO RUSTICO VALENTINO,

L I B. I.

S erat in universum Europe status ad
 annum quintum, ex quo Philippus,
 Magni Ludovici Galiarum Regis ne-
 pos, in hanc ultimam terrarum Hi-
 spaniam, hereditario jure, & sangu-
 ine adscitus, summum imperium in ea
 obtingebat, ut in mutuam perniciem omnium serc Principum arma conjurasse viderentur, nullusque eorum
 cupiditatibus modus adhibendus, abesse miserabiliter
 alterius parti ruina. Tulerant autem violenter admodum
 Austraci Principes Caroli II. Hispaniarum Regis con-
 silium, qui tunc imperii heredem, extremis vice tem-
 poribus, institerat Borbonica domus Principem, com-
 munis familie Austriacae omnibus posthabitis rationib;
 quo faello, non modo eo su imperio dejectos dole-
 bant, sed familiam sibi infenitissimam ad illud fastigium
 provehí, qua aucta, totius Europæ cervicibus fore ut
 imminaret. Ergo Leopoldus Cesar, Austriacæ domus
 caput, inito frēdere cum Britanniis, Batavisque, ac non
 nullis Germania Populis, & Principibus, nec multò
 post cum Petro II. Lusitania Rege, ac demū cum Al-
 lobrogum Principe, qui propriis commodis unice
 inserviens, ad Cæsar's partes transierat (etsi belli ini-
 tio Hispano-Galicas aperte foverat diu) sive fami-
 lie

A

liæ jura vi, & armis persecuturus. Exsufserat jam bellum locis disjunctissimis, maximèque diversis, magnis animis, opibusque foederatorum, quod sanè gererant haud perinde ut Austriacæ dignitati, & commodo inservirent, quām ut vix tolerandam Galliarum Regis potentiam, & accessione Hispaniarum virium multò formidabilem deprimarent. Non enim parùm eos commovebat, perpetua rerum humana- rum rotatione fieri posse, ut Galliarum, Hispaniarumque Regna in unius omnino Principis imperium concederent. Quo certè suis rationibus cadere poterat magis adversum nihil, cum in prohibenda ejusmodi Regnorum coitione salutem suam positam pro comperto haberent. Et quasi ad commune excidium majori esset opus belli face, sic maligno quodam exorto fidere, par diræ concertationis infania in diversis provinciis mortalium pervalet animos, alentibus seditionum flamas partium facultatibus, ut ex cuso legitimi dominatūs jugo, ad arma ruentes, in suos Principes ea nefariè converterent. Quod facinus adeò indignum etiam Hispani homines, quibus nihil erat fide præclarus, oblii in Principem clementissimum pietatis officium, admitti veriti non sunt, vanis quibusdam opinionibus decepti: cum illud semper fuerit ingenium vulgi, ut eò magis rerum excutere rationes, ac sua subjicere censoræ insolenter, ac protervè soleat, quò minus tener earum summar. Erat primum in causa, quæ apud Hispanos, plurimum vigebat, Austriacæ domus memoria, cu-
jus fuerant imperium à multis annis placidum, ac benignum experti. Tum in Principes illos propensissimum experti. Tum in Principes illos propensissimum experti.

Catholicæ Religionis dignitate tuenda contantissimè, Catholicæ Religionis dignitate tuenda contantissimè, ac propugnanda. Contra verò, cum Gallorum Nationem odio haberent, propter veteres similitates, emulationemque virtutis, uti qui tot bella cum gen-

te

te illa gesserint, ægrè perquām ferebant ex infinitissima illa Natione Principem sibi imperari, quòd subigi quodammodo potius id esse, quam subjici viseretur. Augebant invidiam negotiatores, & innumera alia Gallorum multitudo, quæ abjectissimum quemque, ac fordidum planè quæstum, in nonnullis Hispaniæ provinciis, exercebat: quorum omnium unum erat consilium (sic plerisque omnibus persuasum) aurum scilicet, atque argentum corrader, atque in Galliam transportare. Quæ ubi in majus rerum imperiti homines verbis malignis extollunt, pestifera veluti quadam contagione vulgi animos inficiunt, atque in partium studia satis proclinatos gravius impellunt. Præterea autem cum Thomas Henriquezius, dignitate Castellæ Navarchus, seditionis caput, vel factorum conscientia actus, vel quadam animi levitate, quod ad liquidum perduci non potuit, in Lusitaniam uti cum Bidaco Hurtado à Mendoza, Corzanæ Comite, aliisque siue factionis hominibus profugisset, ibique Archiducis partes apertiùs sovendas suscepisset, multorum animos eo facto vel deflexit, vel à Rege penitus avertit. Fuit inter hæc, ut Nobilis quidam è custodia, in quam fuerat traditus, ob intempestivam oris licentiam, qua aversum à Rege animum gerere significabat, feliciter se subduceret: qui varias Hispaniæ regiones, mutata subinde persona, peragrando, multorum animos, ac vulgi maximè, cui Borbonicum nomen haud erat gratum, sollicitavit, magnificisque pollicitationibus ad detrectandum imperium extulit. His accepit Gothannia, sive Cathalonia motus, quorum ingenium hominum seditionis est, ac belli avidum, proindeque quieti, & otio adversum. Horum persuasionibus bona item Aragoniæ pars, vel leviter impulsa à Rege desecrat; ita ut ni quām maturimè populorum seditionibus à Regio fuisset equite ob-

A 2

viam

viam itum, absdubio (ut postea sponte sua fecerunt) fidem properè omnes mutassent. Itaque Valentini populari acti petulantia, quæ sèpe r. inero turbare solet, ac miscere omnia in Republica, hujusmodi exemplum tam fœdum incèptu, quam fœdum exitu, imitati sunt. Et quidem principio incèptum ubique locorum, inter homines è plebe, assentantibus Cucullatis, ex certis præcipiù Ordinibus, & nonnullis Vicorum Curionibus, de Archiducis Austriae jure clanculum disceptari, eique penè citra controversiam, in eorum turbellis, & conventiculis, in quibus ejusmodi studia colebantur, Hispaniarum imperium adjudicari. Atque adeò in dies hæc pestis grassata est, ut vel honestissimi ordinis nonnullos afflaverit. Et crescente paulatim hominum petulantia, Baseti astu, & Raphælis Nepotis perfidia, nulla sacramenti, & fidei habita ratione, inconsciū pianè, quantum sceleris hoc facto susciperent, in apertam rebellionem, malo gentis fato, proruperunt. Cujus ego temeritatis mala, calamitatesque, & bellum inde exortum scripturus, nullius auribus quicquam me velle dare profiteor; sed juxta rerum ordinem, ac temporum, procul ab odio, & gratia, quid apud Valentinos ab ipso tumultus exordio viderim, vel à vires prospectæ fidei acceperim, quod operæ pretium esse putaverim, qua potero brevitate enarrare aggrediar.

2. Postquam apud Viennam Austriae Archidux Carolus Leopoldi Cæsar filius, celebri pompa Hispaniarum Rex fuit salutatus, jure sanguinis hoc imperium ad se pertinere credens, in ejus spem potundi, ad Lusitaniae littora, Britannorum, ac Batavorum Canavibus vectus, auxiliisque stipatus, appulit, Castellæ Regna armis invasurus. Sed cum id minus ex foederatorum sententia caderet, quorum causæ in hoc bello præcipiù agebatur, imò contraversum, ex vietria Catholici Regis signa, nonnullis arcibus ex-

pu-

pugnatis, captisque urbibus, ad interiora Lusitanæ penetravit; mortuo demù Navarcho, cuius pollicitationibus ut bellum in illis partibus gereretur, non nihil ponderis accesserat, optimum factu visum est, relicta Lusitania, in qua nihil cœptis, duobus superioribus annis, arriserat fortuna, aliò belli mollem transferre. Itaque imposito navibus milite, omnique bellico instrumento, Cathaloniam adnavigare decernunt, hortante Georgio, Hassiæ Principe, qui cum Caroli II. ævo, in ea Provincia Proregis munus amplissimum administrasset, plerosquè omnes Cathalanos fore sibi præstò, obsequiumque præstituros, pro explorato habebat. Siquidem super hac re à multis propensissimo studio litteræ ferebantur scriptæ, eum rursus, melioribusque auspiciis, quam superiori anno, ad eam Provinciam occupandam invitantibus, atque in hanc causam suam operam non instrenuam pollicentibus. Fœderati igitur hac spe adduci videbantur in eam sententiam, quòd videbant, minori bellum commeatu, atque emolumento iri administratum, si aliquam Hispaniæ maritimam Provinciam sibi adjungerent, cuius opibus, nervisque adjuvarentur: ac præterea prævidebant, quòd Philippo rem facerent populorum seditionibus impeditiorem, eò plus momenti suis rationibus accessurum. Et quidem nullam huic consilio meliorem dari tempestivitatem, quam initia Principatus, novis semper rebus attentandis obnoxia. Nec id magni moliminis esse negotium existimabant in dies labefactare. Tum etiam, Lusitanis in altera Hispaniæ parte, Castellæ fines invadentibus, Hispaniæ vires plures in partes destinandas, proindeque haud quamquam sufficiuntas, ut, quam agitabant animo expeditionem, morarentur. Ac demum ut eorum hominum animos Austriaci nominis studio, & amore flagrantes, ad se yehementius pellicerent,

A 3

in

in Mediterraneum cum ingenti navium, armorumque apparatu Archiducem invehunt. Cuius consilio admodum callidi nullatenus spem fecerat eventus. Cæterum Hispaniæ littora cum legerent, aquatum naves, ubi Althæam, in ora Valentina (quod superiore item anno fecerant) appulerunt, non defuere in ea regione turbida rusticorum ingenia, quos inter Curio illius oppidi, immodicus Archiducis partium fautor, qui Basetum bellicis machinis præfectum ad occupandam, quæ portui imminet, Dianii arcem, justo militum præsidio vacuam, hortarentur.

§. Erat autem Joannes Baptista Bafetus natione Valentinus, obscuro loco natus, ac planè lignarius faber, qui ob homicidium ab se patratum, aliaque flagitia, metu pœnæ tactus, patria profugerat, militaque nomen dederat. Cum vero ad artificia poliorcetica animum adjunxit, ob ingenii solertiam in illis excitandis, in Georgii, quem diximus, clientelam accitus, eum Principem, Philippi Regis decreto Hispania cedere jussum, in Germaniam prosecutus est. Qui denique Georgius Archiduci militans, secum in Hispaniam Basetum reduxit, ejusque opera diligent admodum, apud Heracleam ad Calpen, usus fuit in illa arce munienda pariter, & conservanda, non secus ac in promovendis postea, cum esset ille Dianio inclusus, Valentinarum animis ad defensionem concitatis. Is ergo Bafetus opportunam nauctus occasionem rei gerendæ, XVI. sociis è navi exsiliens, præmisit Franciscum Avilam ab Althæa cum rusticorum turba, qui terrestri itinere eò accederet: cumque in conspectu esset incondita illa multitudo, Paschalis Perellosius, Arcis Præfectus, ne à tumultuantibus captus, aliqua insigni contumelia afficeretur, per muram elapsus, tutiora petivit. Itaque nullo negotio Arcem Dianensem fatis munitam, urbemque, civibus nihil repugnantibus, imò eum ultrò ar-

ces-

cessentibus, ineunte sextili, anno à partu Virginis MDCCCV occupavit, ac diligentius munivit. Quo facto, omnes ordinum homines corruptissimi, &, quam habuit tota Provincia sordium colluvies, ex egenis, & inopia flagrantibus, sine lare, sine tecto, sine sede vagi, vel pravitate, vel desperatione rerum omnium, ad tumultus, & flagitia paratissimi: quorum plerique capitalia ausi, unde illis maxima peccandi necessitudo, eò convenientes, Baseto sese conjungere. Alii, quibus vel levitate ingeniorum, vel ob spem hilarioris fortunæ, magis placebat turbæ, & seditiones, quam tutu quies, & otium, per litteras in ejus se amicitiam insinuare, sperantes ex eo maxima vitæ subsidia sibi proventura. Interim classes in altum proiectæ, Barcinonem, totius suscep- ti laboris scopum, tendebant, cum apud Valentinos serpere in dies malum, graffarique cœpit. Quippe Bafetus per nonnullos homines ex agro Valentino, sibi propinquos, mox per alios dignitate conspicuos, consilii quoque participes, quos præter avaritiam, cui nihil unquam fuit nefas, tam dominationis spes, semper præceps, quam aliae necessitudines, hortabantur, litteras, Maria, Montesque pollicentes crebro mittebat popularibus, ut deficientes à Regis fide, (quem Andegavensem Principem appellabat) Caroli III. (ita Archiducem nominabant) par- tes fovendas susciperent. Nec periculi quicquam esse in eo facinore patrando, cum ipse quam plures haberet Principes in ipsa Regia non sù modò consiliis consciros, sed etiam auctores, uti certis litteris apud se testatum reliquerant. Quod sanè commentum non planè haustum ex vano fuisse, Principum aliquorum postea docuit eventus. His, aliisque technis circumventi populi, cœperunt acrius imperium detrectare, unde tanta malorum Ilias subsecuta est, abnuentibus quibus peritia, & verum ingenium erat, plerisque omnibus.

A 4

Erant

Erant hujusmodi hominum infanæ præsentissima remedia adhibenda. Sed dum mitius agitur, quam res postulabat, nihil aliud importuna*mentia* quæsitum est, quam Regiam auctoritatem minui, & improbis hominibus metum adimi. Quapropter qui omnem illam oram rustici homines ad Dianum incollerant, falsa illa spe pleni, uti in ore erat omnibus, fore ut vestigialibus, quibus magnopere premebantur, brevi relevarentur; imò in præmium facinoris eorum immunitate donarentur, juratam Regi fidem imprudenter negligentes, ad arma consternati, rebellare ceperunt. Cui malo occurrit primus Joannes Castelvinius, Cerveglonii Comes, ac Prætor Urbanus, pro munere Tribuni Militum, quod etiam in Provincia sustinebat, paucis stipatus militibus, raptim collectis, expectans anxie à Rege propediem mitti auxilia Legioniorum, quibus & tumultuantes rusticos actius compesceret, atque Dianum obsideret. Interim tamen illius regionis homines, & armis, & consilio sanè prudenti, ab incepto deterruit, & in officio continuit, usque ad Ludovici Zugniga adventum à Rege premitti, cui traditis copiolis, domum revertitur alis curis distinendus. Zugniga vero Francisci Faxardi Villadariæ Marchionis, qui in Baetica tunc temporis Exercitum tenebat, Legatus, ubi eò venit, nihil cunctatus, cum illis copiolis, & alia equitum Raphaëlis Nepotis, Cathalani, qui dum ex obsidione Heracleæ in Baetica venerat, & ad Provincias custodiā fuerat relictus, montium angustias superavit: Molendillum, opportunum locum seditionis, haud procul Dianum dejectis munitionibus, decussoque rusticorum præsidio, cepit: diruptisque aliquot pagis, quòd fidem mutaverant, ad Dianii suburbia pervenit, cuius incolis Equites ingentem timorem incusserunt ædificiorum incendio, muro, portisque conjunctorum. Nec absque metu

Ba-

Basetus, qui haud satis credebat seditionis illis hominibus, ut externa vi perterritus, noctes aliquot in navicula transigit, quam extremis casibus in portu habebat paratam. Sed cum veterani peditatus nullæ suppeterent copiæ, re infecta, Zugniga ad vicina loca occupanda, in speciem diuturnæ obsidionis, se vertit, ne quicquam commeatūs ad Basetum subverheretur. Aderat unà Paschalis Franciscus Borgia, Gandiae Princeps, haud procul Dianum in sua urbe cum sociis quibusdam Equestris Censu à Valentia, diuturnitate oīi, belli insolentibus, cum Raphaël Nepos, equitatus, quem modo memoravimus, præfectus, inita sociitate cum Baseto hoste, per nocturnos congreslus in locis silvestribus, ad quos per speciem venandi spe proficisciatur, consiliisque communicatis, fratrum perfidiā, qui in Cathalonia suos populares, ac finitos, ad rebellandum paulò ante concitaverant, certus imitandi, opportunitatem rei gerendæ exspectabant. Nec talium consiliorum nescii Vincentius Turrefus, qui erat Valentiae Urbis Seviris à secretis, stipendiis militibus per solvendis à Magistratibus eo missus, & Joannes Tarrega, Nobilis à Sætabi, & equitatus illius urbis ductor, qui unà aderat, turbulenti, ac seditioni homines, & qui quieta movere uberrimo quæstui habebant. Cæterum Cathalanus animus scelere occupatus, pudendi facinoris infamiam contempnens, ubi milites populares suos, quibus præterat, in suam sententiam perduxit, Zugnigam, ex superioribus ordinibus ductorem, cui ipse Nepos, uti ex inferiore ordine, dicto esse audiens debebat, imprudentem planè, ac nihil tale suspicantem, unà cum ductoribus aliis ejusdem alæ, ac signiferis, ab hujusmodi defctionis scelere abhorrentibus, & Petro Corvino, eximia fortitudinis viro, qui peditibus Provinciæ præterat, jussit comprehendti, inque Dianii arcem de.

A 5

IO JOSEPHI EMANUELIS MINIANÆ,

detrudi. Gaudiæ verò Princeps id cum præfensisset, nec illis opem afferre posset, Valentia^r. inde cum sociis, & mox in Regiam citius, ^{et} paulò ante venerat, sese contulit: quem consécutus fuit Josephus Cernecius, Parsentii Comes, populi turbis in fide nutantibus se subducere maturans.

4. Per eos dies dum nobiliores arces præsidii le-
ctis ex Provincialibus militiais, & militari instrumen-
to firmantur, earumque custodiæ Equestris ordinis
non nulli, & militum ducentores aliquot, qui in urbe
fortè versabantur, satis temporis, præficiuntur, Bi-
narosium, oppidum maritimum, haud procul Ca-
thaloniæ finibus, adventu Josephi Nepotis cum pau-
cis latronibus, fidem mutat, nihil contra facienti-
bus turmis equitum à Castuione, eadem insanis la-
borantibus, quæ ad oppidum in officio retinendum
fuerant introductæ. Quod malum ne latius serpens,
reliquos ejus tractus populos contagione sua corrum-
peret, egerant Nobiles Valentini, & Magistratus
cum Prorege, qui tunc erat Antonius Mendoza,
Villagarcia Marchio, ut subsisterent paulisper co-
piæ, quæ ex Bætica ad Aragoniam proficisciabantur,
dum Binarosium expugnatur: in quam expeditio-
nem tormenta Peninsulani eduxerant, & instrumen-
ta ad id necessaria paraverant. Mittitur Regiam
consultum, dum lento gradu per Provinciam miles
iter faciebat. Sed reversis mox nuntiis parum se-
cundis, cafigatisque Præfectis per litteras, quod ne-
glectis imperiis ad Aragoniam minus festinaffsent,
oppidi celeriter recuperandi amittitur occasio, &
hominum insaniam coercendi. Itaque Franciscus
Velasco Pozoblanci Marchio, cum sua veterano-
rum ala, & non multis Nobilibus ex diversis locis,
qui volentes se illi adjunixerant, reliquis copiis ad
Aragoniam properantibus, in illis partibus relictus,
Benicarlonum occupat, indeque ad Vinarosii por-
tas

DE BELLO RUSTICO VALENTINO, Lib. I. II

tas excurrens, rebelles intra mœnia clausos tenebat,

5: Baseta autem ad eum quem diximus modum,
obsidione foras, cademque opera ad equitatum
mediocriter paratus, nutantem jamdiu in Regem
hominum fidem, Dianio egressus, cœpit demoliri.
Nec Corvini pedites, quod impares erant resistendo,
eum remorati sunt; inò uti ab omnibus deserti, cap-
toque eorum ductore, ad suos quisque lares se rece-
perunt. Igitur patebant urbium, & oppidorum por-
tae illi adventanti: jungebanturque agrestes armati:
quibus copiis, ac Joanne Tarrega, qui Sætabitanum,
quem ducebat equitatum, mutata fide, illi
agmini adjungeret, Algeciram, quam Sætabiculam
veteres dixerunt, pervenit, oppidum natura loci e-
gregiè munitum, quod in Sucronis insula positum,
utrinque flumine satis alto defenditur, ponteque fu-
blato, nulla fit reliqua irrumpendi facultas. Quæ
omnia frustra est hosti objicere, expugnata oppidanorum
fide. Mox Algecira potitus, accurantibus Francisco,
& Ludovico Garcia fratribus, Valentiam,
haud perinde sua sponte, quod viribus diffideret suis,
quam & litteris multorum, & nuntiis patriæ, & fi-
dei proditorum adscitus: æstu præcipū, ac diligen-
tia Emanuelis Mercaderii, Octoviri litibus judican-
dis, qui arcans Proregis consiliis cum intresset, de
arcessendis maturè auxiliis, quibus rebellium perti-
nacia frangeretur, audierat, quod ne fieri posset, uti
gnarus omnium quæ destinabantur, filium misit,
(qui pernici admodum usus equo, studio maturandi
naturam penè vicerat) ut Bafeto Algecira cunctan-
ti, properato opus esse nuntiaret, jamque omnia
esse parata, & magnam esse omnium expectatio-
nem, ac dies prolatando opportunitatem corrupti.
Quod ideo factum, quod verebantur, minus se af-
sequi posse, quæ iniquis animis conceperant, si re
dilata, Pozoblancus cum equitatu proprius accede-
ret,

ret, qui, relista Vinarosii obsidione, properabat Urbi penè collabenti suppetias latus. Hujus igitur cursum antevertens Basetus XVI. Calendas Januarii elabentis anni, sub exortum foliis ad portam Divi Vincentii accessit cum ingenti hominum multitudine. Commodum per agros Urbi circumiacentes longè latèque rusticorum clamor inconditus ad arma vocantium, & Archiducem, Caroli III. nomine, Hispaniarum Regem consalutantium, audiebatur, qui omnes per Baseti emissarios, proposita vesticallum immunitate, excitati, ad vexillum, per primores rebellium Urbi oppugnanda erexit, undique confluabant. Mulieres quoque rusticæ, ac pueræ, mediæ inter viros vadebant, sales, & diæteria in obvios jaçantes, in acie demum stantes, arma in propugnatores petulanter intendebant. Compleverant murum artifices urbani, quorum major pars simili amentia correpti, licet armis benè instructi, nihil tamen repugnabant: quod an ita facere jussi (ne gravius inde detrimentum caperet civitas, quando Regi, uti malè affœcta, servari non quibat) nec ne, cum nihil adhuc compertum habeamus, rem utique dubiam in medio relinquimus. Porrò, nec tormenta, in eadem porta collocata, sunt displosa. Quo certè factò, fecissent omnes fugam, qui eam obsidebant. Ergo Basetus missò cum tubicine, & mandatis Tarrega, jubet sibi Caroli III. nomine obsequium præstare cives, uti qui ei rei amplissimo diplomate ab eodem Rege sit destinatus. Negant Nobiles, qui convenerant, fidem se mutaturos, sed armis potius defendendam, inclinante in alia omnia Josepho Cardona Montesiana Militiæ Præfecto, occultè Austriacarum partium fauitore. Interea plebeculam tumultuantem Vincentius Carrozius, Mirafolis Marchio, cum aliis Nobilibus, consensis equis, sedare curabant, singulos comites appellando, & brevi fore ut intra mania

RG.

Basetus recuperetur pollicendo. Verebantur enim ne illud etiam ad ipsos recideret, quod in populari flamma evenire loqui, quæ non ita facile conquiescit absque Nobilium strage, vel bonorum jaætura. Discurrerant item legationes à Seviris, & Senatu ad Proregem, orantibus, ut Rempublicam fusciperet, ac pro ejus dignitate negotium tractaret. Ille verò, qui sua cunctatione, & senili cessatione in eum statum rem deduxerat, sibi cavens, ab his turbis se subduxit, inque Seviro, Decurionesque, rem integrum pro suo arbitrio transigendam rejecit. Itaque eodem quo obsideri Urbs cœpta est die, rebus cum Baseto compostis, datis, acceptisque conditionibus, ditionem fecere satis temporis Seviri, Decurionesque, tum ob alia, tum etiam, ne, si imminentis noctis tembris opprimerentur, portas agrestes homines disjicerent, vel claustra introrsus à seditionis, moræ impatientibus, perfracta, inconditum illud agmen, ac prædæ avidum, intra mœnia admitterent, atque ita ab omnibus simul patria funestaretur. Tanta vis morbi, atque uti tabes, perditorum hominum animos pervaferat, ut cum se prius, remque suam flagitosissimè vivendo perdidissent, publicam quoque perditum ire toto nisu conarentur. Postremo urbs opulentissima, juxtaque nobilissima, rusticorum, egeniūque hominum turba penè inermi, ob sublestam in Regem populi fidem, breviter expugnata, obscurissimi civis, eorum ductoris, perfidis equitibus Cathalanis stipati, fato potius suo misero functoque impellente, in ditionem venit. Basetus autem cum suis commilitonibus urbem ingrediens, ingenti populi plausu exceptus est (uti diutius expectatus adveniebat) tanquam numen aliquod præsentissimum, patriam bonis omnibus cumulaturum, qui ex ea, Judicia metuens, aliquot ante annos profugerat. Plebe-

becula ea nocte, ut studium significaret erga Basetum, spem, opem, salutem suam, (factius illi Bafeti, quam Caroli nomen erat) vicinum ignes accendit, aedes funeralibus ornat, tantisque clamoribus conceptam animis lætitiam testatur, ut procul spectantibus species urbis incendio flagrantis præberetur. Carcere quoque vincliti emissi, cuius partem pridiè igne incenderant, studio maturandæ libertatis. Mox adhæserunt homini in primis Emanuel Mercaderius, immanis superbiæ homo, qui eò venerat amentiæ, corrupte naturam fortuna, ut quoquò se verteret Bafetus, præstò esse gestiret, illi simulaturus. Josephus item Cardona, qui ad eundem modum se illi mancipaverat, non aliter personati morionis magnificis verbis deceptus, ac quisque vel extremus de plebe. Vincentius Turrensius, qui, uti diximus, Seviris erat à secretis, hominem exceptit hospitio, ibique in publicis Civitatis ædibus, dum fuit Valentia, mansit: tametsi postea certis de causis alienata fuit in eundem voluntate. Hi erant primores apud Bafetum. Nobiles verò, & æqui homines, qui vitam pacis artibus tranquillam agebant, quique fidem mutari molestè ferebant, domi se continebant cum conjugibus, & liberis, vulgi licentia territi: adeò enim boni cives perculsi erant metu, ut supremum sibi diem adesse crediderint.

6. Urbe in hunc modum capta, Pozoblancus, & Ximenius Perezius Calatajubius, Comes Rahalii, Valentinus, quem ad Urbem redire à Morella Prorex jussérat, nihil se quicquam posse rati cum equitatu, Nulis (quò usque Valentia opem laturi pervenerant) noctu egreffi, commeatibus ab oppidanis, Regi fidissimis, adjuti, per asperimos montes, datis quoquè itineris ducibus, profiscuntur. Postera die saevissimam nocti tempestatem apud Villamher-

mo-

mosam, non recipientibus oppidanis intra tecta, sub dio noctem imbribus fœdam egere, ac tertia die ad Aragonie res pervenerunt.

7. Sub hæc certatim ex diversis locis legati oppidorum Valentiam confluentes, Archiducis imperio se submittentium mandata exponebant, multa in eorum commoda petentes, ridicula sanè, atque importuna. Saguntini autem, cum mirifica semper fuissent in Regem fide, imparati, atque inermes, intercepto eorum equitatu in suburbio Divi Vincentii, quo die Valentia capta fuit; peditatu Morellam, duce Petro Joanne Cantero, strenuo juvene, præsidii causa missò, ac moonib[us] vetustate pluribus in locis prolapsis; denique à Bonifacio Manriquezio de Lara, Legionis Præfecto, qui paucis comitantibus, in Castellam, à Rege accitus, se recipiebat, admoniti suis rebus consulere, nec ex eo Regis offenditionem subituros, tandem litteras à Bafeto minacibus verbis scriptas cum accepissent, communem fortunam subire coacti sunt. Fecere & aliquot oppida, quorum incole optima erant in Regem voluntate, quòd vires ad resistendum non suppeterabant. Quorum nomina suis locis memorabimus, ne obliterata eorum memoria, nihil se egregia fide promeruisse ærumnarum, querantur. Segorbenses verò, quanquam animis à Rege longè erant alieni, ac Bafeto se dedere vehementer cupiebant, tamen quia urbi satis amplæ indecorum esse videbatur, nondum visis hostium signis in ditionem venire, vel ut in vulgus efferebatur, quòd Regiæ ditioni subjici, quam privati Principis malebant, neutrarumque partium, liberæ in modum civitatis, imperio parebant. Sætabim, urbem trans Sucronem, civium frequentia, & amoenitate regionis, antiquitateque nobilem, unà cum arce munitissima, Nepos cum equitum globo à Bafeto missus, civibus se ultrò dendentibus, occupavit.

S. Per

8. Per id tempus, in ea Provinciæ parte, rati llicitum Sinum vergente, nullus adhuc mortis; accurantibus Murciensi potissimum, Ludovici Belluga, & Orcellensi, Josepho Turritano, Episcopis. Valentiam autem, dum hæc in Provincia gerebantur, quoniam legibus nullus erat locus, omnes scelerati impuritatique undique confluxerant: vir bonus vix uspiam, implentibus forum viaisque rusticis armatis, ac meritis hominum mendicabulis. Immutata prorsus urbis facies; summae lætitiae, quam diurna quies pepererat, trepidatio ingens succedit. Si quidem perdit illi homines, quos malum publicum alebat, cum suis similibus conjuncti, per urbem discurrebant, Nobiles, ac Regis studiosos ad mortem depositabant, eorum bona diripiendi cupidine flagrantes. Et vel ipsi Archiepiscopo, Antonio Cardonæ, in ejus ædes, perfræctis foribus, irrumptentes armati, sceleratis vocibus mortem intendebant. Honestissimi quique, qui eodem se receperant, ad Cœnobitarum ædes confugere: & quam locorum religionem pro munimento objiebant, in summa tamen erant trepidatione, adeò ut per eos dies nemo bonorum, haud animæ viveret securus. Ad hæc, mulieres nobiles, & que ab his turbis aversum geregabant animum, suo metu periculum metiri, affictare fesc, omnia pavere, ac demum desertis familiis, ad Sacratarum virginum gynæcea confugiebant, non cessante per eos dies aris campani Templi maximi pulsu, quo aliis terror incutetur, cives, & agrestes ad arma vocarentur. Archiepiscopus igitur, & Prorex, Josephus Ferrerius Almenaræ Comes, vir integerrimæ in Regem fidei, Joannes Castelvinius cum suis familiis, Vincentius item Monsorivius, Josephus Salcedo, Philippus Ripolius Regii Procuratoris Assessor, Josephus Sanzius, Emanuel Stephanus à Lacu, & si qui alii fuerunt,

runt, impetrata à Baseto liberè abeundi facultate, uno communi Castellam profecti sunt.

9. Sed quoniam nihil tam diligenter in tota hac narratione posteritati commendandum, quam eorum nomina, qui hac infidelitatis tæbe minimè afflati, fidem suam illibatam ad posteros transmiserunt, admonet nos locus hic, ut eorum catalogum attexamus, qui Regia obeuentes munia, ut & fidei, & officio facerent satis, desertis laribus, Urbe exceſſerant, in Castellam profecti. Et primus occurrit Josephus Garcia Azovius, Archidiaconus Altipontis Diocesis Segorbensis, & XIV. Virorum collegio, quorum octo litibus judicandis præpositi, reliqui sex capitales erant, Praefectus; Petrus Josephus Borrullius, eximus Jurisconsultus; Petrus Domenechius; Vincentius Monferratus; & Andreas frater; Bruno Salcedo; Franciscus Descalzius; Franciscus Despuigius; Petrus Major; Damianus Cerdanus; Vincentius Falco, & Blanesius; & Alphonsus Burgundus; quorum duo, Andreas Monferratus, & Vincentius Falco extraordinariam gerebant potestatem: Burgundus Regii Patrimonii Advocatus erat. In Urbe restiterant valetudine affecti, vel honestis necessitudinibus retenti, Vincentius Paſchalis; Eleutherius Turrelius; Franciscus Faſius, qui tres secundum Baseti adventum Magistratu abierunt. Unus defecerat ad Austriacos, quem supra memoravimus, Emanuel Mercaderius. Ærario item Regio Præfectus Christophorus Villarraga ad Urbem amicorum precibus, & familie lacrymis, tametsi invitus, manere compulsus fuit, & cum eo Hieronymus Frigola secundarius Procurator Regius. Verum hujus Assessor, Philippus Ripolius, & Vincentius Monfrius, secundarius Prætor Urbanus (quos superius nominavimus) & ejus alter Assessor Ludovicus Salvator Pelegrinus (cujus collega Marcus Antonius

Pujadesius ad Austriacas partes deflexerat¹⁷) & de-nique Joannes Milanus Aragonius, Larrii Regii Scriba, unā cum aliis, in Castellam abrūnt ad Regem. Et quoniam privatorum hominum aliquis numerus tum ex nobilitate, tum ex plebe, vel sponte, vel exilio ejecti, Urbe deceperant, suis locis eorum nomina quantum diligentia comperiemus, memoriae mandare curabimus.

10. Post hæc autem in Regis fidos, Gallosque, qui negotiandi causa, vel servitia exercendi, Urbem incolebant, sœvitum est: direptis namque bonis, in vincula conjiciebantur: perque Provinciæ regiones, Archiduci subjectas, id negotiï demandatum est hominibus ex populi fece. Eruebantur ex omnibus latibus, quos ad mortem vulgus magnis clamoribus deposcebat; tamen contumelias oppleti, ægrè servati sunt, navigioque demum impositi, in Cathaloniam sunt deportati.

11. Per eos ipsos dies, Basetus, ut famæ inserviret, quæ in novis cœptis validissima est, exiguum quod apud Civam erat præsidium, invadere, amoliri que parabat. Est igitur oppidulum Civa XV. passuum millia ab Urbe Castellam versus diffitum, ubi C. à Rege præmissi Equites Prætoriani, Antonio à Valde duce, excubabant. In hos autem omnem belli molem convertendam ratus ad XIV. millia Rusticorum ex proximis agris, artificumque Urbanorum, sclopis, gæsis, falcibus, ac bipennibus armatorum præstò habuisse dicitur. Equitatus verò ex transfugis Cathalanis, quos supra docuimus, constabat, & paucis Prætorianis ex Proregis stipitoribus, qui in Urbe intercepti Archiduci militare fuerant coacti. His adjecit aliquos sibi propinquos, & amicorum nonnullos DC. vix omnes numero. Amplum sane Exercitum, sed hebetem, infirmumque, agri magis, & sedentariæ disciplinæ, quam belli cultorem. Præ-

Præterea inquit ad justam oppugnationem deside raretur, VI. Cui tormentis muralibus graves agmen sequebantur. His copiis propè Civam venit, ubi hostes in aperto loco ejus adventum animis præfentissimis opperiebantur; quos conspicatus, subsistere agmen, aciemque, quod præ armatorum imperitia frustra tentatum est, instrui jussit. Mox præmissi Equites inauspicato prælium ineunt, siquidem primo congressu Regi quanquam XXX. tantum erant numero Equites, qui exploratum præcesserant, districtis gladiis, Baseto cognitione propinquum venem obtruncant, nebulonem item magnum, nomine Barcum, graviter vulnerant: reliquos verò ruunt, agunt, proterunt. Exemplò dispalatur ingens illa hominum multitudine per agros, gladiorum metu trepidata, & Ducas exemplo, qui ubi vidit male sibi habere principia, totis habenis in fugam vertitur, Regiis à tergo nihil instantibus, quod verebantur infidias. Itaque paucis desideratis, vulneratisque nonnullis, & uno manno Regio capto, ad suos penates se quisque recepit. In Urbem igitur reversus, Prætorianos, quod ex eo numero ad hostes nonnulli transfluerant, statim exaucioravit. Deinde per suos administratos in vulgus ad nova quæsolitum, materiamque sermonis avidè arripere efferri curavit, ne quid gravius accideret, quo rerum summa in periculum veniret, infecta re, ad Urbem revertisse, quam tot proditorum, inquis animis Caroli imperium ferentium, insidiis videbat obnoxiam. Et ne populi animi laberentur, novam quotidie sermonis ansam præbebat, quæ turbellas, & circulos abundè aleret, reverà ipse interim distractis proscriptorum Civium, Gallorumque bonis, & mercibus, quæ apud Fiscum scribi curaverat, pecuniarum summas auferebat benè grandes. Erant tamen qui ad hastam publicam nollent accedere, ob rerum

rerum inconstantiam, quam prospiciebat, & iepetandas res fore. Optimam etiam pars est prædam, quadruplatoris indicio, quorum ingens tunc hominum multitudo, Pozoblanci scilicet suppellebitum, quam Bruno Salcedo domi occultaverat. Nonnullorum ædes, qui Urbo excesserant, violatis deditioñis conditionibus, expilavit. Et quoniam scelere parta saepe sunt sceleribus munienda gravioribus, à rapinis ad contumelias Nobilibus, qui in Urbe restiterant, inferendas se vertit. Siquidem per publicos præcones edixit, ut, qui defertis penatibus in Cœnobia confugerant, ad eos rursus, graviore pena indicta, redire vellent. Lectionissimas etiam feminas, quæ intra Sacratarum Virginum claustra tumultuantis populi metu percusse se incluserant, inurbane perquam eodem Edicto exire inde coegerit, nihil pensi habens decorum sexus, & Nobilitatis dignitatem. Præfectos aliquot militum, & Andream Coppolam, Conzani Principem Neapolitanum, spretis, habitisque pessum deditioñis conditionibus, intra Urbem captos, unâ cum Zugniga, & sociis, navi impositos, Barcinonem ad Archiducem misit. Corvinum in vincula conjectit publica, mulieres verberibus afficit, homines, erexitis in diversis Urbis locis patibulis, levissimas ob suspiciones suspendio necavit, feralia quoque tabulata Nobilium cervicibus resecandis constravit. Denique omnia divina, humanaque permiscente homine illo immanissimo, tot astanta mala subiere boni Cives, monstroſa dominatio ne oppresſi, ut ea sit pronius dicere, quam absol vere.

12. Hoc tractu temporum Joannes Jonas, natione Gallus, ex iis qui olim fuerant ab illius genti Rege, ob haereseos crimen, Regno pulsi, & Britanorum Reginæ militabant, Provinciam intraverat per Ilercavones, qua Valentini Cathalani collimitur

tantur, cum equitibus L. & Rusticorum manu ex Catifalanis, & Binarosiis coacta, Archiducis imperio populos, & eorum animos in Regem male affectos, facile patere jubens, Castulonem usque (Castellionem dicunt alii) oppidum amplissimum, & à Rege longè alienum. Morellam autem oppidum, uti trium Regnorum colliminum, manu, & natura loci bene munitum, & præsidio ex delectu Provinciae satis firmum, frustra perlitteras tentavit. Siquidem eo occurrerat à Prorege missus Rahalius initio motus cum Joanne Bergada, Equite notissimo à Valentia, qui mox oppidi, & arcis mœnia reficere instituit, & quinque tormenta temerè longa pace jacentia rotis imposuit, multaque in defensionem oppidi comparavit necessaria admodum, & opportuna: quod oppidum secundum Rahalisabitum tenuit Andreas Deona, vetus miles Valentinus: Peninsulam vero, de loci natura sic dictam, mœnibus, & propugnaculis, tormentis, & armis omnis generis, & quod erat maximum, oppidanorum fide, quibus præerat Sancius Ecievarria, vetus miles à Cantabria, nuper ad eam missus ex Prætorianis cohortibus, uti egregie defensam, facilè prætermisit. At dum per eam regionem versatur Jonas, tot oppidis in dedicationem acceptis, Christophorus Moscosus, Turrium Comes dictus, cum IV. millibus equitum, pedumque, durissimo anni tempore, ipsis scilicet brumæ diebus, ex Aragonia movens, ad Valentiam iter habebat, ut exortum motum armis compesceret. Quod Jonas ubi sensit, Sanmatthæum, oppidum satis firmis mœnibus circumdataum, cum illa, quam ductabat, manu occupavit, ejus profectio nem moraturus. Ille vero ne hostem à tergo relinquaret, oppidum oppugnare decrevit. Interim oppidani, præmissis nunciis, de suo periculo Baseturum faciunt certiorem, ac summis precibus sibi orant auxi-

auxilia mitti. Qui, cognito suorum discrimine, omnes qui per attatem arma capere possent ex ea Provinciæ parte in Cathaloniam vergunt, ad loca Sanmatthæo vicina convenire edicit armatos, quibus Josephum Nicolaum Valentiniū, qui aliquot stipendia fecerat, præfecit. Cæterū illa hominum multitudo, quod æquè hostis metu, atque commeatū penuria laborabat, nec militiæ patiens, nec justis armis instruēta, duci parere haud obscurè detrectabat. Quæ omnia, quanquam ad contumeliam potius, ac certam cladem accipiendam, quam ad ferendam obfessis opem, tendere videbantur, tamen ea erat hominum amentia, ut Regiorum agmen fame ferroque clausum teneri, persuasum haberent, eorumque metu liberam Provinciam evulgarent. Sed brevi falso id nunciari compertum est. Nam, cum equitum globus, longius proiectus, Salzadellam, tenue oppidulum, fame compulsus intraret, inque vasa mellis incidenter rimabundi agrestes illi, quibus etiam Provincialis equitatus constabat, repente pauci equites Regii eos in insidias temerè illatos, invadunt, nonnullos trucidant, capiunt alios, reliqui præcipiti fuga domum reversi, rem malè gestam nunciant, quo nuncio omnium animi turbantur, ac penè deficiunt, qui paulò ante hostis vires tanto perè elevabant. Nicolaus autem perterritam multitudinem, nec absque metu ipse, in locis tutissimis tenebat, & longè ab hostium castris diffitis, ne si proprius accedere conaretur, à Rusticis desertus, majorem contumeliam acciperet. Moscosus autem cum animadvertisset obsidionem necessariò in longum produci, quod mœnibus demoliendis nulla supeterent tormenta, cuniculis ad murum actis, irruptionem parabat. Quod cum minus ex fententia eveniret, imbris pertinacissimis in singula diei tempora totam circum regionem impletibus, tædio

dio affectus, & quod apud oppidum suis rebus parum opportunum diutius hæreret, indignatus, cum omnes illas regnes sibi haberet infestas, & Britanorum auxilia ex Cathalonia, que tota in Archiducis imperium concesserat, jamjam adesse nunciarunt, soluta obsidione, castra movit, Valentiam versus iter faciens.

13. At ubi adventare copias vulgatum est, trepidari ab omnibus, concursari, pars ad aspera montium erepere, alii in additis vallium sese occultare: qui cum Nicolao reliqui erant, longè ab itinere quod Regii tenebant, diversi abiecti. Tantus terror gladiorum erat, post cædem ad Salzadellam factam. Intraverat tunc Valentianam Provinciam Carolus Peterborius Comes, summus fœderatorum Imperator, natione Britannus, ut suo milite opportuna loca tueretur, copias, importuno Baseti facinore, distrahere coactus, & belli rationem capta Barcinone initam mutare, quod Austriacis rebus, & Fœderatorum quam attulerit difficultatem, postea docuit eventus. Hic autem dum copias cogit, Moscosus profecitionem maturans, Borriolum pervenit, oppidulum in ipsis montium faucibus asperrima inter faxa positum, cuius major incolarum pars, diversi cum suis sarcinulis, & familiis, in locos difficiles abiierunt. Idcirco milites, qui illos tantum hostium loco habebant, qui desertis laribus eorum conspectum vitabant, fuga cultorum deserta in transversu diripiunt. Inde dgressi, ad Planitem, unde regioni inditum nomen, descendunt, quæ in modum vasti maris sic immensa panditur, ut eam oculis terminare vix queas. Dum verò proficiscitur agmen, proripitur lixa impurissimus, qui per summum scelus pyxidem sacram ex adytis rapuerat. Hunc Moscosus ad supplicium è vestigio trahi, ac militari ritu sclopis laxatis jussit interim, redditæ sacræ altariis pyxide. Castellionem

lionem autem ad lævam relinquens (quod oppidum operibus benè munitum, & multitudine matæ egre-
giæ defensum ab Hispano tentatum non fuit) ad Villæ regalis pontem, quo fluvius fatis altus, Idubeda (Millarium incolæ vocant) jungitur, appetente meridie, pervenit. Sed cum non absque dede-
core Regii norminis illac copiæ transire viderentur, quin oppidanî patentibus portis in deditioñem veni-
rent, Icnius id quām fert militaris mos, cum illis agi cœptum est, & Moscosus Regiæ auctoritatis interposita fide, omnem maleficii impunitatem benig-
ne pollicebatur, modò ad sanitatem redire vellent.
At Rustici homines, nec Regiæ clementiæ Inter-
pretis verbis quicquam flexi, nec armatorum specie deterriti, imperata facere superbè detrectabant; &
quanquam aliquid sanæ mentis oppidanî, æqua esse, ac lenia postulata, popularibus persuadere contendenter,
nihil ab ipsis impetratum est, negantibus ex familia Alberola præcipue hominibus. Imò, quoniam qui semel defecere, à nullo prorsus sceleris abhorrent,
in ipsis metu pacis, & honestæ deditioñis auctores,
sclopis laxatis ex mœnibus, mox in militem ante
portam eorum consilium præstolantem, violatis inducis ante pæctis, quibus bona fide cœstatum erat,
eadem impia arma converterunt, ac inopinantes,
imprudentesque vulneribus affecerunt. Moscosus autem nihil tale veritus, ut strepitum hausit armorum,
Divi Paschalis Templum ingressus, ejus lipsa
veneraturus, quid esset ratus, in ipso negotio
consilium capit, jubetque exemplò oppidum invadere.
Subito, toto agmine ad arma conclamatum est,
ac portarum foribus singulari militum ardore de-
jectis, Vascones, qui eo die primum in acie locum
obtinebant, compluribus vulneribus datis, & accep-
tis, acriter urgentes in oppidum irrumpunt. His
succedebant Belgæ Walones, & Castellani pedites

Præ-

Prætoriani, qui unà cum Vasconibus cæteravit, uti opportunitas erat rei gerendæ, per strata cada-
vera pervadentes, in oppidum penetrabant. E-
quitati pars, ut laborantibus peditibus suppetias ferrent, jussit, reliçlis equis, peditum operam præ-
stare: alii, ut quisque intrabat, ad forum occupan-
dum, ut erat imperatum, citato equo pergebant.
In ipso aditu Comes Ruselius cadit, iectus ingenti la-
pide, ad usum salis terendi comparato, quem mu-
lier virili audacia è fenestra præcipitavit. Interea
desperantes quicquam armis posse, de muro se de-
jecerunt, qui promptiores in repugnando fuerant, &
fuga passim per agros saluti consulebant, nota diver-
ticula petentes: quorum alii in equitum stationes circum oppidum dispositas incident, atque immis-
ericorditer trucidantur: reliqui meliore sorte ad vi-
cina oppida per devios tramites confugerunt. In-
tra mœnia militaris furor in rebelles sœviebat, nec
armato, nec inermi locus erat ignoscendi; vicatim
domos eripiunt, haud factum id tamen absque vul-
neribus, repugnantibus earum dominis in rabiem
versis. Cumque jam satis magna præda essent poti-
ti, ad faces, & incendia itum est, flammarum com-
pendio extremam victoriæ manum imposituri. Mox
ingens oritur clamor eorum qui in abditis locis flam-
mis intercepti assabantur: quos inde exilientes exci-
piebant Belgarum cuspidati sclopi nullius miseren-
tium, qui ex morte optimi civis Ruselii concepto
odio, dolori suo tot hominum cædibus indulgebant.
Hispani verò celerius mitigati, uti manus cædibus
minus gaudentes, quanquam Vasconum Præfectus,
Michael Sinocheinus, magno natu vir, lethale vul-
nus acceperat, impacta in renibus glande, ex quo
paulo post Sagunti interiit, tamen multis saluti fue-
runt. Sacerdotes etiam armatos VII. qui ministe-
riū negligentes, crebra armorum displosione mili-
tem

B 5

tem infestabant, illa clades absursum. Mūeres ad Templa confugerant, multaque imbellis turba, quorum incolumitatis, & pudoris egregia habitat est ratio. Sacratæ Virgines per primores Ductorum, & Legionarios Curiones è Cœnobio eductæ, ne circumambientibus flammis ædificium, gravius aliquid paterentur, comiter perquam, ac sanctè habitæ, in locum tutum conclusæ, excubiliis etiam dispositis ad earum honestatem tuendam, noctem illam transferunt. Postridie Nulas, indeque Segorbiū ad Virginum Sacratarum ædes migrarunt, ubi per aliquot menses commoratae, ad sua demum reverterunt. Jam Moscosus receptui cani jusserat, ac Praefectorum diligentia milites amplius favire vetantium, graviterque increpitantium, à cædibus, & rapinis abstraxerat, cum mox sauciorum vulnera obligandi successit cura, custodiendique ad CLXXX. viros, jure belli captos, ægris militibus subvehendis. In expugnatione, ac cæde non plus quam CCL. milites desiderati sunt. Oppidanī vero cœsi CCXXC. ferme. Quæ victoria militi sanè cruenta, eō sufficit magis, si aliquot oppidanorum vexilla, quæ Sammatheum auxilio fuerant profecta, popularium suorum confraternitioni interfuerint.

14. Postera die, collectis sarcinis, Nulas versus agmen ire cœpit. Saucii, succollantibus captivis, unā cum copiis ad prædictum oppidum pervenient. Inde, curatis corporibus, de quarta vigilia castra movent, ac per pacatissimam regionem Saguntum proficiscuntur. Ubi ventum est ad fluvium, qui præter id oppidum fluit, saxeо alveo torrenti similis, quo processerat multitudo Moscoso gratulatura, lætus oritur clamor Philippi nomen acclamantium, quo fidem suam erga Regem profitebantur. Magistratus, & Equestris census qui erant, Moscosum intra mœnia deducunt, ac honorifice hospitantur:

po-

populi ductores summa cum hilaritate intra tecta cōgit: iacchos in valetudinariis collocant, in eisque publica imperia curandis, Magistratus, populique studium eluxit.

15. Sequenti die, levipræsidio relicto, ad oppidi, & sauciorum custodiam, cui præfecerat Baltasarrem Abarcam, impigrum juvenem, agrum Valentiniū vicis, ædificisque, & feracitate regionis opulentum intrant: in cujus parte, inter Aquilonem, & Occasum vergente, consederunt, ad Vicum, qui Moncada incolis dicitur. Litteras inde ad Urbis, Regnique Magistratus dedit Moscosus optimis monitis plenas, quibus *integra fide de Regis clementia benè sperare jubebat*, si *populus ejus se veller ditioni subjecere*. Sed interceptis à Baseto litteris, penes quem, & Populum maleficum, summa erat imperii, nec reddidit, cum gravi Magistratum offensione, nec quicquam sani consilii respondit. Quapropter à verbis ad arma itum est, quando improbi pœnis potius, & coercitione, quam ullo humanitatis officio à maleficiis deterrentur.

16. Præter Urbis mœnia fluit Turia, fluvius amoenissimus, cuius beneficio mirum in modum agri fecundantur. Aquarum igitur vim omnem per varios meandros, nilosque irrigationibus derivatum ad fluvii alveum reduxit, incilibus, quæ derivatur, subtrahiturque, multa gleba, lapidibusque obstructis, perfractaque transversa in flumine mole lapidea, ut liberè fluente ad mare aqua, omnem ejus commoditatē obseſſis eriperet. Quod Basetus haud leve incommodum, & Urbi, & Rusticis commilitonibus esse reputans ob annonæ caritatem, ac penuriam, moletrinis aquarum decursionibus fraudatis, & agris, humore déficiente, arescentibus, eos cœpit tormentorum pilis impetrere, qui in opere versabantur. Id frustra cum diu fecisset, cominus rem gerere

rere statuit, ac ita Regios inde amoliri. Iraur coacta Opificum, & Rusticorum manu, ~~grb.~~ undique confluxerant, ea fama permoti, fortissimi nullo negotio fugacem militem caperent, ad Burjazotum, vicum Urbis proximum, ubi adveniunt, prædam, non prælium cogitantes, inter arundineta, ac post macerias hortorum, homines in insidiis collocat. Nepotis equites in tres turmas distributi in aperto loco explicantur. Præsensit fraudem Moscosus, qui ea loca cum CC. equitibus venerat exploraturus: & cum loci iniquitate equitatus impediretur, ad æquiora, & equitabilia deflexit. Quod ubi Rustici ex insidiis vident, subito in equitem clamore sublatto tanquam in fugientem feruntur. Castellanus vero in aperto turbam illam conspicatus, signa converti jussit. Exemplò mira equorum celeritate circumventos cædere cœperunt: quorum permulti quanquam abjectis armis suppliciter manus tendentes, perque milites sacra numina obtestantes, mortem deprecabantur, tanquam rebelles, ac perjuri, fuerunt crudelissime trucidati. Cæterum pecorum ritu, licet à cæde Moscofo cessare jubente, dum Rusticos avidius mactant, equites Cathalani integris adhuc viribus, Nepotis, & Bafeti exemplo tergavertunt, reliquam multitudinem per agros præcipiti fuga dispalatam diversa effugia exceperunt. Ad CL. dicuntur ea cæde periisse, præter aliam multitudinem vulneribus debilitatam. Bafetus ergo cum desperasset quicquam se posse utile suis rebus vi, & manu efficere, ad Urbem municendam suaptè natura infirmam se convertit. Itaque partes alias, ducto introrsus muro, oppilavit, tormentisque munivit; alias cum clausisset, cuncta forma vallo, fossaque extorsus ductis, præsepserunt, erecta que ex materia tumultuaria munimenta super tormenta imposuit, ad ostentationem potissim defensionis, quam ad Urbis mu-

munim. Certas cuique partes ad muri custodiam attribuit, ~~per quem~~, perque turrem tormenta distribuit omnis galleris: quibus rebus, ut apud vulgus omnia in majus celebrantur; imperiti homines nimium confidebant. Comportari quoque jussit prægrandes lapides, ut occlusis arcubus pontis, quia mare nomen obtinuit, intra magnæ molis crepidines, quibus fluvius coërcetur, aqua stagnans promunimento esset ad eam partem. Quod sanè commentum, si effectum dare perrexisset, abs dubio Urbem, vel minimum Suburbia inundasset, regionemque simul omnem ad mare pertinenter. Suburbana aedificia variis in locis oppidula referentia, per pulchra, atque magnifica, demoliri cœpit. Quæ res maximè funesta, & lacrymabilis bonis Civibus, ni Peterborwii adventu fuisset impedita, Urbem, meliore sui parte vastata, deformatam prorsus reliquisset.

17. Dum hæc gerebantur, uno scribendi tractu prodenda optimè visum est sub uno aspectu, quæ ultra Sucronem Franciscus Avila, quem ad Dianæ custodiam Bafetus reliquerat, inde egressus, Rusticorum, egentiumque hominum colluvie stipatus, designaverat. Hic igitur cum hujusmodi manu, tormentisque duobus Sætabim primum Contestanorum caput, Urbem, uti diximus, opulentam accessit, ut eam in ditionem acciperet, cumque haud longè à mœnibus castra posuisset, quod Cives illi se homini dedere molestissime ferebant, tumultuatum est vehementer, & populus ad arma consternatus murum implevit. Itaque ne aliquid utrinque intertrimenti acciperetur, eunt obviam Avilæ honesti viri, eumque dehortantur in Urbem, negantibus id Civibus, penetrare amplius perseveret, si cautum sibi velit: in armis esse populum, satis Urbem esse munitam, optimè fore omnibus consultum, si abf-

tormenta in colle, quem Tossalium vocant terrenis potius civibus, quam mœnibus demendis. Qua fulminatione, dum ædificia infestat, Medicum quemdam sibi familiarem ferteo globo discepserit. Interrim fugientem è stabulis equum consecrati juvenes aliquot, oppidanos strepitū, & clamoribus commoverunt, qui veriti per tumultum, & seditionem ab infidis urbem hostibus prodi, occurrerunt armati. Quo tempore muliercula, quam ipse Avila familiarius noverat, à proditoribus missa, opportunitatem capienda urbis exponit, atque si eam invaderet, nihil fore negotii, ut ea potiretur. Hoc nuncio accepto, cum nihil moræ interponere debuisset rebus agendis, adeò cunctatus est turpi quadam cessatione, vel fortasse sibi caveris ab infidiis, ut postea vulgatum fuit, ut dato animi colligendi spatio, loca omnia suspecta oppidani firmis præsidiis munierint, & tormenta in hostem direxerint. Nec mora, erumpentes ex urbe hostem amoliuntur, retròque cedere cogunt ad Divi Joannis vicum, unde ad obsidem urbem reversus, in fugam rursus conjicitur, si quidem adventante, in auxilium oppidi, Murciensi Episcopo, cum MCCC. militibus subitariis, & Jacobo Rosellio, Rafalis Marchione, Orcelensi Prætore cum MCC. quibus se conjungit Octavianus Mediceus, Sarni Princeps Neapolitanus, C. veteranis stipatus, tantum terrorem Rusticis incusserunt, ut quanquam numero Regiis essent superiores (ad X. M. confluxisse dicebantur) tamen relictis castris, diversi fugam capeserent, adeò ut Avila solus ferme relictus, ad Dianum sese recipere festinaret. Post hæc Regiis castris potiti absque vulnere, diversi movent. Rafalius, ut vicina oppida ad Regis oppidum in ea regione longè opulentum, Hontinentium dictum, quod à nonnullis diebus à Rege defecerat, ut

ut illud recuperent. Cumque jam in conspectu effent, insanis oppidanos, atque ad arma consternatos hatud quoq[ue]m Regio velle subjici imperio, sentiunt. Nec id primo agi coëptum est mitius, ut decuit, præsente Antistite; sed ut eorum perfidiam frangerent Præfetti, crebra eorum tormentorum displosione; quæ fuerant in castris Avilæ reperta, repugnantes acriter urgent, qui brevi animos despondentes, ab incœpto desistunt, ac Philippi nomen magnis vocibus ingeminant. Dum autem de deditione agebatur, erumpunt milites, & licet reclamante Præfule (etsi ferò) oppidum diripiunt saevissimè, oppidanosque pessimè habent, contra fidem datam, ut ferebatur, induciarum: jussumque ut ni imperatam pecuniam statim repræsentassent, in omnem sexum, & ætatem saevirent. Nobilium verò, & quorum animi infecti partibus minùs erant, quantum fieri potuit, in oppidi direptione, ac militari tumultu, habita est ratio, ne communi rebellium odio, innocentes pro nocentibus pœnas penderent. Horum pars relictis propriis sedibus, cum suis familiis aliò commigrarunt, ubi sanctius Regis fides colebatur, quorum consilium sanè prudens ipsis saluti fuit, nam citra paucas tempestates, Avila, coacta denuò Rusticorum manu, in ea invectus est loca, & oppidum hostibus vacuum, nihil se commovehibus oppidanis, malus ipse amicus intrans, promiscuè & suæ factionis, & alterius homines male multatavit, & quidquid erat reliquum, insolenter admodum, ac superbè convasavit. Demum per dies aliquot agris, vicisque divexatis, oppidis nonnullis in deditiōnē receptis, aliis minacibus litteris, & mandatis territis, per eam regionem latrocinatus, adeò se gessit immaniter, ut longum esset moratim enarrare. Quapropter cum Peterborwius Valentiam

tenuit, ob furta, & latrocinia, aliaque magitia in carcerem conjectus fuit.

19. Interim autem se loco con*verserat* Moscosus, quod otio, & quieti militum dederat eos dies, qui labore itineris, adversisque tempestatibus graviter erant afficti. Dum ibi sedet, Antonius à Valle, quem apud Civam constitisse diximus, ubi sensit, Moscosum propè Valentiam adesse, cum suis equitibus ad eum ire contendit. Sed cum ad pontem Sanct-Onuphrii, haud procul Quartium, vicum in agro Valentino satis amplum, accessisset, Rusticos, qui diversis ex locis convenerant armati, eti*p*ontem interrupisse, carroisque transversim in via collocatos pro munimento objecisse, & ibi tanquam in statione esse, militi transitum prohibituros comperiebat, tamen, nihil cunctatus, eos invasit missilibus, quod nihil cominus quibat. At illi exterriti ferientium militum specie, sclopis in eos semel laxatis, protinus in pedes se coniecerunt. Itaque amoto Rusticorum impedimento, constratis asperibus pontem reficiunt, & Quartium rectâ profiscuntur, ubi cum incolarum animos sibi infensos animadvertisserunt milites, & hospitia illiberaliter parari, in eos irati, ædes nonnullas diripiunt, indeque curatis corporibus, ad Moscosum ire pergun*t*.

20. Ea tempestate Joachimus Ponceus à Legionne, Arcensium Princeps, cum imperio, cui fuerat Regio decreto ante motum Valentini destinatus, ad exercitum missus est. Cujus adventu percussus Moscosus, tradito Principi exercitu, Mantuam versus Carpetanorum proficiscitur. Fuerat antea in ipsa Regia palam professus, se nunquam Arcensium Principi dicto fore subaudientem, & si se ad id vellent adigere, se protinus officio abdicaturum. Hinc fama

fama fuit ut Principis vitaret præsentiam, per ambages, & diverticula Valentiam exercitum duxisse. Sub hæc Reitagus Cantelmius, Dux Populi, Neapolitanus, cum aliqua manu ex iis militibus, qui Barcinone intercepti in Regii fide perfisterant, & Britannorum navibus vecti, ad Bœticæ littora expositi fuerant, pedestri itinere ad Arcensis castra pervenit. Cum autem Neapolitani haud procul à Quartio iter haberent, milites X. qui segnius iter faciebant, imprudentes regionis, relicta militari via, eum vicum intrant: qui è vestigio capti ab incolis, in direptionis ultionem duo interficiuntur: reliquos tanquam belli jure captos, ad Basetum perducunt. Qua re condita, Arcensis vicum jubet incendi, cujus ædes cum diripuissent milites, subiectis facibus, igne corrumpunt, nonnullis consultò, ob dominorum in Regem fidem, servatis: quas postea Rustici ulti*n*on indulgentes, eodem malo absūmunt.

21. Sed ad Basetum in urbe clausum, & auxilia exspectantem, redeamus: qui crebris litteris, & nunciis Britannum sollicitans, se in summo esse periculo significabat. Tanto erat metu post cladem illam ad Burjazotum, ut etiam intra moenia haberet suspēcta. Unde homines duos, tanquam hostium effent exploratores, suspedio necavit: aliis (sic fama fuit) intra carcerem laqueo gulas frangi jussit. Sætabitanum item quendam taurorum agitatorem notissimum, ac sibi perfamiliarem, ob levissimam suspicionem, quem patibulo jam destinaverat, dum ad supplicium trahitur, favor matronæ nobilis Vindici rerum capitalium eripuit. Mulierem rusticam, quod calceamenta militi, hospitanti apud se, emerat, postquam publicis verberibus deturpandam dedit, ipsem calcibus impetivit, urbeque ejicit, ac demum nexas carceres complevit. Hæc, & hujusmodi

JOSEPHI EMANUELIS MINIANE,

modi alia eò tendere videbantur, ut si quia in eum
ingens vis hominum ex omnibus ordinibus erga Re-
gem optimè affecti molirentur, ea specie permoti,
quæ animis forte conceperant, necessariè depone-
rent. Quapropter rulti se urbe proripuerunt, &
Nobiles, & ex plebe, desertis familiis, quod Regis
partibus cum viderentur addicti, vel Vulgi su-
orum, vel Baseti sævitiam fore aliquando ut effu-
gere non possent, existimabant. Quin, & Parcen-
tii conjux, Melcia dicta, accepto nuncio, virum
à Regia rediisse, & ad exercitum adesse, rustico
indumento dignitatem occultans, ne Archiducis im-
perio pareret, sibi admodum ingrato ex urbe se
subduxit. Quæ excepta à Mahonio Equitum Prä-
fecto, qui ex composito eam post suburbia cum e-
quitum globo opperiebatur, ad castra, virumque de-
ducta est.

22. At Peterborwius certus cundi, post solutam
Sarmathæ obsidionem, omnibus itineri, bellique
compariter fortunæ paratis viæ militaris oppidis, com-
meatus paratos militi ad vescendum, missis ab uf-
fice Cathaloniae finibus, litteris imperat, ne quid es-
set in mora sibi Valentiam properanti. Ubi autem
Castellionem pervenit, datis militum quieti diebus a-
liquot, dum ipse equitatum, quo minus poterat,
augere studet, ad Basetum defertur, Castellionem
venisse Britannum, cum copiis: unde Nepotem cum
suo equitatu misit ad eum recipiendum, quo Va-
lentiam tutius ob Regiorum propinquitatem perve-
niret. Itaque Cathalanus de prima vigilia ex urbe
movenis, per oram maritimam vitabundus, ne Sa-
guntino praesidio proderetur, per totam noctem ire
perrexit. Post exortum solis, Almenaram, nihil ta-
kebantibus oppidanis, accepit, evocatisque Ma-
gistratibus, pro Austriaco stare jussit. Mox Nulas
occupat, ibique dum Britannum opperitur, Castel-
lionem

DE BELLO RUSTICO VALENTINO, Lib. I. 37

sione ruitorum caballos cogentem, oppidanis ar-
ma tradere debet: queis, quod Regis essent studiosi,
parum credebat.

23. Per eos ipsos dies multorum confirmatione
nunciari cœptum est, Britannorum copias Sagunti,
ob præclaram oppidanorum fidem, excidio ventu-
ras: quibus rumoribus permoti Magistratus, & Prä-
sidii Praefectus, Arcensem, Moncada se continen-
tem, suppetias oratum miserunt: qui exemplò C.
equites cum Melchiore Portugallio, secundario alæ
Praefecto, imperat Saguntum proficisci. Hic, cæ-
sis aliquot Cathalonis latronibus, pecora ex agris a-
bigentibus, eorum audaciam haud parum repressit.
In eruptionibus Saguntini qui arma habebant, e-
quitibus permixti, egregiam navabant operam,
ad eo ut non semel Portugallius eorum fidem, virtu-
temque, in præliis capessendis, pro concione lauda-
ret.

24. Hac tempestate ex Aragonia nonnulli ordi-
num, & milites XVII. numero, multam vestem in
supplementum exercitui comparatam deferentes,
Segorium pervenerunt. Quos cum intra testa re-
cipi negarent Magistratus pati posse, absque populi
infanientis tumultu (quod eadem de causa negatum
etiam Pozoblanco paucis ante diebus cum suo equi-
tatu in castra iter facienti) illi sarcinas deponere a-
pud Magistratum, interposita chirographi cautione,
quam in itinere earum facere jacturam, satius effe-
rati, faciliusque expeditos, armis, virtuteque posse
ab injurya latronum defendere, inibi eas relinquunt,
ac nocturna profectione sub auroram, Saguntum,
milite leviter ex insidijs faucio, reliqui omnes inco-
lumes tenuerunt.

25. Eodem tempore advenit Daniel Mahonius,
quem supra memoravimus, natione Hibernus, qui
jamdiu Regi militabat, cum sua equitum ala ab Ar-
cense

cense missus præsidii firmoris causa, ne quo malo illud oppidum fide incitum ab hostibus iratis afficeretur, unâque qui graviter decumperant, ex vulneribus ad Villamregalem acceptis, milites servarentur. At quasi ex composito eodem die qui fuit IV. nonas Februarii, incuntis anni MDCCVI. ad Sanguntinorum fines pervenerat Britannus cum IV. millibus Veteranorum, & Latronibus Cathalanis ad duo millia: genus hominum rapto vivere assuetum, & uti feri, & agrestes homines disciplinae militaris haud quaquam patientes. His etiam Rusticorum non sanè modica frequentia sponte sua ex Vicis, & Castellis agro Saguntino circumiacentibus, qui in deditioñem à Moscofo acceperū, statim post ejus discessum, redcantes ad ingenium, rebellaverunt, ob vetus in Sanguntinos odium, conjunxerant se se prædandi libidine. Britannus autem eò loco jussis consistere copiis, quod jam ante anxiè quæsierat, esset ne aliud iter ad Valentiam, præter illud per Sanguntinorum suburbia? Ruris rogat: cumque nullum esse aliud satis commodum accepisset, regredi paulisper copias, ac per vicos proximæ vallis distribui imperat per hospitium, latronum manum cum paucis equitibus Saguntum versus præmisit, ut si quid durius accideret, per eos frustrarentur prima discrimina. Cæterum eam hominum multitudinem post meridiem speculatores conspicati, statim Mahoniu faciunt certiorē, qui mox tuba dare signum jussit, & coacto ad forum equitatu, post alteram tubam eruptionem facit. Præcesserant Saguntini catervatim, ut erant assueti, & cum animadverterissent latronum agmen ad montis radices tendere, qui est è regione oppidi, ut opportunum locum caperent, ut ne id facere liceret, ex agris sclopis laxatis, eos invadunt, ac ita perturbant, ut extemplo jumenta, equosque, ægrè tametsi, ac diffi-

culter, remitterent ad crepidinem montis. Mox conspicati equitatum, qui in apertum campum se explicabat, impetum formidantes, summa cum trepidatione diffugiunt per rupes, & cautes confragosarum vallium, ac mira celeritate, nisuque feso proripiunt, ac editiorem collem occupant. Quos infecuti Saguntini, ac milites, *dracones* quos vocant (hi enim ubi usus venit, relictis equis, eodem remanere vestigio assuetatis, pedibus præliantur) per avia montis, vulneribus affecerunt. Verum cum ultra procedere, superiori loco ab hostibus capto, absque certa pernicie frustra esset, montes circumeuntes, à tergo adorti, pugnam instaurant. Mahonius porrò, & Portugallius cum equitum parte, hostem eminus, & ex tuto jaculante, ad æquiora incassum lacessunt, adeò equorum aspectu erant terribili, ut non alia re se melius defensos, quam rupium objectu existimarent. Post venatorum ritu pugnam, noctis interventu, ab eo pugnæ genere cessatum est. Incruenta militi victoria. Portugallio sagulum pulicium glande trajectum est, miles leviter in calce, Saguntinus in capite, fauci: pauci ex hostibus interfici, quod nullam pugnandi fecerant ex æquo potestatem. Postridie verò cum reliquis copiis Britannus, omnibusque impedimentis, relicta militari via, per montium radices, qua venerant latrones, itineri pariter, & pugnæ exercitu composito, Saguntum petiit. Ubi in conspectu fuit, tumulum in mediis agris occupat, à fano Divi Christophori nuncupatum, tormentisque in eo collocatis, & militum præsidio, reliquas copias ad proximum vicum jubet consistere. Interim Josephum Perisium, Equitem Valentini, quem Castellionis Prætura paucis retrò diebus ornaverat, cum mandatis mittit, ut deditioñem maturarent obseSSI, si vellent saluti consultum. At Mahonius cognito Peterborwii adven-

tu, cum per turres, ac mœnia semiquaſſa oppidanos disposuiffet armatos, omnesque per ſuburbia aditus singulis equitum globis firmaffet, negotiatae dataſ, acceptasque conditiones, hostes, atque inimici prædæ inhiantes, in ædes irrumperent, obtenta à Britanno colloquendi facultate, in caſtra receptus eſt. Ibi, dum ſeſe parant oppidanis, hortanturque ad ſubeundam extremam bellī aleam, tranſigitur res, deque omnium fortunis, incolumitateque abunde cavetur in hæc verba: *Oppidi portam Mahonius tradat Britannis de prima vigilia: ipſi cum omnibus milibus, impedimentisque in ſua caſtra redire liberum eſto: qui in valetudinariis decumbunt, ubi convaluerint, ad signa incolumes deducuntur: oppidanis nihil molestia inferatur: hæc denique conditionem capitacioni niſi in deditorum interpretanda commodum accipiuntor.* Inde igitur reversus Mahonius, portam Britannis tradit, remota oppidanorum ſtatione, qui ad eam excubabant. Sed cum rumor in vulgo increbruiſſet, Arcenſem cum omnibus copiis addeſſe cum hoſte dimicaturum, tollunt clamorem Saguntini in foro conglobati, Philipum V. acclamantes. Quo audito, Britanni, qui portam occupaverant, & qui per oppidum vicatim hospitiū requirentes diſcurrebant, veriti oppidanorum impetum, effugere cœperunt. Qui tumultus per aliquos Regios Centuriones, oppidanorum animis detiſionem indignè ferentium delinitis, fedatus eſt, & quifque, poſitis armis, domum ſe recipere juſſus. Præmiserat Mahonius Villæregalis captivos, ſarcinasque, cum equitum præſidio, quos ipſe, & Portugallius cum reliqua manu, poſt cœnam ſunt proſecuti, relictis Sanguntinorum curæ ſauciis, de quorum incolumitate, & fortunis, interpoſita Peterborwii fide, proviſum fuerat. Miles intra mœnia reſceptus, latrones in ſuburbiis, ne oppidum in fidē acce-

ceptus, uti erant animati, publicè diriperent. A ſurtis uinen, & rapinis per biduum temperatum non eſt, quod du in oppido fuerunt copiæ: nec publicum, nec privatum uſquam ſatis tutum eſt. Cæterum horum bona pars latronum cum eorum duſtore Michaële Simone, ſecundum Sagunti deditio- nem, quasdam montium anguſtias incessum profeſti, quæ ſunt in itinere Caſtellam verſus (Bugnolii Caſellas vocant) eo in loco inſidias tendunt, opperien- tes prædandi occaſionem. Dum ibi ſedent, carrum adventare conſpicant ſerico onuſtum, aliisque mercibus. Advolant Cathalani, ſpreto ducis im- perio, qui periculum præfenerat, & avidiſſimas manus mox prædæ injiciunt. Quod ubi advertunt equites, qui ad ejus cuſtodiā duodeviginti numero mihi, longo retrò intervallo, nihil tale uſpican- tes, ſequentur, ſuppetias laturi equos concitant. Interim auriga defectis loris jumenta periculo ſub- duxerat, deſertumque latrones carrum brevi expli- lant. At ubi ſentunt appropinquare præſidium e- quietum, nihil repugnare auſi, quanta poſſunt, ſe fuga ſubtrahunt: ſed antequam ad aspera montium poſſent erepere, præventi equorum perniciitate, circumuentique, ad LX. ſeviſimè trucidantur: re- liqui loco magis, quād armis freti, ſummis ſe jugi- tutati, periculum evaſerunt.

26. Britannus autem Sagunto movens, oppidanis arma tradere juſſit, & relicto præſidio latronum, eodem die Valentiam intrat. Commodū militem, quoniam Basetus pecuniis parcens, quas undique corraferat, quæ neceſſaria erant hibernationi para- re neglekerat, intra Civium teſta, præter jus fa- que, hospitiis per regiones paratis, recipi, atque a- lii imperatum eſt, gravifimo totius Civitatis incom- modo. Quodque gravius, artifices, relictis ope- ribus, per vi-ces suas ad mœnia, portasque excubare

armati, ac viictum gratuitum, uberioremq[ue] hospitibus, otio planè, ac vino deditis, apposere cogebantur. Latronibus Cathalanis suburendā ædificia, nescio quo fato sunt data, quippe qui more suo, & immanes turbas dederunt, & à re mala nequam temperarunt. Deinde ingentem hominum vim, quos Basetus in vincula conjecterat, quod in Regem libentissimis animis ferebantur, liberos abire jussit Peterborwius, suo usus animo placido, ac benigno. Ad hæc pestilentissimi hominis tyrannide exacerbatos Nobilium animos, humanitate mirifica, comitateque captandos sibi proposuit: Sed nihil agebat hominis callidas; nam frustra erat velle per illicia à Regis cultu, & amore, eorum alienare animos, quorum ratio studiorum cum honesto erat conjunctissima. Idcirco peractis urbanitatis officiis, sese proripiunt Vincentius Bovillius Scalæ Marchio, Christophorus Crespinius Sumacarceris Comes, & Emanuel Ferrerius ex primoribus Equestris Censùs, cum gravi Peterborvii offensione, adeò ut non semel de corum discessu publicè quereretur.

27. Dum hæc in urbe gerebantur, Arcensis, qui in planicie ad Torrentium, vicum amplissimum, millibus passuum tribus ab urbe tetenderat, Britannum misit salutatum, adventumque comiter gratulatum per primores ductorum, quos ipse opiparè exceptos convivio, hilariter perquam cum illis epulatus est. Quod factum apud vulgus rerum imperitum multi fuit causa sermonis. Inde Arcensis, cum per dies aliquot in eodem constitisset loco, expectans hostium congressum, si quid ejusmodi facere essent animati; cum optata non evenirent, ad alias regiones pabulatum duxit exercitum, Turiaeque ad ripam confudit Villæmarcianæ dicti, è regione oppidi benè frequentis (quod Edetam ali, alli

Lau-

Lauronam olim dictum volunt, nunc Liriam appellant) cuius incolæ Regiis partibus uti infensi, ex altera fluvii raga per eos dies assiduis imbris austri, milites aquatum accedentes, glandium procella subinde infestabant. Quorum audaciae, stoliditasque exegisset poenas abs dubio Arcensis, qui eum finem jam disjunxerat non exigua ab exercitu manum, nisi adversæ tempocates suissent impedimento, quæ per eos dies subsecutæ fucrunt, & quidem validissimæ. Inter hæc rediit cum imperio Moscosus ad exercitum, & Arcensis in Regiam accitus fuit, aliis fortan negotiis distinendus. Cujus facti veram rationem pervaestigare potuimus nullam: adeò enim aulicorum consilia abstrusa sunt, ut si quis querat rerum causas, haud quaquam invenire queat: Politicorum enim mysteria sic arcane quodam modo celebrantur, ut nihil sit sanè operosius, quam in eorum sacraria velle profanum sese penetrare. Vulgus tamen militum fama pervaegata est, veterem ductorem ægrè tulisse, Centuriones, ac Praefectos ab exercitu abesse, & in ejus locum Arcensem suffici, quem tametsi sanguine uti clarum, rerumque togæ egregiè peritum omnes suspiciebant, sagi disciplinæ, ceu minus affuetum sibi imperare violenter feabant. Verum enim verò, accepto exercitu, Moscosus castra movet, & vicum paulò superius positum (Petalbam vocant) quod ejus incolæ armati unâ cum latronibus militem infestabant, pontemque quo in illis locis Turia jungitur, interruperant, ut copias transitu prohiberent, diripi jubet. Hæc erat communis insania populorum, unde tot cædes, incendia, rapine vastabant omnia. Superba siquidem, & stolida Rusticorum natio sibi persuaserat, suis viribus bellum sustinendum, & vicum quemque, tanquam munitissima castra, hosti opponi debere. Quapropter dum singulatum, sumtis armis, partes quis-

que tuerit suas, hostemque quoquo possu^t modo infestare satagunt, præterquam quod nihil proficiunt susceptæ causæ, in se belli molem i^cliper converunt, irarumque militum obnoxii perpetuis cladibus afficiuntur.

28. Inde ergo proficisciens, ad Sucronis ripas copias duxit, quod ea regio belli rationibus longè esset opportunior. Cumque eò iter haberent copiæ, Rusticos Monserrati incolas, & circumiacentium vicorum militi obviam ire, & imperata facturos pollueri, finitimi hortabantur. At illi Curionis deterius consilium secuti, ad Basetum super ea re deliberatum mittunt, qui nihil eorum fortunas miseratus, IV. milibus equorum pabula imperat, qui ad ea loca postridie manè illis suppetias erant profecturi. Ea duæ fallacia, miseri homines, & Curionis magnificis verbis, consilio bono, & prudenti negle^cto, ubi vident Regios adventare, auxilia nusquam, defertis dominibus, ad montes diffugiunt. Quo certè militi fieri potuit commodius nihil, siquidem vicos ingressus, sœvissimè diripit, & subiecto igne incendit. Alcudiam mox occupat Moscosus cum equitum manu, perque vicinæ oppida, quæ Sucrone alluuntur, copias reliquas distribuit, ut ibi tanquam in hybernis interquiescerent, cum desævit hyems. Verum vix eò acceſſerunt Regii, cum turbidus increbruit rumor in urbe, Algeciram oppidum, uti diximus, in Sucronis insula positum, a certis oppidanis Moscoso penè proditam. Quam occasionem Peterborwius naētus, quanquam ad illius arcis custodiā præmiserat Josephum Nepotem, Raphaēlis fratrem, cum equitibus, & latronibus Cathalanis, Basetum eò quoque mittit, ut Regios illi arci infidantes eludat. Et quidem hoc modo urbe extrudant, in qua eum capere, graviterque in eum confundit, in qua eum capere, graviterque in eum confundere, quod jamdiu concoquebat, ob animorum vul-

gi

gi in eum consensum, haud facile factu videbatur absque tumultu, & cædibus. Invisus enim Britanno Basetus erat, cum ob alia, cum ob facinora temere ab eo, & absque imperio edita, tum denique ob litteras quas ad Austriacum miserat, quibus eum virum in multis calumniabatur. Caeterū ab urbe profectus, haud multum absfuit, quin à Regio equitatu itinere interciperetur; & ni profectionem accelerasset, nequaquam hostium non esset potitus. Nam cum ab exploratoribus equorum turmas Regionum movisse ex hybernis nunciaretur, relicto prandio, quod sibi erat appositum, cum paucis equitibus vitabundus, plenis passibus Algeciram ire contendit. Mox oppidum munire, tumultuariis propugnaculis exercitatis, tormenta à Dianio advehere, & suis locis disponere, aliaque ad defensionem loci, quæ usui erant, providere cœpit. Incolarum alios in carcерem compedit, ac demum metu, ac formidine complevit omnia.

29. Sed ut ad Urbem redeam, statim ab adventu Britannorum, Proregis vices ut gereret, Cardonam, qui à Rege defecerat, cœca dominandi cupidine potius, quam alia necessitudine actus, Austriacus Provinciæ præfecit; quem, tametsi Nobilitas semper fuerat ob immanem superbiam aversata, eo auctum honore, qui restiterant ad urbem, observare, & colere simulabant, reverè sœvienti malo animos submittentes. ejus fortunam verebantur, cuius imperium absque graviori incommodo effugere non poterant. Quin & ipsimet, qui ad Austriacas partes deflexerant, erat sanè invisus, vel ob ingentem hominis fastum, vel quia natura comparatum est, ut quos felicitas extulit, in eos invidia vehementer grasseatur. Hic cœpit primū Rusticorum equos cantarios in equitatū supplementum comparare, longè infra

fra justam æstimationem, reclamantibus & minis, quod eriperentur jumenta, & pecunia non repræsentaretur (quoniam ad eam rem ex publicis privatisque locis depositam pecuniam violentis imperii eruerat.) Porro Nobilium animos ad publica munia sustinenda sollicitare: deformatumque reipublicæ statum, tot virorum abitu, & potissimum Collegii XIV. Virorum ad pristinum splendorem revocare. Sed cum vix reperiatur qui publica munia ea tempestate, Austraci nomine, vellet obire, penuria meliorum, ad obscuros etiam homines, qui eorum obtainendorum cupiditate flagrabant, delata sunt. Itaque Mercaderio, qui, & ætate, & generis nobilitate cæteros anteibat, XIV. Virorum. Praefectura in præmium facinorum cessit. Id igitur stomachatus Cardona, per publicos præcones pronunciare jussit: *Qui sub ditione Caroli III. esse gravata ferrent, ut, petitis ab se commeatisbus, urbe excederent.* Sed quoniam fraudem subesse suspicabantur, ac eo quidem animo id factum, ut ad veniam obtinendam accedentes, infensos suis partibus apertiùs deprehenderet, atque fore uti navibus impositos in Cathaloniam deportare imperaret, commovere se haud quoniam audebant. Et quidem talem rationem ab se initam post paulò docuit eventus, quippe alios exilio mulctavit, alios in carcerem conjectit; quorum Vincentius Carrozius, Mirafolis Marchio, tandiū hanc ærumnam subiit, quandiu civitas alieno paruit imperio. Fuere item alii diversis temporibus in carcerem conjecti. Ex Nobilium censu Josephus Noguera à Vinarosio, Alexius Armenogolius à Sagunto, Gaspar, & Petrus Pujaltus ab Algecira, Petrus Ruizius, & Gaspar Dolzius. E plebe honesti homines, Joannes Mignana, Maurus Ollerius, Mauritius Polus, & innumera alia multitudo ex Ur-

be, & Provincia. Elapsi ex Urbe alii turbas, & tumultus peros. Alii in Castellam clanculum profecti, quos inter Isidorus Costa Poëta elegantissimus, & alii nonnulli. Compunguntur etiam in vincula, ob furta & rapinas Bafeti, socienni, & administrati, & quibus per Provinciam Gallorum bona perquirendi datum erat negotium. Latrones item Cathalani, quod eorum ignaviam in velitationibus expertus fuerat Britannus, & quod innumeris maleficiis Valentinorum animos exacerbabant, tanquam inutilem bello turbam, relictis, qui cum Nepote ad Algeciram erant, ultra hybernū remigrare coguntur. Raphaël autem Nepos per hos dies cum suis equitibus, Latronumque multitudine, ad Fontem Ficūs, quod est oppidum in ipsis Castellæ finibus positum, proficisciatur, quo in loco præsidarii erant D. ex recenti delectu in Murciensi Provincia habito, ut si hostes ea loca invaderent, eorum cursum morarentur. Eò cum pervenisset, ante oppidum Cathalanus tetendit, ab oppugnatione tamen, quam perspecta præsidii fide, animique constantia, haud incruentam fore rebatur, prudenter abstinuit, obsessos, interciso canale, quā intra oppidum derivatur, aqua prohibere contentus. Quo facto non modò pecora, & jumenta, verū ipsi homines ejus penuria adeò laborabant, ut non semel infuso vino carnes elixarent, ac farinam subigerent. Quod incommodum tantam attulit salutis desperationem, ut necessitati cedentes, arbitrio sese victoris permiserint. Deditio facta, præsidarii armis exuti, Valentiam, ceu jure belli capti, perducuntur, atque in arctissimam custodiā dantur. Ex his multi, quos inter viri Nobiles, & itineris labore, & squallore, tædioque diuturnæ custodiae, ad extremam usque maciem afflitti interierunt. Reliquis verò Sacerdotum beneficio, & piorum hominum largitate vitam

tam tolerare licuit: qui posteā cum Villegalis captivis, qui apud Requenam servabantur, permittati, aliquandò ad suos penates redierunt.

30. Hoc igitur successu elatus Nepos, ipsum Moscosum negligentius agere ratus, adoriri insigni stratagema constituit. Itaque communicato consilio cum Britanno, Regiorum Ducem ad Alcudiam facris Anastasioseas Servatoris nostri, ceremoniis intentum, si fortuna cœptis arrisisset, subita irruptione opprimi, & capi posse, vel aliqua contumelia affici, sibi persuadet. Nec cunctatus Britannus Cœnæ Domini sacro die, cum delecta suorum manu, eō pergit ire sub vesperam, & cum satis tempori ad constitutum locum accessisset, subsistere agmen, ibique silentium agere jussit. Nepos verò noctu Algecira, ubi restiterat post expugnatum prædictum oppidum, cum suis copiis, comite Baseto, & suis Rusticis armatis, aggreditur, ut Regios imprudentes ex altera parte invadat. Suboluerat fortasse res Moscofo, vel quia mos est militaris, id certis diebus facere, vigilum stationes mutaverat, & numerum auxerat. Constiterant in prima statione XII. equites, qui audito adventantium strepitu, arma expedient, reique gerendæ animos intendunt. Cæterū ubi ad primam stationem hostes animo fallendi accedunt, cum ad tesseram militarem minus aptè responderi ab ingruentibus animadverterent vigilis, eos subsisterè jubent. Exemplò detecta fraude, aliud & ipsi stratagema commenti, ampliores simulant adesse copias, & magnis vocibus in hostium latus impressionem facere, tanquam verè hortarentur commilitones, inclamat, laxatisque sclopis; retrò ad stationem subsidiariam, in qua XXV. erant equités, se se recipiunt. At hostes subita correpti formidine, diversi fugam capebunt: atque adeò perturbati prospectu tenebris admoto, ut ipso fugæ

socios, Regios esse rati, ac se se infectari, per vine-
ta egerint equos, qui passim cœpitantes, seffores turpiter excutiebant. Quo malo graviter afflitti, relictis equis, studio accelerandi pedibus evadebant: Moscosus, qui frenatos equos perpetem noctem in oppido esse edixerat, re cognita, itineribus à tergo occupatis, conatus fuit hostes redditu prohibere; sed eorum fuga præmatura præventus, pauci cœsi, caplique sunt. Nepos postridiè cum à via aberrasset, albescente die propè Valentiam venit. Multi ad vicos agri Valentini confugerunt: reliqui antè lucem Algeciram rediere. Et Britannus cum à fugientibus rem malè gestam cognovisset, iratus in Nepotem, expeditionis auctorem, ad Urbem citatissimo cursu revertitur. Regii denique, ubi illuxit, cognita hostium perturbatione, ac fuga, per agros spolia, equosque desertos legerunt, perque omnia absque ullo hostium incursu, liberè vagati sunt.

31. Nec alia tunc temporis in Ilercavonibus erat hostium fortuna. Est in ea regione Peninsula, faxeum scilicet immane monstrum in mare procurrens, quod ambitu suo mille passus colligit; & brevi adeò terræ spatio cum continenti committitur, ut sæpius excrecentibus fluctibus profluis abeat in insulam. Arx est in montis jugo munitissima. Oppidanij ejus montis partem, quæ declivis est, inhabitant ad occidentem, in quam unus omnino aditus è continenti egregijs munimentis firmatus est: quodque maximum dici potest inter naturæ miracula, fons aquæ dulcis intra mœnia, interfluente mari, erumpens ex falso in usum tantummodo oppidanorum, & arcis, cum se se protinus in salum effundat. Hanc autem Peninsulam, & natura, & manu adeò munitam (ut superius demonstravimus) uti universo illi tractui immimentem, cum per ea loca transiret Britannus Valentiam proficisciens, positis antè eam castris, in dedi-

tionem accipere tentavit. Itaque cum seduceatorem misisset, ut sese vellet dedere Eciavargia, qui eam in custodiam habebat, ita ferocius Cantaber respondit, ut nihil se fide potius habere diceret, quam velle ad extremum spiritum tueri erga Philippum, quod eum crederet legitimum Hispaniarum Regem, & aequitatis, clementiaeque nomine longe optimum esset expertus. Et cum dicto directis gravioribus tormentis, ita coepit pilis ferreis eos, qui plus justo temere se provexerant, impetrare, ut non perfundatoria, atque incruenta oppugnatione speraret Britannus posse capi. Igitur cum diu Valentiae confidisset, finitimorum precibus, & questibus permotus, quos Peninsulani assiduis eruptionibus infestabant: tum etiam quod non erat ne sciens quam strenue intrâ mœnia fames cum defensoribus pugnaret, Antonium Mafium, virum Nobilem, in illis partibus, qui ad Archiducem defecrat, cum omni instrumento poliorcetico, quod apud Castellionem reliquerat, & nonnullis Britannis tormentorum magistris, eam arcem oppugnatum misit. Hic autem cum ad ea loca pervenisset cum omni apparatu armorum, ingentem vim Rusticorum ex proximis vicis, & oppidis, qui immani odio Peninsulanos prosequabantur, celeriter coegerit. Mox vastato paissim agro, oppugnatoribus tegendis ducere instituit munitiones. Oppidani vero, & quod erat praesidii exiguum, operi intentos tormentorum pilis quanquam assidue dilacerabant, tamen Britanni, possitis tormentis, & mortariis, mœnia, aedificaque quassare, ac deturpare instant, decadentibus è sublimi globis ferreis sulphureo pulvere refertis, quorum cum non ingens copia esset apud eos, brevi hac peste liberantur obsecsi. Accidit autem, ut, cum crebris explosionibus tormentum ferreum justo majorem conceperet ardorem, cum disploderetur, ingenti fragore edito, disrumperetur, fragminibusque

ve-

vehementissimè excussis, ex circumstantibus alios fœdissimis vulneribus discerperet, alios graviter fauciatos debilaret. Ingenti utrinque vi pyrii pulveris, & pilarum absunta, scaphæ ex Gallica classe, quæ ante Barcinonem jactis anchoris consticerat, onerariae tres, paucos milites exponunt, omnique alimentorum copia sublevant obsecos: qui harum rerum inopia adeò laborabant, ut à multis tempestatisbus piraticam instituerint, ne defectu cibariorum, arcem illum deserere cogerentur. Perseverant tamen hostes in obsidione, murum pilis pertinaciter verberantes, cum facta eruptione medio diei tempore, plenis passibus feruntur oppidanî armati LXXX. & simul, ut Eciavarria imperaverat, tormenta ex mœnibus in hostes disploduntur; qui irruentes conspicati, & pilis pariter adipiti, prandium deferunt, quod paraverant, ac protinus sese in pedes conjiciunt, cumque eos frustra esset persecutus Eciavarria, qui agmen ducebat, ad rustica illa castra suos reduxit, ubi liberè, & hilariter epulati, omne bellicum instrumentum, ac vestis nonnihil intra mœnia comportarunt. Quo facto tantus terror hostium invasit animos, ut terra, marique propriis Peninsulam commere per multas tempestates abstinuerint. Nec videtur prætermittendum quod cum aliquando fame premerentur Peninsulani, adeò ut præter alia insolita, aliquandiu eos toleraverint corpora jumentorum, tribus in scaphis oppidanorum promtissimos imposuit Eciavarria, ut, quoquo posset modo, sociorum inopiam sublevaret. Qui dum mare paulò incautiùs excurrit, penè ab hostibus oppressus, captusque fuit: siquidem ubi eum vident longius progressum, qui ad Binarozium excubabant, biremem descendunt, quam in statione paratam habebant, inque eum citatissimo cursu feruntur, cumque ejus scapha jamjam caperetur, ab aliis longius præter-

D 2

ve-

vecta, à quibus auxilio, propter distantiam spes nulla erat, fortissimo se consilio eo periculo explicuit. Repente enim consurgunt Peninsulæ omnes, atque scelopos in hostes intendunt animis præsentissimis tanquam in adversos jaculaturi. At Eciavarria brevi illa temporis usura, dum hostes trepidi cœstant, velum avertit, ex quoque flexu secundio rem nactus ventum, ad suos plenis finibus se recipit celeriter, qui, ut hominem in tanto discrimine positum adjuvarent, remis, velisque properare contendebant, quibus junctis, cum hostes, virtute, & peritia rerum, pares non essent, ad suam stationem spe prædæ frustrati revertuntur.

L I B. I I.

IHaud in proclivi est dicere in tanta rerum omnium perturbatione, quanta cura, ac sollicitudine Valentinorum afficerentur animi, adeò dissociati, ut diversis partibus addicti, & eò magis, cum celeres differri cœperunt rumores, & quidem fatis constantes, Philippum à Regia cum exercitu mouisse, & ad Valentiam iter habere, tanquam eam Urbem belli auspiciis destinasset. Quæ res & litteris multorum, & nunciis, qui patria excesserant, quotidie magis ac magis confirmata, quò iis erat gravior, qui libentissimis animis ejus adventum præstolabantur; tantò certè acerbior seditionis hominibus, qui scelerum conscientia exagitati, saluti sua diffidebant vehementer. Suspensis igitur, & anxiis his rumoribus atque auditionibus omnium animis, brevi aliter multo usu venire, quām creditum est, renunciant, Regem scilicet, mutato consilio, per Aragoniam, in Cathaloniam proficiunt, Gallorumque auxilia hanc præcul Barci-

no-

nonem eisdem adventum opperiri, unāque classem, anchoris antē eam Urhem jactis. Quæ omnia ea mente parata videbantur, ut, expugnata Urbe, etiam Archidux in ea obseßus, in Regis potestatem veniret. Id igitur cis paucas tempestates cœpit in vulgus efferti, advenientibus, per singula ferē tempora, nunciis ad Peterborwium, cum litteris, & mandatis, ut quām maturimè Archiduci opem ferret, cuius indigebat maxime. At Britannus, primo nuncio accepto, statim ad Classis Præfectum, qui in Lusitanias portubus hymenabat, mittit, ut quanta posset diligentia, Cathaloniam adnaviget. Nec mora, levi præsidio cum Britanno Præfecto ad Urbem relicto, quod populi voluntatibus multūm confideret, speculatoriam navalculam cum Raphaële Nepote conscendit, & præmisso Barcinonem versus Equitatu, eodem vela dedit. Accidit enim in tanta rerum expectatione, ut III. Idus Maïas elabentis anni, Sol deficeret, tribus antē meridiem horis: atque adeò ejus rota supposito. Lunæ orbe obscurata est, totumque cœlum nocturna offusa caligine inhorruit, ut, nonnullis etiam intermitentibus stellis, in obscurissimam noctem repente mutari dies videretur. Quod quamvis naturæ ordine, astrorumque vicissitudine accidere omnibus esset in confessu, tamen prodigium aliquod, quo futura belli portenderentur, pro suo quisque studio ariolabatur. Et quidem per eos ipsos dies prodigia multa nunciata sunt, quæ, quò magis credebant simplices, ac religiosi homines, eò plura nunciabantur, quibus pro se, suaque causa stare Divos prosperos, optatosque significare eventus, temerè sibi persuadebant.

2. Interim verò paucis post Britanni profectionem diebus, Mahonius, quem in Castellam miserat Moccosus, cum tribus subitariorum millibus redit, & opportuno instrumento Algeciram ad oppugnandam.

D 3

U-

Ubi verò Engueram venit intra Provinciam, obviam habuit cc. equites, & viii. veterangrum vexilla ab Exercitu disjuncta, quæ lintribus flumen ad Antellam superaverant, ut tutius intra hostium præsidia penetrare posset. Inde, direptis paucis domibus, quod domini ad Archiducem defecerant, cum omnibus copiis agrum Sætabitanum intrat. Hoc Basetus, qui eo accurrerat, prohibere cupiens, Tarregam cum suis equitibus præmittit, quem cum Rusticorum armata multitudine consequitur. Hanc manum non longè ab ea urbe conspicati equites Regii, qui regionem exploratum præcesserant, invadunt exemplò, atque in fugam vertunt, perque agros palantes nacti, paucos interficiunt, reliqui effusissimo cursu intra mœnia se conjiciunt, cumque nullam pugnandi facerent potestatem, aditus obſident Regiis, ne hostes commovere se possent, dum socii ea loca pervagantes turmatim, vicos quod alias incolarum vacuos, alias ad arma confernatos offenderant, diripiunt, atque incendunt. Est vicus in extrema ejus parte agri ad Algeciram vergente, Manuel dictus, in quo tanquam in statione erant Cathalanoi, ac Rusticorum manus. Hi, ubi militem adventare vident, æris campanæ pulsu, finitimos in auxilium arcessunt, quo audito, Regii equos citant, ac vicum intrant repugnantibus latronibus, & rusticis colonis perstrenue; sed circumventi subito equitum turma, animos despondent, ac terga vertunt: quos equites consecuti, cædunt uti nullo belli commercio protelos, etiam abjectis armis supplices. Nec segnissimum C. pedum opera, qui equites manipulatim consecuti, inter arundineta, & rubos misere latentes, qui primum discrimen evaserant, immisericorditer confodiebant, nullas eorum preces, obtestationesque ad aures admittentes. Cathalani ad unum trucidantur, incolæ cum Sacerdote Curione ad XXX.

Con-

Confugesq; ad Templum mulieres, queis, et si homines habitus, locus tamen, nulla Religionis habita ratione, direptus fuit, & vicus incensus. Milites ea pugna V. tantum desiderati sunt.

3. Posthæc, reliquis copiis conjuncti, Carcaxentium versus oppidum, propè Algeciram opulentum, & fide in Regem optimum proficiscuntur. At latrones, qui præsidii causa ibi constituerant, ubi sentiunt adfæ copias, diffisi & viribus, & oppidanorum voluntatibus, porta Algeciram spectante se subducunt. Post tamen paulo prædandi studio revertebantur, sed auditu læto æris campani sonitu, adventum copiarum testante, perterriti, retrò pedem rursus tulerunt. In hos cum incidissent equites, qui ea loca exploratum erant præmisisti, fit parvum prælium; verū impetum equorum reformidantes, fuga ad socios evadunt, qui cum Rusticis colonis antè Algeciræ suburbium, Divi Augustini dictum, fossam in itinere duxerant transversam, valloque munierant, ut copiarum adventum ad oppidum morarentur, eum locum armati obſidebant. Quod ubi Mahonius audiuit, tormenta imperat agmen præcedere, militesque ad irruptionem esse intentos. Cum autem intrati jactum ventum est, crebra tormentorum disploſione diruitur munimentum. Hoc dum fit, tormentum ferreum disruptur, & magistrum cum tribus militibus abripit. Invadunt milites locum, fossamque transgressi, suburbia intrant. Fit passim fugientium cædes: quorum pars, cum ad oppidum se recipere contenderent, à Britanniis qui ad portam excubabant, & hauserant strepitum, quod subitam irruptionem verebantur, clausis portarum foribus, mænibus prohibentur. Itaque metu exanimati, fluvii gurgitibus salutem suam committunt, cujus præalitus rapti verticibus, glandibusque adpetiti, multi in-

D 4

te-

terierunt. Pars fuga sparsi, incolumes ad Culleram, oppidum paulò inferius in ipsis fluminis saucibus possum, evadunt. Inter eos qui nantes oppidum tenuerunt, fuit Antonius Nepos, Raphaelis frater, Latronum duktor, qui nobili equo vehens, ad insulam feliciter tranavit. Direptis suburbii, ædes nonnullæ incendio absumuntur. Interea tormentum quod erat reliquum, perfossa proximi horti maceria, contra portam statuunt, pilisque verberare incipiunt. Sub idem tempus, ubi ponte Sucronem junxerat sephis, & asperibus, quos ab usque Alone advehiri curaverat Mahonius, tormentaque transvexerat, ex altera parte movit cum iis copiis, quas secum habebat Moscosus, ut CCC. latrones, & aliam multitudinem armatam ab Algecira opificum, & Rusticorum, qui non procul Alberichium ad orizarias molas stationem habebant, ante omnia ea loca, pelleret. Qui ubi non longè accessit, suis locis dispositis equum turmis, ut spem fugæ præcluderet, tormentum in ædificium dispolodi jussit, quo strepitū audito, exanimati latrones, deserta statione, ad oppidum confundunt; unde egressi in equos incident, qui erant à tergo, qui eos celeriter invadunt. Quorum metu alii diversa, uti rebus perditis solet, capessunt, & fiducia gnaritatis locorum, quorum se notitia tegebant, objectuque fossæ latissimæ, quam Regiam vocant, in occultam fugam sparsi, cædem vitant. Pars interclusi, desperata salute, in fluminis gurgites præcipitantur, quibus abrepti, paucis nandi peritie exceptis, suffocati sunt. Qui denique in equos incident dispositos, uti nullis belli commercis defensi, crudelissimè trucidantur. In his præliis unus & alter ex Regiis desiderati sunt. Ex hostibus CC. perierunt. Cæterum dejectis, fugatisque latronibus ex utraque fluminis ripa, liberoque utrorumque castro-

rum

rum concremeatu, oppidi aditus hinc inde obsidentur; prædictisque tormentis, & per proxima mœnibus ædificia militibus sclopetariis dispositis, & murus, & propugnacula defensoribus nudantur: tum crebra pilarum verberatione corruptus pons ligneus, qui catenis suspensus, portam Valentiam spectantem protegebat, turresque perfosæ sunt: ac ita ancipiti malo obfessi urgebantur. Inopia etiam multarum rerum premebantur, quæ ad oppidi usum, defensionemque pernecessaria erant, qua cupiens Cardona obfessos sublevare, earum copiam Culleram comportari imperat, & negotium iis, qui inibi præsidium agabant, committit. Hi, quanquam satis diligenter operatis lembis, per adversum flumen commeatum intra mœnia subvehere tentant, à Regio milite utramque ripam obsidente, glandium imbre arcentur, & ab incepto desistere coguntur.

4. Dum hæc gerebantur, Reginæ litteris, quæ absente Philippo omnia moderabatur, Belgæ, & Castellani pedites Prætoriani, qui in castris erant, ad Regiam revocantur; quorum discessu, ab instituta opugnatione nequaquam cessatum est: imò acriùs instante Moscoso, Josephus Nepos, ad oppidi custodiā à Peterborwio dato signo, colloquendique tutò facta potestate, ad eum in castra venit, qui longa confabulatione ambiguum hominem, ac rebus suis timentem, ad deditioñis satis æquas conditiones descendere compulit. Regressus intra mœnia Cathalanus inhiberi tela jussit, & præsidium, quod ex Britannis, & Latronibus constabat DC. cum paucis equitibus, ad proficationem parari. Portam, uti in deditioñe transactum erat, statim occupant Vascones, qui ex veterano peditatu erant omnino reliqui. Hi præsidiarios ex latrocínio equos manuducentibus eripiunt, quod præter converta factum id esset. Tum per ludibrium (uti solent lascivientes victores)

D 5

ar-

armis nonnullos arte insignibus exuunt, ad demum dictieris onustos dimittunt.

5. Capta Algecira, qui ad Culleram praesidiarii erant, relicto omni commeatu, impedimentisque, metu correpti, per oram maritimam, Valentiam versus fugam accelerant. Quæ oppida Moscosus brevi potitus, coercendo hosti satis opportuna, praesidiis, tormentisque firmat. Redeunt ad officia proxima quæque oppidula, & castella, quorum incloæ bene animati, imperata libenter faciebant. Ergo equites latius se se effundunt pabulatum, & totam illam regionem ad agrum Valentinum obnoxiam redunt. In Urbe primum *Algeciram captam, vel capi posse, pertinaciter negare: loci naturam extollere: Regiorum vires elevare.* Ubi vero multitudo, quæ extra maritimam portatæ, (reliquæ vero, vel occlusæ, vel oppilate erant) prodierat, ut rem cognosceret à viatoribus, Cathalanos videt redeentes demissis in terram capitibus, & amissorum dolore mæstos, circumfistunt, & quid factum sit rogant. Cumque accepissent in *Regiorum esse potestate Arcem illam*, quam Provinciæ claustra esse prædicabant, incusare inventeratam eorum perfidiam, labare hominum animos, ac saluti suæ penè diffidere: atque adeò metu erant trepidi, ut si Moscosus, à peditatu melius paratus, Urbem invasisset, nullo penè negotio, ac fanguine occupasset. Quod non statim fieri inquis animis ferebant Regii studiosi, nihil repugnantes, alea plenum esse, exigua copias in urbe adeò frequenti, ac pessimè in Regem affecta includi, in qua arx nulla, ubi recipi, tuerique salutem possent in discrimine pertulatum, ac feditonem aliquandò positam: nec Urbi recuperandæ præcipue curam impendi; sed in distinendis hostium viribus, ne Barcinoni suppetias ferre possent, dum Rex summa vi, Montis Jovis primo impetu arce capta, eam Urbem oppugnabat.

Cæ-

Cæterù: Nepos qui ditionem fecerat, cum magna populi offensione, ad Urbem redit, statimque in publicum carcerem, adjectis ad custodiam Britannis, compingitur, rei malæ gestæ, seu proditionis potius insimulatus; quo in loco fuit per annum fermè, ac demum re benè discussa, absolutus iudicio fuit. Moscosus autem, data Cullera, titulo Marchionis à Regina auctus, in illo oppido, quietis causa, cum primoribus Ductorum versabatur, convivisque indulgebat. Sic enim in rebus humanis ludens fortuna petulanter, suæ vertiginis vicissitudine, alios miserè deprimit, alios feliciter provehit. Verum ingens hinc cavillandi ansa utrariumque partium hominibus. Nam Basetus inter alia quæ sibi somnia finixerat, matrem eo titulo, atque honore ab Austriaco donatam ferebat, propriæ dignitatis augendæ gratia, ne ipse primus ex sua eslet familia, qui ejusmodi honoris gradum adiisset: unde erant præter vulgus etiam, qui vetulam illam eo nomine colcent, observarentque.

6. Inter hæc, in Regiarum partium studiosos, quod, sublatis animis illo successu, liberius loquebantur, acrius sævitum est; atque adeò, ut ex levissima suspicione, vel verbo ambiguè pronunciato (quæ delatorum multitudine ad Seviros captales deferabantur) rapi, trahique, contumeliisque oppleti in carcerem trudi: &, ut sunt procacia plebis ingenia, atrocissimis verbis ad mortem deposci. Nec inde emittebantur, quām post gravem pecuniarum collationem, datisque vadibus domo, vel urbe non excedendi. Ex Equestri censi in exilium missi, Nicolaus Castelvinius, Castellarii: Josephus Vives, Faura Comes; Josephus Joannes Centelles, Marchio, & ejus filius; Christophorus Sansius, & Hyacinthus filius; Josephus Cherta, ab Algecira; & Josephus Catañus cum Josepho F. Petrus Gonzalus, Ema-

Emanuel Jordanus; Cyprianus, & Josephus Mojæ; Josephus Ruiziæ; Antonius Ripoliæ; Joannes Peralta; & Laurentius Turrensis. Cives præterea Valentini, Felix Cebria; Josephus Albertius; & Joannes Baptista Raimundus, cum Advocatis septem, Thoma nempe Leonardo; Ferdinando Revilla P. & Joanne Baptista, F. Josepho Castellio; Vincentio Ferrisio; Salvatore Lupo, & Michaële Hieronymo fratre. Inter quos non pauci ex Ecclesiastico Ordine extra Urbem, vel pelluntur, vel tota Austriaci ditione aguntur extores. Et hæc quidem tolerabilia præ alis, quippe eò amentiæ ventum erat, ut cum porta exules essent excessuri, non antè id facere liceret, quam apud Scribam, qui in ipso aditu sedebat, nomina profiterentur, quo facto, Cathalanis Latronibus extra mœnia prædæ inhiantibus, Sevir capitalis, qui etiam ad portam aderat, sub oculis publicis nutu significabat, in quos irruere deberent; nec mora, pecunia ad viaticum parata, & vestibus eos spoliabant, contumeliasque saturati dimittebant. Neque à Sacratis viris Sevirum sævitia abstinuit, quorum scelere, immane quantum eorum immunitas violata sit. Perplures enim in carcerem compegerunt, ubi malefici affervantur. Inde emissi, exilio: qui verò Urbe fuga elapsi, bonorum direptione mulctati sunt. In his Antonii Pontonii, Metropolitanæ Valentianæ Canonici, qui initio motu Castellam petierat, publicantur bona: & cimelia magni preti, quam apud Isidorum Gilartium, Crojæ Episcopum, discedens deposuerat, delatorum folertia reperta, direptaque fuerunt. Et ni Austriaci litteris ad Cardonam datis, accurante Ludovico Rocamora Antifititis Vicario, viro fortissimo, juxtaque ornatusissimo, qui sepius Cardonæ, & Sevirum voluntatibus vehementissime restiterat, inhibitus fuisset eorum furor, haud dubiè

biè Ecclesiasticam libertatem prorsus oppressissent. Nihil tamen indignus factum, quam res moventes honestissimæ matronis, & virginibus nobilitate, & forma insignibus, quæ à viris, & parentibus propriæ dignitatí potius, & officio, quam necessitudini consulentibus fuerant desertæ, hostiliter diripi: qua sævitia ad summam egestatem redactæ, vitam morte ipsa ducebant acerbiorum, nec in propinquis, quorum colligatione nihil arctius, quicquam erat præsidii. Si enim ejusdem crant sententiae, in eadem erant alea; sin ibant in alia omnia, odio partium transversi, acti, immanni consilio diriter sævierbant. Plus enim tum valebat morum similitudo, animique inclinatio, quam aliæ necessitudines, etiam naturæ jura in contrarium studiis partium mutantibus. Multus in his rebus erat Cardona, cuius apta simulatio diutiùs recocta, tunc demùm cum immanni superbia eruperat. Multus item in rebus militari bus ordinandis, astu omnia providere: modò terrendo, modò assentiendo ineptis vulgi postulatis, ne ullus alicubi tumultus in re adeò trepida oriatur: ne qua voluntatis fieret commutatio, & infirma adhuc partium initia turbarentur, cum sæpè in rebus turbidis, parvis momentis magni casus intercedant. Et quidem præter Algecira jacturam, quam fecerant, gravissimo etiam afficiebant metu, mæmoreque, vulgi animos, dilati rumores (et si penes quos rerum summa id silentio transmittere, vel figmentis inverttere, & læta dare famæ diligenter curabant) Barcinonis Arce munitissima, primo impetu à Rege capta, & ea Urbe vehementissime oppugnata, in summo discrimine Austriacum terra, marique inclusum versari, qui si in Philippi potestatem veniret, omnium spes, opesque, momento temporis dejectas fore, sequæ insuper viatoris iræ obnoxios, prudentiores paulò existimabant. Quorum autem turbida erant inge- nia,

nia, quorumque vis omnis, virtusque in lingua, Basetum suum ad Urbem reduci fremebant, sequo eo ductore satis esse, superque, ad Cellum pulsandum.

7. Verum ille interea loci Sætabim munire instituerat, eò, uti diximus, profectus, ac ita à Civibus expeditus, ceu in eo uno omnium salus verteretur. Præsidium in ea Urbe nullum, sed quas initio motus facinorosorum circum se tanquam stipatorum, catervas habebat, & quò quisque ad flagitia promotor, eò magis sibi obnoxium eum, fidumque fecerat. Hac manu, & civibus quos in armis esse jussiferat, ad vim Regiorum arcendam paraverat se. Suburbia amplissima, hortorumque ædificia muro proxima solo æquavit, haud quaquam miseratus Ci-vium fortunas, quibus eversis, nihilo tutior Urbe reddi poterat, ob loci ingenium, operumque infirmitatem. Intra mœnia, quicquid erat in proximis agris frumenti, & pecoris, comportari, ac Rusticorum multitudinem ad se cum armis venire iustit: multa præterea crudeliter, avarèque solens facere cœpit. Immanem vim hominum ex omnibus ordinibus in vincula conjecit, in quibus omnes ferè Nobiles, qui ibi restiterant, Sacratos item viros plusquam C. quorum bona pars Cœnobitæ, quòd à Regis partibus stare, proindèque secum minus facere videbantur. Cumque eam multitudinem publici carceres nequaquam caperent, in Arcis turres quamplures detrusit. Tres etiam Sacratas Virgines eadem de causa, quarum una Antistita erat, ex sanctissimis penetralibus per summum nefas avulsa, ac novo, & inusitato sceleris exemplo, propria uisu auctoritate, diversas relegavit. Utrunque sexum & flagris publicè affecit, atque indista causa suspedio necavit. Alios porro, quibuscum mitius actum est, pecunia exhausit, eoque lytro ademptam libertatem redimire coëgit.

His

8. His rēbus intentum Moscosus, relicta ad Algeciras custodiam Vasconum cohorte, castra mense Maio exente movens, repente obsidet, ac primo impetu suburbia semirupta absque vulnere occupat. Multa adhuc integra ædifica diripiuntur, tormentisque dispositis, muri quassatio instituitur: qua procedente ex sententia, ad C. pedes brevi temporis spatio, murus dejicitur. Verum, cum ad irrumpendum minus idonei viderentur subitari milites ex Castella nuper advecti, Veteranorum operam Ductor desiderare tum cœpit. Quapropter Equitibus, cum gravi Præfectorum indignatione, peditum munia obire imperavit, quorum exemplo permoti pedites, alacriores redderentur. Itaque Antonius Leiva, egregiæ fortitudinis eques, cum suis veteranis, per muri ruinas in Urbem penetrare tentat. In ipso aditu, glandium procella obruti, & à subsequentibus tironibus deserti, plumbeo imbre pauci cedere coguntur; quibus aliū equites, ne vim omnem hostium focii sustinerent, ab ignavis illis nihil adjuti, suppeditias ferunt laborantibus: quorum ope protecti, ad castra fese recipiunt. Desiderati sunt equites XVII. plures vulnerati, in quibus ipse Leiva glande iactus, qui brevi convalluit. Dum hæc ad murum gerebantur, in Urbe ingens clamor, muliebri, puerilique ploratu mixtus exoritur, tanquam eum diem supremum effent viæturi. Ne Basetus ipse absque metu; nam penè desperatis rebus, equum habuisse frenatum accepimus, ut si Regii in Urbem irrumperent, per aversam portam, quam ob paucitatem copiarum obsidere haud poterant, fese proriperet. Sed cum ab oppugnatoribus cœssatum esset, rursus confirmatus, Decurionum animos à deditione, quam, accepto intra mœnia tubicine è castris ad id missa, meditabantur, graviter deterruit, & ad extremam belli cladem Urbem defensum iri respondit. Dum in

in his rebus frustra dies aliquot insumunt obseSSI, certam̄ fossam latissimam intra mœnia ducunt, qua dejectus murus aditum præbebatur, munimentaque vallo, ne ea Regii irrumpere amplius sperarent. Præterea veterani CCC. à Cardona naviculis missi, & in littore, è regione Sætabis, expositi, per Decumanam Arcis portam introducuntur, ut eam tuerentur, si Urbem Regii caperent. Demum Classis Barcinone rediens, ad Valentiam Britannicas cohortes sex exposuerat, quibus rebus quo magis Regii animos desponteBant, maiores attollebant obseSSI. Unde præcisa est omnino spes rei bene gerendæ.

9. Inter hæc litteras à Rege Moscosus accepit, quibus præscribebat, ut Castellam versus, quam instructissimus Exercitus Anglo-Lusitanus invaserat, iter maturaret. Ergo Castilianus, retracto omni instrumento poliorcetico, obſidium, quod majore belli ira, quam justis viribus instituerat, necessariò solvit. Inde, subitariis demum abire jussis, cum equitatū Algeciram rediit, ubi receptis Vafconibus, profectionem indicit, & tormentis partim auctis, partim confixis clavis per spiramenta, inque flumen præcipitatis, & denique insulæ munitionibus demolitus, brevi proficiscitur. Mahonius Alonem versus iter arripit, ejus Urbis conservandæ causa, cui Urbi à Rege pariter & Arci fuerat præfectus. Michaël item Pontius, natione Cathalanus, qui Morellam cum sua equitum ala, & peditatu Saguntino (nam alii pedites militiam pertæsi, per murum elapi, domum reverterant) ab ipso penè Rehalii abitu unā cum Dehona tenebat, ubi litteras à Rege accépit, quibus posthabita ejus Arcis defensione, Castellam petere jubebatur. Arcem illam post VII. custodiæ menses deseruit, inauditis oppidanis, qui præsidariis ex publico, privatoque, stipendia repræsentare pollicebantur, modo Regi patriam confer-
vaf-

vassent. Quod dum non obtinent, à Regiis copiis deferti, post mensem, Austriaci imperium subeunt. Pontius igitur, collectis sarcinis, cum parva illa manu Aragoniam penetravit, quæ jam certè à fide desicerat. Unde fama fuit, flamma ferroque sibi iter patefecisse, quòd ab ejus regionis incolis transitus prohiberi sape tentatum fuit: ac demum omnibus incolumibus in Castellam ad Regem pervenisse.

10. Dies jam factum fuerat ab hinc aliquot, cum ab Austriaco litteræ Valentiam perlatæ, Philippum, soluto jam Barcinonis obſidio, Galliam versus cum copiis movisse; docuerant atque tempestivo Britannicæ classis adventu, hostium naves in turpem se fugam conjectisse, amissis omnibus belli, & victis copiis, ad oppugnationem expositis, quam ob causam ad Divorum Tempa supplicationes fieri imperabant. Re igitur vulgata, temporis momento tota Civitas, trepidata antea, & de belli eventu sollicita, gratulantium clamoribus, festo æris campani pulsu, ac triplici tormentorum displosione refultans, conceptam animis læticiam edidit. Factis supplicationibus, & lynchocaliis per tres noctes, lætissimo spectaculo, spei bonæ, atqui animi pleni rursus Valentini videbantur, qui antea propè periisse crediderant. Ergo quam antea paulum compresserant metu, ab eo liberati, lingue largissime poste indulgebant, qua quisque quo magis procax, & quòd atrocius quidquid apud Barcinonem factum à Gallia militibus expendebat, ut plebis invidiam in eam Nationem, Regemque excitaret, ille propiora veris dicere in vulnus credebatur. Qui vero Regias partes fovebant, fallo ferri obſidium solutum, imo bonam Urbis partem Regios cepisse, ac reliquam brevi fore in eorum potestate, & alia talia fieri affirmabant. Hæc atque alia passim, relictis officinis, populus in turbellis, & ii certè, quibus comperta minus, ut fieri a-
mat,

mat, confidentiū jaſtabant. Ad hæc in Sacris Concionibus, quæ ad populum habebantur, tot aðeo officiis corruptos, alienatosque Civium animos extremae dementiae homines misere ducebant, ea attollentes, quæ in vulgus de Rege, Gallorumque crudelitate, in Cathalanos maligne ferebantur, ut rebellium velis vehementer inflatis, in scopulos potius, & certum naufragium incurrere, quam, salva re-publica, vellent ad sanitatem, Regiaeque fidei portum redire. Et quidem tandiu materies fuit in ore vulgi, quandiu nova res objecta est, more Urbis, in qua sermo sermonem trudit.

11. Inter hæc, cum tempus advenisset legitimum, Sevirum Reipublicæ administrandæ fortiorum (uti Valentæ fieri jus est) Archiducis rescripto iidem, qui honorem illum amplissimum gerebant, continuare indulgentur, quod in novo Principatu fierimos est. Haud tamen in demortui initio motus Felicis Ximenii locum alias suffectus est; sed quinque tantum rem administrarunt publicam.

12. Per eos ippos dies, rediit Equitatus ex Cathalonia, & C. naves, quæ ad littus Valentini (uti superius diximus) appulerant, III. millia militum exponunt, quæ manus juxta Urbem in adversa fluminis ripa ad lucum tetendit. Venit demùm Peterborwius cum Nepote, qui brevi importunis salutationibus expeditus, cœpit Castellam cogitare. Sed erat primum expugnanda Requena, quæ Urbs in Castellæ confinio, mœnibus veteris structuræ, posita est. In ea Moscosus ad Regem proficisciens, præsidium reliquerat CXX. militum, quibus præterat Hadrianus Betancurtius ex Fortunatis Insulis, vir profecto magnæ in Regem fidei. Britannus igitur coactis copiis, & Guindeno cuidam traditis, ejus Legato, qui ex vulnere dextrum brachium amiserat, Requenam versus proficii jussit. Ubi autem Ci-

vam

vam perventum est, pyrii pulveris jaſtura afficiuntur Britanni, qui cum magno ejus numero agmen præcedebant. Quippe cum vino (uti ejus Nationis hominibus solempne) largius indulſſent, eo faucri, facti negligentiores, pulveris immanis illa vis incenditur, compluresque flamma correpti aduruntur, fœdanturque. Quapropter necessaria re coacti, reprimunt iter, dum Valentiam jumenta mittunt, ut ad se succidaneam pulveris copiam subvehant, qua advecta, cum tormentis sex, & reliquo apparatu Requenam veniunt, juxtaque eam castris metatis, oppugnare instituunt. Utrinque summa vi, & mu-niunt, & pugnant per dies XXVII., quibus exactis, cum in summo periculo versarentur obſeffi, quod multis ædificiis incensis, mœnibusque perfoſſis male tegebantur, ac demùm spe auxiliorum frustrati effent, deditio[n]em faciunt, ne quid gravius irrita pertinacia Urbs pateretur. Desiderati sunt ex præſidiariis XXII. omnino: reliqui jure belli capti, quod præter disciplinam in Urbe adeo infirma defenda diutius perſisterunt, in Cathaloniam asportantur, ubi per multum tempus suere, usque dum permutatis captiuis, in libertatem sunt vindicati. Hostes CC. fermè ferebantur interfecti.

13. Peterborwius autem capta Requena L. majoribus carris, & jumentis complurimis Provinciæ imperatis, omnem belli apparatum statim imposuit, quibus præmissis, ipſe Valentia movet, solita corporis custodia stipatus. Cumque Requenam pervenisset, præſidio opportuno ad eam relicto, cum IV. milibus ex suis copiis, & latronum multitudine, Castellam penetravit; Basetus verò, ut manum quoque movere videretur, sub Moscosi discessu, Algeciram occupavit desertam, & ex segnioribus, ac valetudine affectis ad XXX. milites cepit imprudentes. Carcaxentii Magistratum, primoresque Valen-

tiam traditos in custodiam misit, & omnia denique terrore complevit. Tanti erat Regia in partium studiosis animorum inclinatio, & fidei officium. Hoc statu rerum, Joannes Pardo, de la Casta Marchio; Gaspar Calatajubius, Cirati; Josephus Céverius Villafrañquezæ; Joannes Thomas Cabanyelles, Cafalis Comites; Josephus Sanzius ab Exeta; & Garceranius Mercaderius, & Cervellonius diversis necessitudinibus servientes, de vetere, atque adeò optima sententia dejecti, & deteriora sequi consilia fatali necessitate coadì, ad Archiducis obsequium deflexerunt apertius, rati, soluta Barcino-nis obsidione, in cuius defensione, expugnationeve, posita erat (sic vulgo ferebatur) tota utriusque imperii, existimationique ratio, ad ejus partes, qui eam haberet in potestate, abs dubio fore ut vergeret pondus armorum. In queis erant, qui suæ fortunæ cum minus acquiescerent, prævisa in posterum spe dignitatum obtinendarum, quæ ambitioni, & pretio erant perviæ, dum æquales primum, dein superiores, postremo suasmet spes anteire prope-rant, ad id facinus excitantur; quibus si hujusmodi expectatio commodi demeretur, haud dubiè fortunæ aleæ committere se neglexissent, verum Joannis Pardi longè alia fuit ratio. Hic enim mutata Valentinorum fide, statim abiit Magistratu, quem gerebat amplissimum, ne communi populi infanæ consentire videretur. Verum propinquorum adhortationibus, & conjugis Cathalanae exemplo, quæ viri indulgentia abusa, cujus officia usurpabat, & rebus Archiducis immodicè favebat, transversus actus, in eamdem ivit sententiam. Cæterum hi omnes consensu navi, Cathaloniæ fines adnavigant, salutatum Archiducem, qui Aragoniam versus movebat, eumque in Castellam proficiscentem prosecuti sunt.

x4. Ad

14. Ad Urbem autem copia ex novis delectibus, quos Magistratus habebat, & Britanni, qui diversis in locis præsidii causa constiterant: quod agmen vix IV. millibus armatorum constabat: tum Raphaël Nepos, & Masius, quem Equitatûs præfectura, data in stipendum ingenti pecunia, Peterbor-wius ornaverat, unâque Tarrega cum Sætabitano equitatu, omnes DCCC. numero, Alonem proficisci parabant expugnatum, eo consilio, ut Arce illa potiti, portum satis tutum navibus suis Britanni haberent, ubi auxilia, bellique instrumenta depone-rent. Clavis verò Praefectus, dum copiæ cogebantur, præmissis aliquot navibus, Carthaginem novam, à Civibus proditam, occupat. Quo facto, reliqua Clavis Valentia solvit, & Alonensem portum ob-sidet, nonnullos ante dies quam copiæ pedestri iti-nere ad ea loca accederent. Profecti igitur quam expedite, quod Clavis beneficio graviora impedi-menta eò convehebantur, ubi ad Illicitani Sinûs re-gionem pervenere, Jacobus Roselli, Rafalis Mar-chio, quod jamdiu facere destinaverat, Orcelim prodit, Urbem Episcopali Sede insignitam. Quod facinus paulò altius repetendum est. Hic, & di-gnitate, & divitiis, & gratia apud Cives plurimum valebat suos: quod à Rege animadversum, nem-i-nemque esse, quem illi Urbi regendæ imponeret, in ea temporum difficultate, opportuniorem, & quod sibi insuper fidum, studiosumque intellexerat, ad eum litteras non semel dari jussit, in queis Urbem, & cam regionem ejus, fidei amantissimis verbis commi-sit. Sed amicorum suasu, & quadam animi mobi-litate de sententia dejectus, in Austriacorum socie-tatem se dedit, immemor, ingratusque Regis bene-ficiorum. Cæterum alienato animo, cum Sanctæ Crucis Comite Trieracho, qui in prodenda Austria-cis Carthagine, ac Regiis triremibus, suam quoque

E 3

ope-

operam præstiterat, commercia instituit litterarum, quarum facisculum, tabellario interfecit, cum intercepissent Mahoniani equites, qui itinera obsidebant, quam præsenserat fraudem Mahonius, aperte cognovit. Sed cum nulla fese daret opportunitas hominis capiendi, qui vulgi animos sibi arctissimos devinxisset, auxilia, quæ sibi Murcia ad Alonem tuendam mittebantur, sedulò admonuit, ut Orcelim, qua erant transituri, divertendi causa intrarent, Urbeque potiti, Prætorem comprehendenderent. Huic verò cum res innotuisse, postquam ab equitibus litteræ fuerant comprehensæ, vicos, plateasque inædificari jussérat, in speciem Urbis à subita hostium irruptione defendenda; copiasque Murcienses, quæ post paulò accesserant, intra mœnia recipi vetuit, ac demùm, re detecta, nihil sibi cunctandum ratus, ad Raphaëlem ire perrexit, qui cum equitatu haud longè aberat, & cum eo agit, ut si Orceli velit potiri, cum equitibus maturet. Nec mora, Cathalanus, post abitum Rafalis, acceptis in deditionem Ilici, nobili oppido XII. millia passuum ab Alone diffito, totaque illa regione, ad Orcelim ire contendit cum equitibus LXXV. Quòd cum pervenisset, bipatentibus portarum foribus à Civibus exceptus fuit gratulabundis IX. Cal. Quintilis. Excesserat jam antea Josephus Turritanus Episcopus, quod Prætoris artes, vulgique animos à Rege alienatos cognoverat, quem fecuti sunt Ludovicus Togores, & Joannes frater Eques Hierosolymitanus, & nonnulli honesti homines è plebe. Officio se item abdicavit Gregorius Badenes, Valentinus, ne in Aſſessoris munere Rafalio, ab Austria Præturam continuare jufso, affideret, proindeque cum eo facere videretur.

15. Inter hæc, agmen, & reliquum equitatū Alonem proficiuntur, unā cum latronum armata multitudine,

tudine, quæ prædandi libidine se illis conjunxerat. Ubi ad Urhem accedunt, positis castris, quadripartitò oppugnationem adoruant, educto ex navibus omni instrumento. Quatuor tormenta in unaquaque statione collocant, adjectis mortariis majoribus globis evibrandis, nitrato pulvere refertis. Eodem tempore, è Classe quæ portum (uti diximus) occupaverat, octo naves immanis magnitudinis, & tripli tormentorum versu instructæ, propius mœnia accedunt, & cum illis bini pontones, genus navigii pyrobolis illis devolvendis aptum; quæ omnes aſſidia diploſione, per totos sex dies, tametsi ex munimentis mare spectantibus eas acriter infestabant, pinnas detergunt: tormenta subiectis compagibus perfractis disjiciunt, ædificia fœdant, paucos tamen mortales discerpunt. Oppidanis enim, præſidioque ipsa oppugnationis diritas saluti fuit, non ausis in tanta ignis vi, pilarumve imbre, hostem contra aspicere. Post diem sextum naves adjiciunt duas, & per biduum multò infestius mœnia, ædificiaque quatiant. Inter hæc, Claffiorum partem exposuerant, ut intra mœnia tot locis excisa, dirutaque irrumperent: quod veritus Mahonius, qui hostem, locum quem incolæ Molinetum vocant, occupare conantem, ægrè repulerat, & ingenti ignis copia obrutus, & viribus suorum diffusus, postquam totos dies octo vim hostium sustinuerat, relicto oppido ad Arcem cum milibus, & oppidanis non nullis se recipit. In his fuere Equeſtris Census nonnulli, Didacus Boschius, Marchio Urbi Præfetū, Gabriel Paravicinus Arcis Præfectus; Paulus Martinezius; Nicolaus Sarrio; Nicolaus Vergara; Petrus Burgundus; Petrus Nogueroliū; Eufebius Salafranca; Stephanus Rovira; Josephus Francus; Ventura Fernández; Bartholomæus Martinus; & si qui fuere alii: qui omnes egregia cum effent in Re-

Regem fide, cum Mahonio constituerant ad extremum usque spiritum Arcem propugnare. Socii autem navales, ubi oppidum sentiunt defensoribus vacuum, invadunt primi quæ moliti erant aditus, irrumptique, atque avidissimè diripiunt; nihil mortati tormentorum pilis ex Arce missis. Irruperat ex altera parte Nepos, cum suis Cathalanis, in quos irruentes focii navales, hostes esse arbitrati, sagulis spoliatos, ac malè acceptos, vix, reclamantibus Præfectis, dimittunt. Sacrum, profanum, nullo discrimine habetur; imò quibus modis Divorum imagines irriferint, ac Sacra omnia, quæque in eis impietatis exempla ediderint, ne piorum hominum aures offendant, silentio tegenda satius duximus. Mahonius verò ubi se ad Arcem recepit, per Decumanam portam subitiorum manum, quam miserat Castella, ne brevi absuntis cibariis, locum dederat cogeretur, Corvino tradidit reducendam, additis nonnullis veteranis ad corporis custodiam. Cum igitur ad planitem descendissent, stationes militum vitare cupientes, in latronum insidias pañim incidunt, quos sæpè impetu facto, non absque vulneribus utrinque datis atque acceptis, sæpè Caroli III. nomine pro militari signo inclamato, tandem evadunt, ac sese in Castellam recipient. Britanni vero, capta Urbe, direptaque, Arcem oppugnare summa vi, & mari, & terra, tormentis in eam directis, instituunt. Verberantur ex omnibus partibus propugnacula, non perinde ut irrumpentibus aditum præberent, quām, ut, dejectis proflus operibus, Arx solo æquaretur. Contra Mahonius apud se reputans, si diutius hostem teneret, fore ut sibi copiæ Regiæ venirent subsidio, Arcemque conservaret, & nova munimenta, cryptasque in hypogæis instituebat, igni pluvio hostili arcendo (quorum operum ingens, tunc temporis, in ea Arce erat

pe.

penuria, quæque subinde Philippi Regis jussu adeò ampla, atque ad omnem causam opportuna constituta sunt, ut non solum cibaria, atque omne bellum instrumentum, tuctori, ac suo quæque loco hac tempestate serventur; sed stationes ubique dispositæ, ac præsidarii omnes ad II. usque hominum milia concameratis forniciibus tecti, & ab hujusmodi peste securi corpora curare, ac somnum capere deinceps possent) parciisque tormenta explodebat, ne maligna pyrii pulveris copia, quam apud se habebat, inutili conatu absorberetur. Hujusmodi autem erat oppugnationis ratio: Quas diximus in oppugnanda Urbe naves adiecisse duas, altera nempe Batavica, ad occidentem Urbem eo vergentem, mox Arcem quatiebat: Britannica altera ad ortum, quæ maxime fuit obseffis detimento; quippe, cum Arx declivitate sua in illam unicè propenderet, nullus omnino locus supererat, quò se reciperent, præsentissimum exitium declinaturi, adeò omnia destinatisimis hostium iictibus patebant. Quamobrem nihil tam eorum sregit animos, fiduciamque dejectit, quām infestissima illa navis, quæ pilis ferreis adeò totum Arcis solum constraverat, ut non nisi cæspitantes, & lapſabundi gradum movere posset præsidarii. Quod tamen illi non fuit impune, quippe ejus latere duabus pilis subtus aquam trajeçto, multum admisit pelagus, cumque illam, ne mergeretur, subducerent per patentem in puppe fenestrā, tertius globus immissus, quicquid illi fuit obvium, deterſit, stratis hominibus duodeviginti. Quanquam id etiam in majorem recidit obſefforum perniciem, cum pro una navi semiquatta, duas integras substituissent. Huic malo accedebat, quòd in Arce fons nullus, sed hybernæ tantum pluviae in aestivam penuriam reservatae: & hujusmodi copiam cisternæ excipiebant, in quarum alteram cum ca-

E 5

nis

nis casu fuisset delapsus, in eaque periisset, aquæ vitium contraxerant. Nec tamen idcirco inutiles factæ; cum inde præter aquam ad potum, ad omnes nihilominus humanos usus aquam peterent. Altera levandæ sit, carnibusque elixandis destinata erat, sed brevi exhausta, tantam attulit obfessis salutis desperationem, ut necessaria re compulsi, se dedere cogerentur. Et hæc quidem fama tunc tenuit. Re autem vera unquam eò ventum non est, ut aquæ penuria laborarent, præsidariis (qui tum temporis non multi admodum erant, sed ad CCCXXV. omnino) ad mensem facile sufficierent, sed ignis copia, cum Britanni centum viginti pilarum millia, globorum autem nitrato pulvere refertorum millia fæx, in Urbem, Arcemque fulminaverint, quorum vi factum erat, ut, quo se tegerent obfessi, vix esset reliquum quicquam loci. Cæterum Mahonius, desperata Arcis defensione, quām potuit honestissime, paciscitur, datis quoque duobus temporis diebus, quibus liceret auxilia expectare. Fuit autem, ut, cùm in deditioñe paciscenda, pro se quisque acrius contenderet, quidam Britannus ex ductorum ordine, Mahonio ad aurem insusurraverit, frustra se de toleranda obfitione cogitare, cum in ipsa Arce versaretur Neapolitanus quidam Praefectus, qui de illa prodenda secum transegisset. Quod certè callidi hominis stratagema fuit ad hostem circumveniendum. Alioquin enim impunè non tulisset, quisquis proditionis auctor fuisset, cum in Mahonii esset potestate, hominis iræ immodi, ingenio fævi, ultiōnis avidi, & ad immania quæque perpetranda facti. Unde cum tres illi Praefecti Neapolitani, Ferdinandus nempe Caracciolum; Placidus Denticius; & Josephus Mariconda cohortes suas duxerint postea, falso, de proditione id ferri, paulò prudentioribus creditum est. Enim vero producta oppugnatio fuit ad quin-

quintum, & trigesimum diem; siquidem oppugnari coepit est arx Calendis Sextilibus; ab oppugnatione verò cessatum IV. idus Septembris, ipso meridie, quod Mahonius renunciasset hostibus, cum illis opus sibi esse convento: quo factum, ut illo ipso die hora nona, in colloquium venirent, quod ad noctem usque protractum est. Quod siquidem tempus multò longius à Mahonio productum est, quām sibi à Rege esset constitutum: à quo habebat in mandatis, ut Arcem illam traderet, nisi, intra certum tempus, copia sibi subfido adfuisserent.

16. Redierat, jam instituta oppugnatione Alonensi, ex Castella Peterborwius, à Joanne Cereceda equum Praefecto, impedimentis omnibus in itinere exutus, ac vehementer in Federatorum ductores irritus, quod segni imperio, dato Philippo se colligendi spatio, copiasque cogendi, rei benè gerendæ maximam opportunitatem prorsus corrupserent. At privati doloris longè alia fuit ratio: à Lusitano scilicet Ductore, Miniente Marchione, qui in Castellam cum exercitu irruperat, ab imperio ut discederet, eique copias traderet, impetrari nunquam potuit; undē ne sub Lusitani auspiciis militare videbatur, cum Britannici nominis dedecore, ab exercitu discessit, atque in Valentianam Provinciam reversus fuit. Ubi autem Urbem intravit, Baseti ex continenti, ob maleficia in rem publicam, comprehendendi, Britannis equitibus negotium commisit, qui tunc temporis Sætabi versabantur. Eò cum pervenissent, hominem prehensum, cum gravissima populi offensione, ad Dianum diducunt, ubi navi impositum Dertofam avehant, ac in Arce in custodiā tradunt. Quod factum ita violenter tulit etiam Valentinus vulgus, ut parū abfuerit, quin vel ipsum Peterborwium violassent; quod veritus, acrioribus custodiis, ædes Joannis Castelvini, foro Domi-

minicanorum imminentes, quas habitabat, sepsit, & tormentis antè fores collocatis, affluerunt multitudini, quæ Basetum sibi restitu poscebat, terrorem incusit, atque ab incepto deterruit. Postea verò loci, vel populi demulcendi studio, vel tegendæ calamitatis in Castella acceptæ, spectandi alioquin ipse cupidus, taurorum venationem edidit extraordinariam. Erat enim ille vir comis in primis, providus, laborumque patiens. At ubi negotia faciebant locum, otio, liberaliter, lauteque, non ad hilaritatem modò, sed ad luxuriam abutebatur: ita ut in eo homine virtutes virtus superare viderentur. Verum absoluta venatione, Valentia solvit, & Aionem versus cursum tenuit; eoque pervenit, cum Mahonius auxiliū spē frustratus, Arcem, seque sub certis conditionibus dediderat. Rem transactam probavit, atque Mahonium liberaliter exceptum cum Neapolitanis Præfectis (nam ejus Nationis gregarii milites penè omnes ad Archiducis partes transferant) Gades usque deducendum jussit. Ipse verò, sublatis anchoris, Genuam, ubi hiemavit, profectus est.

17. Secundum ejus abitum, in ditionem accipiendi Murciensem Urbem, spem ceperant Austriae: cuius Cives, ut essent circa Regem animati, docuit eventus. Huic igitur expeditioni Philippum Valeram præficiunt, haud obscuræ famæ inter militares viros, qui ex Valentia Provincia ad Archiducem defecerant. Hic cum copiarum parte, & Iatronum manu, quæ Alonem expugnaverant (ad mille equites habuisse ferebatur, Britannorum cohortes duas, & vix duo millia ex Provinciæ deleitu) additis tormentis muralibus IV. minoribusque duobus, & carris XXIX. cum commeatu, & instrumento militari, Murciam tentatum proficiuntur, non tam quod exigua manu Urbem satis am-

plam

plam capi vera vi posse confideret, quam nonnullorum Civium opera, qui Archiducis partibus occulte faventes, patriam prodere cupiebant. Perculerant hujusmodi rumores Civium bonorum animos, atque eō crediti, ut Episcopus, salutis publicæ diffus, Urbem excesserit, & quidem hac potius ratione ductus, quam quod nesas esset, Proregem (hoc titulo Valentiae Provinciae præfectus fuerat) in obseissa Urbe includi. Sed longè aliter res cecidit, nam et si primo congressu arriferat hosti fortuna, quod ejus antecursores, in vico, Alcantarilla dicto, Granatensem cohortem, subsidio Murciensibus misserant, absque vulnere ceperant, & Orcelim inermem miserant; tamen ubi primo successu elati, Urbem propius accedunt, adversa, durioreque conflictare coguntur. Siquidem oppidanī, cognito hostium consilio, & superfluo flumine agros inundarunt, & ædificium pyrobolorum dictum, quod erat in itinere, præsidio firmaverunt. Hostes verò iter impeditissimum ingressi, ægrè perquam, ac difficulter cum propius ædificium venissent, qui in statione erant, sclopis in eos laxatis, parvisque tormentis, perturbant: sed mutua adhortatione confirmati, pertinaciter locum invadunt. Dum verò moluntur, fixis altissimo ceno pedibus, crebris glandium imbribus compluti, cedere coguntur: at fugam tamen corripere loci iniquitas, in quam se temerè conjecerant, impediebat. Murcienses interim in hostes miserè harentes, uti tenaci luto semihaustos, propterèaque certo iictui obnoxios, jaculari ex tuto haud cessabant, donec ex illa cavea tanquam emersi, sicco campo fugam perfstrenue arripuerunt. Vulnerantur Josephus Nicolaus Valentine cohortis præfctus, aliique promptissimi, qui cum interfectis, quingentorum fermè numerum implicabant, quorum ma-

major pars ex Britannicis vexillis, qui naturali corporum gravitate pressi, haud facile ex eis fraude fuisse expediebant. Reliquæ copia Orcelim, amissa impedimentorum parte, celeriter revertuntur.

18. Interè autem loci rumores increbrescebant, Archiducis rem in Castella male geri, & Fœderatorum exercitum undique ab Regio equite carpum, fame, ferroque clausum teneri: nec in Lusitaniam redire posse, nisi certæ cladi eum vellent objicere Ductores. Et quidem res innotuerat, vel publicis libellis, typis percussis, ab usque Regia ipsa perlatis, inter eos maximè, qui tacita studia clandestinis cœtibus colebant. Unde paulatim in vulgus effluebat. Nec multò post, litteris ab Archiduce missis, id penè licuit comprehendere, quarum hæc summa erat: *Ut rei frumentaric consuleret Cardona, quando Fœderatorum Excretus, ob diversas Ductorum sententias, diffidiunque inter eos ortum, Valentiam petere cogebatur, byzandi causa. Requirebat etiam de Murcensi expeditione, cuius rei exitus ad se nondum perlatus.* Hujusmodi litteras typis mandant, ne quid majus ex Principis, copiarumque adventu in Urbem, populus suspicaretur. Res verò quanquam silentio transmittebatur, haud tam paulo prudentiores fugiebat, quo esset in statu res Austriacorum. Cardona igitur jussù facefuit, ac brevi immanem frumenti vim ex feracissima illa regione Orceli instituit. Dat etiam negotium Seviris Capitalibus, quod vulgari sentiebat, quæ maximè erant tegenda, ut immodicos diversarum partium fautores Urbe expellant, qui, nulla Ordinum habitatione, ab omnibus penè Cœnobii viros sapientia conspicuos, & famæ integros, insolenter extrusos, ex Provincia exterminant. Hyacinthus Ortinius, & Ximenius Gloris, Nobiles ex Ecclesiastico Ordo-ne, cum Andrea Vitale, & Emanuele Barberio, navi

navi impositis, Barcinonem apportantur. Eadem nobilitati propria Jacobus Badia, & Bartholomæus Quiles ex Ecclesiastico Ordine. Ex Nobilitate, Franciscus Bonus cum aliis sex, aut septem è plebe. Ex quibus Ximenium cum ex Seviris Capitalibus unus, Terraza dictus (qui ab Austriaco non multò post Collegio motus fuit) per vim, ex atrio Templi maximi, nihil tale opinantem expulisset, Rocamora, haud quanquam minacibus Cardonæ mandatis permotus, audacem, atque impium illum hominem Anathematis poenam in Bulla, quam in cœna Domini vocant, inflictam incurrisse, publicè in eodem Templo pronunciari, eumque sceleratorum numero haberi jussit, Austriacis vehementer indignantibus, qui odio partium ab eo id factum prædicabant. Inter alios denique, quos in exilium misit à principio motus Austriaca Dominatio, recensentur Petrus Benedictus Gerbetus; Baptista Cabrera; Vincentius Vazquezius; Dionysius Diegus; Jacobus Sala, & Rochus, P. Vincentius Clua; Franciscus Royus; Petrus Matthæus; Franciscus Sanchezius; Franciscus Comes; Franciscus Alphonsus; Vincentius Suarezius, & Josephus F. Carolus Robertus; Thomas Ventura; Petrus Escovedus, aliquique ex plebe homines ad XX. Sub hæc, pinnas muri obstrui jussit Cardona, cubitalibus fere cavis relictis; per quæ cava sclopis ex occulto hostem, si usus veniret, peterent subeuntem, & muri fastigium, pannis ante distinctum, nova structura obductum, propugnatores tegeret. Tum ad portam Regiam. quod ea pars flumine circumluitur, ut minus suspecta, haud multum opere emunitum habebat murum, additis operibus communici. Oppidulum insuper ab Urbe bis mil'e passibus distans, in littore situm, quod Gradum appellant, fossa latissima, & aggere circumdari jussit.

19. Et hæc quidem tum ad Urbem, non perinde ut hosti objiceret munita loca, quam ut ea specie, pecuniam ingentem, ex publicis, privatisque depositis, erutam, rebus dubiis constiparet. Sancta-Crux vero, & Rafalis, coacta ex Carthaginensi agro, & Orcelensi, & Alonensi, hominum multitudine, quibus veteranorum copias ex proximis praesidiis conjunxerant, Murciam iterum cum eodem instrumento militari oppugnandam proficiscuntur, ut superiorum dierum eluerent ignominiam. Qua in Urbe tunc minus trepidatum est, quod ad eam in fide conservandam, lectissimam, numerosissimamque cohortem, ab exercitu disjunctam, miserant Regii. Sed vix ad Urbis conspectum pervenerant, quam mutato loco, & oppugnationis ratione, quatere parabant, cum de Archiducis profectione, cum exercitu Fœderatorum Valentiam versus instituta, contra spem, votaque cognoscunt, deque adventu Regiarum insuper copiarum, quæ diutius infestæ Austriacum, ad eam Provinciæ partem, quam ipsi tunc tenebant, jamjam adventare ferebantur. His nunciis acceptis, metu vehementer percussi, fugæ se dant adeò præcipites, ut bonam impedimentorum partem, præ festinatione, in itinere reliquerint. Sancta-Crux cum equitatu Carthaginem novam, Rafalius cum peditibus Orcellicum exanimatus pervenit: nec tamen fugam stitit, quod parùm tutò in ea Urbe morari existimabat, donec se suoisque intra Alonem compexit. Franciscus autem Medinilla Legionis Præfectus, cum equitibus M. totidemque peditibus veteranis, adjunctis ex Murciensi agro IV. M. armatorum, cognita hostium fuga, Orcellicum statim ire pergit. Quo cum pervenisset ad VI. idus Octobris, milites ex contingenenti suburbia invadunt, atque ædificia aliquot globulis nitratibus, quod ex eis oppidanum tanquam ex tuco in militem jaculabantur, incendunt. Pugnatuer

diu

diu acriter: sternunturque milites non pauci tormenti, displosione in via collocati, & multo glandium numero referiti, quæ irrumperet Regii rei imprudentes tentaverant. Inde ejecti, per aliam portam, cuius fores subiecto igne corruerant, invadunt Urbem, & fuga defensoribus prolapsis, quorum exiguis fuit sanguis factus, quod vel Urbe, desperatis rebus, per aversam partem excederant, vel ad Templo trepidi confugerant, brevi occupant, atque diripere incipiunt. Equitatus interea aperto campo habet obviam, ex Sætabitanis turbis haud continentandam manum, cum CD. Rusticis ex proximis agris, qui, arreptis armis, una cum equite suppeditas Orcelensisibus latrui festinabant. Hos Regii deceptos Caroli nomine, quod pro militari signo inclamabant, statim invadunt, paucisque fuga elapsis, reliquos omnes trucidant, sicque Rusticæ stoliditatis, & audacitæ poenas dederunt. Quo facto, per portam, quam Collegii vocant, pulsis excubitoribus, in Urbem irruerpunt, ac relicti in foro equis, ad prædam dilabuntur. Nec seigniores in direptione Granatenses, qui in ædibus Dominicanorum amplissimis, in custodiam dati servabantur: siquidem in eum locum oppidanum, tanquam in asylum, vestem multam, ac pretiosiorem suppellectilem contulerant, in quam primi omnium captivi, mutata fortuna, manus injecerunt avidissime, ac præda benè onusti, irrumpentibus sociis locum, in quo ingentes opes erant congregatæ, demonstrabant. Per totos tres dies victores Urbem prædæ datam exhauriunt, donec adveniente Episcopo Murciensi, per præcones prædandi licentia cohibita est. In expugnatione desiderati, pedes ad LXXX. equites XII. Urbe capta, qui Arcem in edito colle positam tenebant oppidanum, haud repugnare ausi, eam turpiter deferunt, atque in fugam sparguntur. Post hæc,

F

jussis

jussis arma tradere oppidanis, ingenti fossa, deriyata à præterlabenti flumine aqua, quæ eñ repleret, cingunt Urbem, & tumultuaris munimentis firmant, ac denique in hybernis VIII. Gallorum millia collificant. Nec multis post tempestatisbus, Arcis turre de cœlo tacta, qui in ea ingens nitrati pulveris modus asservabatur, repente incensus, partem Arcis demolitus est, & ad C. Gallos ex præsidariis examinavit. Quapropter uti inutilem jussit Rex haud multò post solo ræquare.

20. Dum autem Orceli hæc gerebantur, ad Illicem, ubi non multi equites Sætabitani, & Britanorum auxilia, omnes M. numero præsidium agitant, pervenit Jacobus Fitz Jacobi, Berwickii Princeps, Britanniae Regum inclita soboles, ac Hispano-Gallici Exercitūs summus Imperator, cum omnibus copiis, ad numerum XXV. M. militum. Suburbia mox invadunt undique, atque diripiunt. Nec mora, præter Duotorum imperia, in oppidum irrumunt. Præsidarii subita correpti formidine, repugnare non audent, sed in foro conglobati, abjectis armis, dedunt se ingruentibus. Prima tamen irruptione multi oppidani confecti sunt, profecto ad CLXXX. Quorum plerique insontes, qui recte fætorum conscientia freti, nihil tale verentes, irruenti mili tese objectarant: quasi innocentiae titulum, ac Philippi nomen, in fronte gestarent. Hos omnes absunt belli furor. Cæteri, qui causæ parum fidebant, partim fuga salutem quaesiverant, partim in diversas latebras tese abdiderant. Bona autem pars (ut in extremis malis evenire solet) ad Tempa confugerat.

21. Postquam autem in hunc locum adducti sumus, quoddam tese offert constantia, & pietatis exemplum, quod nobis prætereundum non est, propterea quia memoria nostra fortasse nullum editum fue-

fuerit, nec illustrius, nec Christianorum animis instituendis occupletius. Suburbanum delubrum est, Divo Joanni Sacrum, in quod multi præsidii causa confugerant, ut religione saltem loci hostem averterent. Curionis munere fungebatur Montorus quidam, homo insigni, tum pietate, tum prudentia, qui, ut milites templi ingressu arceret, sacratiore veste induitus, Sacramentum manibus prehendit, & limen occupat. Advolarat illò miles globarius (*Granaderos* vocant) cumque limen septum videret, ut hominem inde amoliretur, globo nitrato ignem immittit, inque eum projicit: qui, nullo edito fragore, per spiramentum exinanitus est. Nec interim Curio de statu motus. Irruit alter, & cuspidato sclopo punctum adacto, frontem ejus vulnerat, & humi prosternit. Ille autem denuò exsurgens, deterso tantum sanguine, qui ad oculos defluebat, in vestigio constitit. Quo factum, ut milites, tanti viri reverentia permoti, pedem referent; indeque digressi, alterius januæ foribus diffractis, quæ gnaviter fuerant obferatæ, aditum sibi fecerunt, Templumque expilaverunt. Aliud verò Templum, quod est intra oppidum, longè amplissimum, atque ornatissimum, in quod oppidani opes congeßerant suas, Josephus Alphonsus Secundarius cohortis navalis Præfector, tuebatur cum Hispanorum statione, ne quid temerè facerent milites prædabundi. Dum autem imperio ante fores Templi fungitur, in ædibus, è regione, audiit puellam Divorum fidem implorantem. Accurrit extemplo, quid mali esset suspicans, ac militem Gallum, vim inferre virginiconantem, gladio capiti impacto, prosternit, eamque seminudam ad Templum, quo concesserant mulieres, deducit. Dignum profecto homine Hispano facinus, & ad posteritatem transmittendum.

22. Cæterum Berwickius, cum concitatam multitudi-

tudinem sistere neglexisset, ubi prædandi detonuit procella, jumenta, à militibus in direptione abacta, exquiri jussit, ac oppidanis cum veste multa restituì; queis postea arma tradere jussis XX. M. aureorum multæ indicitur. Tanta porrò erat instituta per eam Regionem frumenti copia, ut Berwickius per dies complures copias abunde aluerit, in queis erant VIII. equorum millia, & jumentorum innumeraria multitudo comportandis impedimentis. Ea igitur Provinciæ parte exinanita, & ad solitudinem penè redacta, furentis militaris vulgi savititia, quæ anteà erat frequentissima, & soli ubertate, & negotiationis maritimæ incrementis, (quandoquidem ex Ilicitanis familiis MD. vix, aliis alia peste absuntis, pluribus ferro, fame, animique ægritudine DC. superfuere) Carthaginem novam oppugnatum copias duxit. Qua Urbe recuperata, præsidioque firmata, ac per hybernacula distributo in Castella militite, in Regiam profectus fuit. Hostes verò, amissi frumento ad ea loca in publicum instituto, magno afficiuntur incommodo, nam reliqua Provincia maligna ejus copia laborat, fructuum alioqui ferrax: unde privato, dum succidanea convehitur copia, ali militem imperatum est.

23. Per id tempus, Cardona, ante Austriaci adventum in Urbem, decretum ab eo obtinet, ut Rocamoram, qui impium Terrazam religione liberare se posse negaverat, cum ferrentur Theologorum, Austriacorum partium fautorum, sententiae, quibus docebant, id certè fieri posse, etiam si Bullæ Cruciatæ Caroli Regnis concessum non esset privilegium, extra omnem Regionem ejus Jurisdictionis expelleret. Quod statim exsequitur ex Capitalibus unus, Sanctius dictus, cui hæc provincia demandata, & hominem vehiculo raptum subito, aurigæ indicitur, ne antequam Almenaram perveniat, ab

se dimittat. Quo facto ad Aragoniam inde proficitur: & Canonicorum Collegium, qui id muneric sustineret, Petrum Lazarum suffecit.

24. Sub hæc, Archidux curru sejuge vectus, unà cum Antonio Liechtensteino Principe, ejusnunc tricio, Urbem ingreditur, ingenti populi plausu exceptus, cui extra portam effulissimo studio obviam processerat. Exemplò æris campani fono, tormentorumque fragore significatur adventus: & tota Civitas gratulantium clamoribus resonans, quanto amore eum exciperet, declarabat. Præcedebant, sequebantur, & quibus modis lètitiam testabantur, satis dici non potest. Advenere mox copiæ Lusitanorum cum Britannis, Batavisque, quarum robur trans Sucronem, quod ad eam partem Hispano-Gallicas deflexisse senferant, collocant in hyberni Ductores, militemque ærumnis, laboribusque infractum, per hospitia distribui imperant, viribus, alimento, quo maximè indigebant, reparandis: cujus defecū, & in castris, & in itinere, magnus eorum numerus interierat. In citeriore Provincia bonam etiam partem distribuunt equitatus. Tormenta, gravioraque impedimenta ad Urbem comportant.

25. Quibus rebus perfectis, Miniensis cum primis moribus Lusitanorum, & Gallovaëus, natione Gallus, ac Catholicus, auxiliorum Ductor, ad Urbem pervenient, unâque Hispani Optimates aliquot, qui ab afflictis Philippi partibus, majori fortasse studio, quam consilio acti, ad florentes Archiducis transierant, more ingenii humani, quod vel odio rerum, vel spe aliqua assida rapitur: & quidem quò plura habent cupidi, eò flagrantius ardent ampliora, forte nunquam contenti sua: sicque rationis sœpe numero ab affectione superatæ poenas luunt, cum res speratae longè infra votum respondent. Verum cis-

paucas tempestates, rebus omnibus paratis, ad publicum Principis ingressum celebrandum, & sacramenti dicendi dignitatem, solemnis instruitur pompa, qua extra portam ad Castellam ducentem variis picturis ornatam, ab cunctis Magistratibus, & Ordinibus exceptus, post ritum tradendi portarum Urbis claves peractum, umbraculo tectus serico, quod hastis inauratis innixum Magistratus portabant, & Urbis primores excultissimis vestibus exornati, vias, quæstissimo apparatu, in speciem splendidissimi triumphi excutas, prætervehens, ad Templi Maximi limen perducitur. Inde ad aram maximam dicto Sacramento apud Antonium Ferrerium, Segorbensem Episcopum, qui ad id muneric fuerat accitus, porrectaque ad osculum manu, vias Urbis rufus ambitionis comitatu precedentibus, & subsequentibus stipatorum turmis, perlustrat. Cujus rei visenda studio, ex universis Provincie locis, ingens multitudo cum liberis ad Urbem confluxerant, quæ vias, fora, templa, ades compleverant, ut, ne ducendæ pompæ ordinem interturbarent, fuerit necesse, opifices armatos in ordines dirigere perpetuos, ut inter se contingerent, ac vias omnes, quæ Princeps erat transiturus, implerent. Accenduntur ea nocte lumina publici gaudii causa, atque adeò luminibus omnia collucebant, ut nox in diem mutari videtur. Per dies sequentes manum præbuit osculariam, matutinis horis impensis Christianæ pietatis officiis, quibus religiosè admodum intererat, ita ut omnibus admirationi esset, & exemplo, qui exuisse Aulas pietatem credunt.

26. Est lacus, quem Plinius amænum vocavit, ad III. passuum millia; Ab oriente adjacet mari, cuius confluentibus, statim temporibus, communicatis aquis, ex eorum commercio ingentem contrahit piscium secunditatem. Nec minori frequentatur aquatilium

copia,

copia, quibus adeò abundat, ut, cum ex aqua fesci tollit earum agmen, densissimam nubem efficere videatur. Quo tempore aucupes inconclusas, undique circumdati lembis, jaculantur sclopis, atque dejiciunt. Quo genere aucupii præ cæteris Valentini delectantur. Ad hæc venationis quoque accedit voluptas: nam saltus illi adjacet ferarum proventu nobilis: ut non immerito in summis Urbis deliciis habeatur locus. Ad hunc igitur locum, & pescationis feracissimum, & aucupi, succisivis horis ventitabat Austriacus, aucupi varietate illectus, quo certè mirum in modum oblectabatur. Nec alia virus est unquam uti animi remissione, dum Valentia commoratus fuit.

27. Inter, hæc XIV. Virorum Collegio nonnulli moventur, alii ad sublimiores Dignitatis gradus eveneti: in quies Mercaderius (quem alias memoravimus) ad Supremum Aragonie adscitus. Horum loco alii lecti sunt. Collegium autem sic stabilitum, acta omnia Philippi, ejusque dominationis tempore judicia, Dignitatesque ab eo collatas, quod nullo jure, nulloque honesto nomine (hæc ita jaetabant) Hispaniarum Imperium invasisset, tanquam illegitimi Principatus sanctiones, ac beneficia, rescindi, abrogarique decrevit. Ergo Officia tanquam in præmium fidei Austriacis pecuniam contra deferebantur. Ex redditibus amplissimorum Sacerdotium, eorumque qui Provincia excesserant, pecuniæ, quæ apud Fiscum fuerant scriptæ, & que à multis annis, litigii causa, apud sequestres depositæ, ac publicæ fidei creditæ, eruebantur; Publicæ item, Subsidii Ecclesiastici quæ dicitur, pecuniæ pars, reclamante Canonicorum Collegio, qui eam administrabant, extorquetur. Alia porro summa pro cujusque facultibus indicitur, & Ecclesiastico Ordini seorsum, tametsi precario, ac muneric data nomine. Debita

F 4

nul-

nulla, pensitationesve annū solvabantur. Quadrimestris tantum pensio ex Aerario publico tandem soluta est. Civitatis Magistratui (Seviros alias diximus) certam monetæ sumمام cudendæ, veniam dedit Princeps, quem ad osculum manus admissum, sedere, operireque capita jussum, *Excellentie* titulo auxit. Qua de causa XIII. aureorum millia grati animi ergo, sustinendis belli impensis, ab eodem Magistratu illi decernuntur. Ferebatur etiam in vulgus, quendam Principis Ministrum, Romam ad Clementem XI. P. M. cum litteris missum, Bullæ Cruciatæ impetrandi privilegii causa. Sed hujus rei optatus exitus tunc non apparuit. Fuerant interea adsciti, ad publica Officia obeunda, Equestris Censu non nulli, in quibus Josephus Arenosius, Bovilii Marchio, Prætor sanctus Urbanus, quod Castelvinius Regias partes fecutus, in Castellam concesserat. Hic autem Bovilius eos imitatus ferebatur, qui se quoque ad motum fortunæ movebant, cum antea Regiis partibus studuisse. Hinc, cum animos perspexisset hominum, qui suos sensus in clandestinis cœtibus, illi aperuerant; postea, commutata voluntate, male audiebat, quod in vincula, odio Regiæ partium, aliquos conjecterit, ac variis modis divexaverit, nihil reputans quantum ea re invidiæ, & quantum odii sui faceret. Per Provinciam autem, præter hospitia militaria, quibus etiam beatiores exhauebantur, ordinum Duætores, qui Austriaco militabant, cum stipendiis persolvendis non suppeteret pecunia: tum ipsi oppidorum Praefecti, variis calumniis paulò locupletiores terrentes, etiamsi essent ex Ecclesiastico censu, uti Philippi partibus occulæ fautores, in carcerem detrudebant, argento emungebant, ac modis omnibus divexabant, & ita malis artibus supplementum sibi parabant stipendiorum. Nec ad Cardonæ aures miserorum hominum quere-

læ admittebantur, quandò ipse, vel cum extremis latronibus, quibus hoc bellum mirum quantum abundabat, prædarum societas compoñisse dicebatur.

28. Castellani autem, qui Austriaci castra fuerant secuti, adversæ fortunæ casibus conflictabantur; & quidem vel ipsi Optimates, rerum omnium penuriam quam subirent, immane erat, cum nequiret Austriaeus Fiscus eorum inopiam sublevare. In his nonnulla hominum mendicabula, quos Cardona per Monasteria, ubi tenuiter vivitur, distribui, & gratuitò ali imperavit, quibus certè dicere licuit, quid sit incertæ adeò spei aleæ uno jaſtu fortunas, liberos, & salutem committere, cujus insausto casu cuncta subvertuntur, ac funditus pereunt.

29. Cæterum nec interea res quietæ ab armis: si quidem perdi homines, & in hostico, & in pacato prædari assueti; quippe qui per latrociniæ, & rapinas vitam tolerabant, Castellæ confinia infesta admodum reddiderant. Qua in re varia usi sunt fortuna, nam cum aliquando CCC. numero, Cathalani omnes fermè, cum suo ductore Petro Alaixio, versus Mojam, Arcem in Castellæ finibus positam in rupe undique impendente, ac ita naturalibus potius, quam manufactis præsidii defensam, proficerentur, qui in ea præsidarii versabantur, cognito hostum adventu, equites in insidiis collocant, ac pecora agere ad eam partem, ubi equites constiterant, hortantur oppidanos. Latrones autem longè jam à mœnibus prædam conspicati, nihil veriti insidias, plenis pasibus pecora vadunt abacturi; Sed cum proprius accessissent, ab equitibus temporis puncto circumventi, repentina re perturbati, territique, nulla data venia, trucidantur unâ cum Alaixio eorum Duætore. Pauci objectis armis, ex-

pedita fuga se proripuere, ac per devia, præruptaque montium, intra Provinciam conjecterunt.

30. Eodem tempore, Franciscus Thomas vetus, miles à Sætabi, qui diu Peninsulanæ Arcis tenuerat Præfecturam, & ob tentatam ejus Arcis proditionem, inde ejectus ab Eciavarria, & Carthaginem Novam deportari jussus, eaque Urbe Austriacis prodita, carcere fuerat liberatus, illam Arcem obfidebat, perpetuo præsidio ad Benicarlounum posito. Erat ingens omnium spectatio eam potiundi, quod annonam obfessis desicere, ex quibusdam militibus laboris impatientibus, per murum clapsis, cognoverant, atque adeò, ut Eciavarria moliti frumenti libram omnino in capita, diesque distribueret. Dum in his angustiis versantur, onerariam Gallicam, cuius spe se diutiis penè sustentaverant, ad se cursum dirigentem vident, quæ omnes summa lætitia affecit. Sed rebelles qui piraticam faciebant, à proxima Vinarozii statione solventes, Gallos adventantes invadunt, cumque jamjam caperetur oneraria, rupto repente rebelliū malo navis decumano, elabitur è manibus præda. Interim Galli, cum majorem vim venti vela conceperint, in altum rursus proiecti, periculo subducunt se; Prædones verò, cum velum aliud expandissent, denuò eam infectati, miræ magnitudinis navem conspicantur plenis sinibus ad se ferri, quam hostilem esse conjectati, timore correpti, ab incœpto desistunt, & ad suam stationem inanes revertunt. Demùm oneraria ea nocte Peninsulam appulit, cum ingenti moliti frumenti copia, cæterisque commeatibus, quibus expositis rebus, spe Arcem capiendi decidunt rebelles, & soluta obsidione, lares repetunt indignabundi. Verùm quoniam periculum erat, ne, si rursus obsideretur, ac diutiis traheretur obsidio, invi-

invictam Arcem inediæ tormenta expugnarent, & ad turpitudinē conditions deoluta virtus, cum necessitate cogeretur pacisci, haud multis post tempestibus, tres aliae naves, ex Gallia, immanem vim commeatum ad eam convexerunt, quibus abunde instructa, hostium conatus exinde elusit.

31. Haud longè aliter trans Sucronem hibernacula agitabantur. Est in ea regione Arx Montesana, Militæ cognominis caput, in crepidine montis sita, extrema parte agri Sætabitani ad occidentem vergentis, & manu egregiè munita: quam, initio motu, Basetus præsidio firmare neglexerat, tanquam suis rebus parum opportunam. Hanc Mahonius, cum in illis locis versaretur, cognita loci opportunitate, statim occupavit, relieto ad ejus custodiam Guilielmo Hormara, vetere milite Hiberno, cui attribuit ad LX. juvenes, ex circumiacentibus oppidis, in Regem optimè affectos, qui præsidium agitarent. Ejus igitur Arcis potiundi studio, obsidionem instituerant Austriaci, & cum tormentis ægræ collocatis, pilas, quibus pons sustinetur, altissimæ valli imminentis, præruptæque voragini, dejicere contendiserunt, obfessi novis operibus, si eventus votis hostium responderet, eum sustentare adorti sunt. Sed ea cura liberantur, quippe Corvinus, quem Philippus, ante paucas tempestates, equitum alæ præfecerat, ex Castellæ confinio, ubi tunc versabatur, cum suis equitibus subsidio venit obfessis. Et quidem ob hominum, & locorum notitiam, & usum ejus regionis, quem magnum habebat, hæc Provincia ei tradita est. Hostes verò repentino ejus adventu perterriti, in fugam se conjiciunt, quorum nonnulli capti cum Francisco Cavaliero, Latronum ductore, Cathalano, in Castellam abducti sunt: eademque opera ad Arcem commeatum, cuius inopia laborabant obfessi, comportavit in

in aliquot dies. Post id saeculum paucis diebus, quod eam capiendi spem coperant, ob cibariorum defecatum, obsidionem instaurant Britanni, variis artibus præsidii vigilantiæ eludere conantes. Sed ea diligentia locum obfessi tuebantur, ut Britanno Praefecto, & militibus aliquot intersectis, vulneratisque, hostes, & suæ virtutis, & eorum temeritatis admonitos, è mœnibus submoverint. Inter hæc, Corvinus rediit cum suis equitibus, & jumentis commeatu onusquam plurimis, sublevandis ejus penuria obfessis. Cujus adventu cognito, tantus terror Britannis infedit, ut nihil ejus conspectum moratis, desertis penè signis, obsidionem solverint, ac diversi in hibernacula abierint. Nullum erat tormentum in ea Arce, quo hostium opera eminū possent impediiri, quapropter ligna fabrefaciunt, que annulis ferreis complexa explodi sustinebant. Pyrobola ex globis lapideis excavatis ad CCC. confeccre: ac demum quibuscumque rebus poterant, Arcem diligentissime muniebant, et si ea est loci natura, ut vel axis fundis vibratis, graviter hostem infestarent, stationesque promovere impedirent.

32. Nec sepius res gerebatur ad oppidum, quod interjacet Hontinentium, & Biarium in montanis, Regis partibus magna fide devotum, Bagnres dictum, & Arce saxo imposita benè defensum. Cujus faxi ima pars spatiösior, in meta modum exurgit. Abscissum undique, & abruptum scopulum angusta semita aditur, ac in ædificium definit, acutum cacumen repræsentans. In hunc ergo locum configuerat audax quisque Regiarum partium, & manu impiger. Hi cum oppidanis, & vicinos agros vexabant, & ædificia incendebant, omniaque infestabant latronum ritu. Quibus rebus exacerbati cultores, sæpius cum militum manu, qui per ea loca hiemabant, oppidulum adorti sunt incendio dñere.

jere. Sed ea alacritate, animique constancia, ex Ar-
e repugnant defensores, ut modo per se tantum,
modo Regis equitatus ex proximis hibernis globo a-
liquo adjuncti, tam male habuerint hostes, ut non
nihi fauios, fugatosque dimiserint. Accidit autem,
cum aliquando vehementissimè Arx oppugnaretur,
ut Signifer Lusitanus tanto sc ardore provererit, ut
vexillum ante portam Arcis solo defigeret. Cujus
exemplo vincendi animum cum cepissent milites,
summa vi irrumpere nitebantur, fores incendio hau-
sturi. Quo die propè factum est, ut caperetur lo-
cus, sed adeò violenter resistebant obfessi, augen-
te pertinaciam metu ipsorum meriti, ut Signifero
telis obruto, multisque convulnératis, in fugam re-
liqui dilaberentur. Quibus in præliis, irruptionibus
que bina ædificia oppiduli omnino direpta sint, igne-
que absunta.

33. Hæc, atque talia in Provincia agitabantur, quæ ut memorie prodantur, satis cause non putamus, cum Peterborius, qui ex Italia rediens, ubi multa in futurum tempus movisse creditum fuit, & quæ consternata erant, confirmasse, cum suis navibus Barcinonem appulerat, Valentiam rediit, initio hujus septimi anni supra millefimum septingentesi-
num. Quo tempore Petrum, Lusitanæ Regem, mor-
bo naturæ debitum reddidisse nunciatum est. Indictis
itaque Exequiis, brevi instruitur, in media Templi
maximi testudine, tumulus magnificus, justis Chri-
stiano ritu solvendis, ciendisque tristitiae imitamen-
tis. Quibus peractis, l'œderati magno studio ad
bellum, quæ necessaria erant, in sequentem æsta-
tem parare instituunt. Ferreos clibanos ad usum
castrorum semiquassos, ac penè inutiles recudunt,
& novos alios paulò grandiores ducunt. Tormenta,
quod rotis vetustate putrefactis ægrè gestabantur,
alii recens dedolatis librant. Scaphas prætereà ca-
riniis

rinis planas, pontibus in trajectu fluminum sustinendis opertas, gracillimis auri-chalci laminis forimscuds impactis, efficiunt, & carris longissimis XXX. singulas imponunt. (Amiferant enim in Castella, superiore æstate, quas ex Lusitania eduxerant scaphas, cum multis clibanis) Jumenta porrò impedimentis comportandis, præter quas vesturas Cathaloniæ Austriacus imperaverat, undique cogunt. Verum frumenti ingens erat penuria. Idecirco usque Aragoniam miserunt provisum commætus curatores, ne, si quid durius accideret in Castella, ejus inopia, rerum gerendarum inita consilia abjicere, ac belli rationem comutare cogerentur.

34. Qua tempestate, ex Majori insula Biali, quæ opera Zavallani Comitis, natione Cathalani, eò Britannicis navibus superiore æstate provecti, unâ cum Ebuso, proxima insula, rebellaverat, naves cum non magno frumenti numero, & paucis equis ad Archiducem venerant. Milites tota Provincia conscribantur, quæs attributi sunt caballi aratri subducti ad III. M. Cathaloniæ arcibus firmiori præsidio tutandis, & Aragonia finibus, quod jam ante dies aliquot, cum non magna manu, Portugalius quidam, Melchioris, quem superius memoravimus, frater, dictus Comes de la Puebla, fuerat missus. Super hæc, Civitatis, & Regni Magistratus seorsum delectus habebant, quod Austriacus certum militum numerum imperaverat, ut Requenam præsidio firmaret.

35. Cum verò tanto omnium studio ad bellum gerendum, quæ necessaria erant compararentur, ex arcari consiliū decreto, Austriacus professionem in Barcinonem indicit. Cujus rei prudentiores rationem reddebant, in urbe adeò infirma aleæ plenum esse, tam propinquis hostibus, Principem, in cuius incolumitate summa rerum innitebatur, varios ac præ-

præcipites belli eventus expectare, cum non nesciret, quæ valida auxilia ex proxima Gallia ad Philippum conflucent, qui superiore anno, temporis ferè vestigio pares vires contraxerat, quibus penè oppressum, multò quæ nunc haberet numerosiorem exercitum, Castella turpiter cedere coegerat, nec se latere Aurelianensem Principem, cum aliis copijs instrutissimis, è Gallia movisse, atque in Hispaniam iter facere; quæ omnes copiæ, si in unum coirent, nulla profecto rei benè gerendæ spes fieret reliqua. Denique in Provincia Valentina, nullas sibi parare urbes munitas, armisque instructas, uti in Cathalonia, quas in adversa fortuna victori objiceret, ut ejus cursum retardaret, diuque bellum duceret. Alii autem longè alia ferebant, & quisque pro suo studio rem expendebat. Cæterum ipsi Idibus Martii, terrestri itinere, impedimentis navibus avectis, in Cathaloniam proficiscitur. Quem subsecuti sunt, relicto ad Provincia administrationem Corzana, quem initio operis memoravimus, Optimates omnes, qui ad ejus partes deflexerant, Nationum Legati, & Aulicorum agmen.

36. Per hæc superiora tempora, equites Regii, qui circùm Alonem, ut Britannos agro prohiberent, perpetuo præsidio constiterant, certamina cum eis haud satis digna dictu serebant, tenebantque inclusos ad ipsas usque portas excurrentes. Sed cum Fœderatorum naves eò appulissent, atque ad VII. M. militum Britannici, atque Batavici nominis exposuissent, nocturna eruptione equites stationarios partim opprimunt, partim fugatos prorsus amoliuntur. Igitur egreilla inde valida illa manus, cum eorum Ductore Comite Dohna, Castellam versus proficiscitur, cedente equitatu Regio, qui per ea loca exiguo numero hicmabat, atque ad ejus fines

fines castrametatur, opperiens robur exercitūs, cui haud procul Sætabim Minienis, & Gallovaus ursus ad conveniendum, diem edixerant. At cohors Britannica Alone serius profecta, ut cum reliquis Dohnæ copiis se conjungeret, intercepta fuit, atque oppressa à Cereceda illo, quem superius demonstravimus, qui cum LXXX. equitibus itinera explorabat. Cui certè factò ægrè posteritas fidem habebit. Ille cum post macerias hortorum equites occultasset, & diversis locis tubicines dispositisset, ut variis in locis edito tubarum cantu, equitum numerum ementirentur, ubi videt Britannos insidias ingressos, sub sarcinis impeditos, atque inopinantes invadit. Qui mox repentina malo vehementer perturbati, & tot locis tubarum cantibus auditis, rati hostium multitudine fese circumventos, iter supprimunt, paucisque displosis, quibus unum, & alterum equitem straverant, scelos deponunt, sequi turpiter dedentes, facilem Regis victoriam fecerunt: quos inde impedimentis, armisque exutos, in Castellam affervandos duxit.

37. Minienis autem, & Gallovaus, cum res in Provincia in magna esset difficultate (utique frumento utitur importato) summisque angustiis rerum necessiarum premerentur, coactis, lustratisque copiis omnibus, ac Dohna sibi adjuncto, in Castellam pariter irrumpunt, ut priusquam essent majores hostium vires contractæ, quas Berwickio venire subfido audierant, prælio decertarent. Si verò diutius morarentur, erant in metu, ne cum hoste multò superiore configere, vel cum gravissimo intertrimento, ob Provinciæ angustiam, belli molam sustinere in ea, vel cum dedecore Fœderati nominis, aliò transferre cogerentur. Ferebant insuper exploratores, Berwickium, quod nondum pabuli copia suffpetebat in illis locis, ut equitatum, quo maximè valebat, abundè

undè aleret, in hibernis etiamnum Exercitum tenebare. Præterea ipsa hibernacula longo inter se distare intervallo, propterè quia superiori aestate tota regio vastata militem satis commodè accipere nequit, ac ita brevi cogi posse negabant. Fœderatum ergò Duætores, exploratis omnibus, benèque perpenitus, pugnandi necessitate porrò adducti, quæ certè in bello antè rationem est, rati hostem impunitum posse opprimi, si proxima hiberna subito invaderent, Montalegrum versus iter maturant, ubi valida equitum manus versabatur, quam intercipere destinaverant. Quæ res ubi Cantelmo, Praetorianorum Praefecto, per exploratores innotuit, eò accurrit, indeque exire jussos ad Cincinnatam, quo loco Exercitum contrahere duætores constituerant, omnes reduxit incolumes. Hac spe hostes frustrati, Jeclam, proximum oppidum ab Hispanis copiis desertum, occupant, ignemque, quem illi discedentes pabulo injecerant, extinguunt, ac præda nonnulla potiuntur.

38. Intervim Berwickius, qui ad Albazetem constiterat, ubi cognovit hostem ex hibernis multò speciem omnium celerius movisse, atque ad se properare, virtus cœperat contrahere, imperia distribuere, commensibus consulere, ac demum veteris, & providi Ducis munia diligenter obire. Coactis igitur copiis ad Cincinnatam, castra movet, ac Montalegrum, quod se hostes provexerant, repetit. At Fœderati, ne Villiena, nobile oppidum in ipso Castellæ consinio positum, & præsidio munitum, quam à tergo reliquerant, commensibus vim inferret, ac suis rebus esset incommodo, pedem referunt; ac primum oppidum capere ducunt potius, ac tutius, quam in solo hostili longius progreedi. Cæterum ubi eò devenerint, oppido facile potiuntur, hominibus, & prædatu vacuo. Diripiunt tamen exiguum, quod abeuntes

oppidanī reliquum fecerant, adficiaque incendunt, quo factō majore sui parte conflagravit. Nec mora, Arcem in extremo tumuli positam, & satis nūnitam, circumdati munitionibus obſident, ac dispositis opportuno loco tormentis, oppugnare instituant. Praefecerat Berwickius ei Arci Gallum quendam strenuum hominem, & rerum belli apprimē peritum, cui C. milites ejusdem nationis attribuerat, & nonnullos oppidanos in Regem benē animatos. Hestes pilis murum verberant diu, sed cum res minus succederet, quām animo perceperant; quippe vetus ſtructura calce optima durata pilarum eludebat incuſſus; ad eam cuniculis actis diruendam feverant: quibus ab obſeffis iinterceptis, atque corruptis, īcepto defiſtunt post diem septimum, paucis miličibus in oppugnatione amissis. Et quidem fama fuit Gallum Minienſi in xenia miſſe panes recens coētos XII. & binas aquae lagenas, ne speraret hujusmodi rerum inopia Arcem capi poſſe. Dum autem Villienam oppugnant, ad Biarium, ē regione ad montium radices poſitum, mittunt nunciatum, ut ad ſe in caſtra veniant Magistratus, Carolo III. obſequium præſtituri, imperataque faciuri, quod si facere graventur, extrema belli interminantur. Quam ſupra in memoravimus Biarri Arcem, tenebat Galus quidam Poticius dictus, cum parva fuorum militum manu: qui cum ultima experiri decreviſſet, ingenti omnes follicitudine afficiebat; fed brevi, & oppidanī, & præſidium periculo liberantur, quod hostes, relicta Villiena, ad Almansam ire contendunt, cum Regiis prælio decertaturi.

39. Inter hæc, Berwickius de ſumma rerum in confilio deliberabat. Erant qui conandum omnibus modis, & hostis caſtra, obſidioni Arcis intenti, oppugnanda cenſebant. Alii tutius exiſtimabant, explotatis hostis rationibus, ad Almansam, quod eſt op-

pidum

pidum in Oretanis, Exercitum ducere, & eo loco rei gerendas oppido quām opportunō, poſitis caſſis, & paſſo requietis miličibus, aequo loco pugnandi facere potestatem. Que ſententia cum potior eſſet viſa, convulſis mox lignis, caſtra movent, atque Almansam proficiſcantur. Quò ubi ventum eſt, Berwickius, quod Avila, qui Ajoram, oppidum in ipliſ Valentinioram finibus, haud procul à caſtri poſitum, cum LX. latronum præſidio tenebat, proximos Caſtella vicos depredabatur more ſuo ſolens, atque incendebat, rei indignitate permotus, & ut hoſtibus (ut quidem tum præſcrebatur) ſi Villienæ Arce potirentur, quodam modo vi- cem rependiſſe videtur; Comitem Pintum cum VI. millibus peditum, equitumque, & binis tormentis, mittit in prædones illos animadversum. Licet maturiſ rem expediendi minūs credibile videatur, tot vires tam parve expugnationi eſſe destinatas; atque illud poſtea Berwickium in animo habuiſſe, ut ſcilicet hoſtes tantarum copiarum, ab Exercitu diſjunctorum, opinione falleret, ac faciliter ad prælium alliceret: quod poſtmodum eventus probavit: Pintus igitur, ubi ad oppidum venit, caſtra ponit, rem administratur. Quod videns Avila, ſubito pavore correptus, in caſtra ad Comitem venit, & ad pedes ſe projiciens, arma deponit, ſequi, præſidiūque, datis ad id obſidibus, ejus arbitrio permittit. Re in hunc modum compoſita, Pintus C. Wallones, ex Regiſ cuſtodia, Arcem occupare jubet. Quos, cum intra teli jaſtum veniſſent, inopinantes, qui in Arce inclusi latrones, apud quos turpis nulla vincendi ratio, glandium procella excipiunt, ac male habent. Miles repentina malo perterritus, ex oppido ſe proripit, atque in caſtra revertitur. Avila ubi ſtrepitum audit, vitæ ſue diffiſus, caſtris ſe ſubducere tentavit, fed à milite gregario reten-

G 2

tus,

tus, ad Berwickium postea deductus fuit, & in custodiam Gallis quibusdam traditus, qui avaritiae litantes, accepta ab eo pecunia, clanculum abire permiserunt. Pintus autem, in perfidie vindictam, directo hostiliter oppido, tormenta dirigere, & Ardem quatere jussit.

40. Ea dum administrabantur imperia, ad Pintum misit Berwickius, qui nunciaret, *ut relictis rebus omnibus, quanta posset celeritate ad se cum copiis venire contenderet.* Quibus acceptis mandatis, Pintus ad alteram tubam profecitionem indixit, ac plenis passibus in majora castra ea nocte cum copiis, ut imperatum erat, fatis temporis rediit. Hostes autem soluta Villenæ obsidione, quod valida illa manus ex Hispano-Gallico Exercitu disjuncta, & Ajoram oppugnatum profecta, haud spernendam opportunitatem ostentabat ejus opprimendi, quasi partam, explorataque victoria, lati iter maturant. Itaque factis ea nocte ad Caudetem castris, sequenti die ad VII. Calendas Maias Almansam ire pergunt, quo loco eorum adventum, pugnandi studio incensi, milites Regii presentissimis animis praestolabantur. Ubi verò in conspectum ventum est, æquo loco pugnandi fieri potestatem puro ac patenti campo cum animadversis Miniensis, & Gallovaus, militem prælio objicere certi, vel defessum itinere, meditati antea, duplicum aciem instruunt. In sinistro cornu curabat Gallovaus cum parte equitatus, cohortibus nonnullis interpositis Britannici, & Batavici nominis, ut invicem essent præsidio: media pugna, que cohortibus constabat XVI. Dohnæ tuenda data est. In dextro eadem ratione, ac in sinistro diximus. Lusitanorum instruitur equitatus, cui præerat Comes Villaverdius. Ad eundem modum subsidiariam aciem ordinant; sed non pari militum robore instruetam. Utrinque primam aciem tormentis XXII. collocatis

tis muniant. Miniensis denique ante medianam aciem constituit. Summa copiarum XXII. M. peditum, equitum vero VI. M. fermè Berwickius eo die cognito hostium consilio, copias omnes, in quibus erant peditum ad XXIII. M. equitum vix IX. M. quod nondum aliæ equitum turmæ ex longinquis hibernaculis advenierant, signo dato convenire iussicerat, aciemque dissimili ratione instruit. Ante primam aciem tormenta VIII. in dextro cornu ponit; totidem ad sinistrum inter duas acies in colle IV. ad medianam. In cornibus equitatum absque pedite: in media acie cohortes XXIX. collocat. Cantelmius dextro, Daravajus Marchio, natione Gallus, sinistro, Sangilius Hispanus mediæ pugnæ proponuntur. Berwickius verò, quanquam ante omnes in fronte conspiceretur, armis, quoque insignis; nullo tamen certo loco consistebat, omnibus casibus occursum. Alteram aciem ad eundem modum ordinat, XXIII. in medio cohortibus, & ad latera equitatu dispositis; sed virtute, & numero infra primam aciem, quam ponè Almansam relinqu placuit. Quibus rebus sic constitutis, omnia impedimenta jumentis imposita, & tabernacula detendi jussa, cum inutili famulantur turba longius reducuntur. Locus denique ubi Exercitus convenerant, planities erat sese pandens inter colles, ad quos utriusque aciei alæ ab ortu solis in occasum potentæ pertinebant. Nec aliud erat ad dimicandum impedimentum, quam rivus facilibus ripis, Hispanorum dextro cornu objectus. Cætera æqua undique, atque patentia. Igitur inclinante in vesperam die, tormenta in dextro cornu collocata, quod hostium sinistrum jam intrateli jactum venerat, mittuntur. Faciunt idem hostes, qui non recta fronte, sed obliquata incedebant, adeò ut à sinistro eorum cornu, in quo for-

tissimum quenque collocaverant, initium pugnæ fieret. Procurrebat ex Regia acie Equitatus Prætorianus, relicta in subsidiis Pozoblanchi ala, hostem excepturus, qui rivum transibat, cumque primi accepissent hostilem imbrem, mox districtis gladiis, animisque presentissimis, equos concitant, ac temporis vestigio hostium cornu perrumpunt, ac proterunt tanto impetu, ut per stragam corporum, armorumque, que in rivo cumulaverant, alteram aciem invaderent. Sed cohortes, quæ permisæ erant in auxilium equitatū, in prima, & secunda acie, glandium procella Prætorianos temerè proiectos compluunt, & cedere loco compellunt. Quo tempore Britanni equites in ordinem redacti, dum incutius premunt cedentes, in Pozoblanchi equitatum incident, qui dejectis, atque inferioribus locis constituerat. Infolentem hic hostem opportuno occursu, ac Prætorianos insequentem supprimit, atque ad suos recipere cogit. Interim restitutis ordinibus, Prætoriani secundò hostes invadunt. Cumque extremis utrinque viribus pugnatur, animisque atrocissimis, rursus eadem peste vexati, inde peluntur. Cum verò collecti parant, vel fortiter vincere, vel honestè occumbere, accurrens Berwickius, Humenam cum sua cohorte, qui in acie subsidiaria primum ad eam partem locum obtinebat, hostium pedites jubet invadere, quæ Prætorianos infestabant, atque in ea parte victoriam morabantur, quod adeò strenue Gallis administratum est, ut post glandium procellam, inferta felopo ferrea cuspide, obvios confoderint hostes, ac brevi deleverint. Quod dum sit, Prætoriani terro irruentes, quantum erat virium in dextras avocant, gladiisque totum levum hostium cornu concidunt, atque prosternunt. In sinistro, positis in colle, uti diximus,

tor-

tormentis, eminùs res gerebatur. Sed cum propius fuit acceſsum, hostes eam partem circumvenientes sunt admitti, ut Regii aſcipiti malo perturbati facilius pellerentur. At quo minus id fieri posset, Berwickius curaverat, qui, initio pugnæ, ex acie subsidiaria validam equitum manum cum Mahonio eō miserat. Hac spe hostes dejecti, ad gladios redierunt. Sed primo Regiorum impetu pulsi facile, ac dissipati, fecere primi fugam Lusitanī equites, insequentibus Regiis, qui fugae aditum præcludere contendeant, ac per aliquot millia passuum terga cedentibus. Interea loci, medium Regiorum aciem Britanni ac Lusitanī pedites, interjectis equitum turmis, facto cuneo, avertunt, flexamque perrumpunt, & eum locum occupant, quem Galli, quibus ea pars data erat tuenda, fœde cedentes amiserant: atque adeò hostes provehuntur, ut Almansam usque (quam post alteram aciem relictam diximus) penetrarent, atque à tergo Regios infestarent. Cui malo equitum globus accurrit à Berwickio missus, qui in eam manum subditis calcaribus proruente, omnes ad unum trucidarunt. Dum hi in cede versantur, Galli pedites, quos averterant hostes, ac loco depulerant, hortantibus Præfetti, tametsi pavidi consternataque, in ordines redacti, instantibus resistebant, ut, quam paulisper cedendo maculam contraxerant, eluerent fortiter repugnando. Quibus Hispani, & Belgæ Prætoriani pedites, extremæ ejus aciei partes, que immotæ constituerant, opportunè erant praesidio, & hosti, ne suis veluti in dagine clausis, opem foret, impedimento. Ceterum dextro cornu fugato, & sinistro ad internecionem cæſo, pedites equitum auxilio nudati passim trucidabantur, paucis jure belli servatis. Quæ vindens Miniensis, & in mala spe prælium esse, equum in fugam verterat, & ingruentis noctis beneficio

G 4

(quod

(quod multis saluti fuit) insequentium manus evaserat. Gallovesus verò, qui primo congressu in fronte, & sinistro brachio duobus acceptis vulneribus, à Regiis captus fuerat, & à suis mox eruptus, fugiū sibi pariter consuluit. At Dohna, cui media pugna tuenda data, collectis cohortibus XIII. Exercitus reliquias, cæssim ire, & prælio excedere cœpit primis tenebris, si loca superiora, & silvis impedita posset occupare, ac inde intra proximam Provinciam sese recipere. Quod à Berwickio animadversum, cum parte copiarum cedentes persequitur: loca opportuna occupat, quæ elabi posse hostem verebatur: & ad multam noctem ad castra revertitur cæteris rebus consulturus. Hostes autem quanquam nulla re sibi desuerant, & loco edito quem ceperant, & armis, quæ in viatores crebro explodebant, egregiè se tuebantur, tamen eorum Duxtor, præceptam sibi facultatem fugiendi sentiens, & in eodem loco consistendi, ob aquæ, & rerum necessiarum inopiam, tum ratus haud infeliciter se cum fortuna pacisci, si militem in tam ancipiti discrimine servasset, ad Berwickium mitti legatos licet, postulavit, qui certis conditionibus se fuosque dedituros pollicebantur. Quibus auditis, Berwickius Claudium Vitalem, legatum Dasfeltium dictum, cum aliis copiis vegetoribus eò proficiisci jubet, eique rei componendæ licentiam permittit. Qui tantum proscicit, ut postero die omnis illa hostium multitudo, positis armis, supplex in ditionem veniret. In acie multi quoque, ubi pugnandi deserbi ardor, more militari abjectis armis servati sunt. Circiter VI. M. cecidisse eo prælio ferebantur. Captivorum ad XI. M. contracta sunt. Aliquis numerus in proxima Provincia oppidula sparsum delituit. Tormenta omnia, signa militaria CXXX. in castra relata sunt. Ingens præda cessit victoribus. Ex quibus tam

anci-

ancipiti prælio intersecti ac vulnerati sunt vix II. millia, & D.

41. Minienis autem cum paucis fugiens, profunda nocte Hontinentium venit, ubi hostium propinquitatem veritus, haud tutum diu commorari decit; sed Sætabim ire pergit cum adjuncta multitudo, quæ satis impigrè fugam maturabat. Quo in loco nec reliquum quidem quod erat noctis, transfigere ausus fuit. Gallovesus verò, qui Sætabi constiterat, inde movens postridie manè eum Algecire consecutus est, & ut hosti moram injiccerent, trajecto Sucrone, oppidum præsidio firmant, & Culleræ pontem incendunt, ac demum ad Torrentium propè Urbem convenienti, fugamque fistunt, quod usque cō locorum nihil victoribus impeditum, vietiis nihil tutum existimaverant. Ibi tribus diebus mortati, numerum copiarum ex tanta clade reliqua denotant. Inventi sunt equitum vix IV. M. pedi-dites D. alii faucri, inermes alii: equi vulneribus debilitati, cursu, atque inedia affecti, inutilis bello diu redditi videbantur. Ad hæc toto pañim itinere, Valentiam usque, miserabile erat spectaculum vulneratorum humi jacentium, divisorum, hominumque fidem implorantium. Quorum alii surgere nitentes, animam in ipso conatu amitterebant: alii inligata vulnera noctis rore humidæ, & frigido cœli halitu exacerbata, mortem accelerabant, omni ope destitutis. Tantum erat fugiendi studium, ut cives, & commilitones nulla misericordia commoverentur, tanquam si à tergo hostis viator instaret. Pavor enim, & consternatio cunctos pervaserat. Nam præterquam quod hostium præmiferant ad Civam exploratum adventum, quod jamjam adventare nunciabantur, Valentinorum etiam motum vehementer timebant, ne irritatis animis in fugientes insurgerent, more rerum humanarum, quæ fluxæ, & mobiles,

G 5

tum

tum aliis casibus, tum rerum desperatione in adversa saepius mutantur. Ergo quantis pollutionem rerum involucris, acceptam contegunt calamitatem, atque pergit fugere, qua in re una salutem positam arbitrabantur.

42. Inter eos autem qui eo die ex Foederatis honestè occubuerent, memoria sane dignus est Robertus Krikrius, vetus Britannorum Ductor, manu strenua, & animi magnitudine insignis. In hunc, inter confertissimos violentissimè dimicantem, Hispanus eques irruens, transverso gladii iecu dexteram demessuit, mox pari vulnere ab alio infilto Praetoriano sinistram armis. Cumque Gallovaenus hominem prælio excedere hortaretur, nunquam ab eo impetrare potuit: immo jam sibi desperans, sinistro trunco brachio insertis habenis, suos vocibus, & praesentia, quibus rebus poterat, confirmabat. Quibus denique occisione occisis, cadaverum acervo, tertio vulnera in capite accepto, additus fuit. Ex Hispanis qui in eodem dextro cornu constituerant, ubi acrius, quam diutiüs, pugnatum fuit, Thomas Idiaguezius à tribus hostium equitibus circumventus, captusque, armis, & sagulo auro intecto cum jam exucretur, superveniens Josephus Vergeius, Cesaraugustanus, in eos impetu facto, primum breviculo sclopo laxato, alterum gladio capiti cæsim impacto prosternit, tertium, recuperata præda capitum dicit, sūmque liberat Ductorem. Nec erit abs re docere facinus Josephi Grantarlei à Cantabria, equitum Asturum, qui in eodem dextro cornu versabantur, Ductoris. Hic cum multa fecisset in Belgio stipendia, Bataviam linguam usu, & consuetudine hominum illius Nationis egregiè callebat. Cumque se temere in congreſsu provixisset, adeò ut ad suos tutò redire non posset, proximæ Batavorum cohorti, tanquam ejus esset Praefectus, eorum lin-

guam

guam ementitus, quid fieri vellet, constanti vultu imperabat, quam ad rivum, quem superius diximus (tanta erat hostium perturbatio) collocatam cum stare jussisset in armis, ipse opportunitatem evadendi nactus, subditis equo calcaribus, rivum superavit, & quanquam fuga detecta fraude, in eum tuta laxarunt aliquot, tamen pericolo se explicit, & ad socios incolumis evasit. Non plus horæ dimidio æquo marte pugnatum est. Et quidem in dextro cornu atrocius multò, quod in eo Hispani, & Neapolitani Equites Praetoriani primum obtinebant locum: & in sinistro hostium equites peditesque ex Britannicis, ac Batavicis legionibus constituerant levissimi. Multum idcirco eo loco jactum est sanguinis. Octavianus Mediceus, Sarni Princeps, XI. accepit vulnera toto corpore. Ex reliquis Neapolitanis, non Ductores modò, sed ne gregarii quidem milites absque vulnere, uno invulnerato Cantelmo. In media acie varia fortuna, ubi proprius fuere periculo victores, concertatum fuit. Hispani, & Belgæ Praetoriani pedites tantum profecerunt immota sua stabilitate, ut absque iis esset, Gallorum aciem flexam perraptamque nequaquam quivissent restituere Praefecti. In sinistro cornu haud pugnatum fuit. Nam præter velitationem, & mox fugam, memoria dignum editum est nihil. Nec reliqui sua laude fraudandi, & milites, & ductores. Quorum omnium strenue navata opera, virtutisque experimento, illa profecto parta fuit Philippo victoria. Berwickius denique, & magno consilio, & animo, nullo loco suis defuit, & modò perfrenui militis, modo gnarissimi militiae ducis munia diligentissimè obivit; adeò ut si verè aestimare milites volumus, in confessu habendum, & Imperatorem talibus hominibus, & illos tanto Imperatore suisse dignissimos.

LIBER

L I B. III.

1. Postero die quam ad Almansam magno prælio certatum est, Ludovicus Borbonius, Aurelianensis Princeps, qui tantæ rei interesse studens, brevi temporis spatio longum iter fuerat emensus, votis serius ad victrice caltra, spoliisque referta, pervenit. Qui, ut summus Imperator, accepto Exercitu, ad reliquum belli opus perficiendum, frumentumque victoriae capiendum, animum contulit. Itaque partitis copiis, Dasfeltium, legatum, quem paulò ante memoravimus, natione Gallum, misit Sætabim oppugnatum. Ipse unâ cum Berwickio longiore circuitu Valentiam petiit. Ex itinere Requenam recepit absque vulnere, captis in ea duabus Valentinorum cohortibus, cum suis Praefectis Josepho Belvisio, Equite Hyerolynitano, & Josepho Nicolao, & paucis equitibus Provincialibus. Qui omnes à conatu resistendi perterriti, victoris arbitrio se permisere, atque in Castellam penitus adducti, in custodiam sunt dati. Inde castra movens Civam accessit, ac Valentiam tubicinem misit ad Magistratum cum litteris humanitatis plenis, quibus jubebat Valentinos de Regis clementia bene sperare, modò vellent ad officium redire.

2. Sed antequam res longius progrediatur, non fore operæ haud putamus exponere, quænam per eos dies foret Urbis facies, qui habitus animorum. Altero post prælium, tertio Anastaseos Domini festo die, pervenit ad Urbem non fama solum, qua nihil in talibus rebus est celarius, sed quibus subtracti nuncierant, rem apud Almansam perfidè gestam. Quibus nunciis adeò tristibus, quam-

quam rebellium animi graviter fuerant perculsi; ramen ea erat rerum, que in vulgus efferebantur, varietas, ut cum quisque ad studium suum pugnat eventum aptaret, passim diversis, incertisque hominum sermonibus accederet fides, quam non parum alebant, & quæ seditioni lingua fortes jaftabant; & que Austriaci Ministri in vulgus dabant lætissima, quæ quoquo modo audita pro compertis habebantur. Sed ubi vident scaphas, clibanos, tormenta, cæteraque belli instrumenta, quæ in Urbe reliquerant, temporis motamento abripi in Cathaloniam versus; eodemque tempore, quo hæc administrabantur, incermes milites itineris labore, & vulneribus foedos, qui inter gemitus, indignationemque, quid factum esset rogati aperiebant, res tandem credita ultimæ desperationis attulit mœrorem. Minienfis verò, & Gallovaus cum illa manu, quam superius demonstravimus, Saguntum concedunt, ne, circumventi à supervenientibus victoribus, Cathalonæ aditu intercluderentur, ibique in adversa fluvii ripa contra oppidum tendunt. Eodem se contulit Corzana sub specie cum Imperatoribus deliberationem instituendi, ne Urbem deserere prorsus videbatur. Omnibus titubantibus, & de rebus summis desperantibus, opportunè affuit ab Alonensi portu classis Britannica, in quam se suaque omnia, quæ moveri poterant, celeriter conjiciunt permulti ex immodicis Austriaci partium fautoribus. Sed cum adversis tempestatibus in statione adeò infida graviter jaftaretur, brevi solvit, ac vela ventis dedit. Verum Magistratus, litteris ab Aurelianensi acceptis, dato quoque consulendi spatio, Saguntum ad Corzanam mittunt, ut quid fieri velit renunciet. Qui, tempori seruendum, quid nullum haberet Urbi defendendæ praesidium, respondit. Igitur Melchior Gamirius Princeps Magistratus, coacto Senatu, dis-

simulans studium Regiarum partium, quas sovebat, quantum ex tuto poterat, Corjanæ litteras recitare, ac commemorare mox cœpit, quæ & quanta eæ iterint Valentinorum facinora in Austraci obsequitum, cui etiam animas decorerint. Quanta animorum alacritate tot belli pestiferi in se sponte Jusepti mala exantlaverint. Urbis, & Provinciæ viros sanc quām atritus. Nihil esse usquam præsidii, vel spci alendæ, nedum tuendæ saluti. Proregem Urbe excessisse, eamque non absque milite modù, sed, quod indignus, absque imperio reliquisse. Miseros Cives de eo Principe optimè meritos, victorum telis objecos, tanquam ciliissima capita trucidandos, nemine, qui pro vita fætem dediturorum velit pacisci, reliquo ex tot partium adjutoribus. Praestare consilio bono usos, dare manus, & ad juratam Philippo fidem redire, ac ita Urbis tecta, & eam multitudinem, à qua Urbs incolitur, in tanto discrimine ferreare. Imperium victorum vicos, fontesque detestari, vel rigida cervice subire, esse profectū incipiabili se homines scelere impiare, & miseris fieri longè miseriores. Suetet in extremo déditinem, uti unicam patriæ salutis anchoram: effoque hono animo jubet, ac de Regia clementia benè sperare. Ubi verba facere deshit, ut eorum hominum flechteret animos, quos sciebat haudi pronis auribus audire. Urbis deditiōnem, factorum conscientia suis capitibus metuentes, protulit extemplo litteras ab Aurelianensi missas, in quibus omnium rerum amnistia continebantur. Quibus recitatis, Senatum cœpit consilere, rogatique qui aderant sententiam, uno ore, Urbem Philippo restituendam censuere. At Philippus Dominicus ex Equestri ordine, qui in Senatum irruperat, rem conturbare cœpit, ac improbis vocibus miscere omnia; sed cum ei accederet nemo, Senatu & Urbe excedens, in Cathaloniam profectus est. Plebs vero congregata in foro, ubi Caduceatorem intrasse Urbem accepit, deque Urbe deden-

da

da in Senatu agi, ante Curiam rei exitum expectabat. Interim variae atque incertæ rerum multitudo-
nis erat summis, quam ferociter minitantes quic-
scere jubebant æqui homines. Sed latrones Catha-
loni, & Exercitus profligati servitia, quæ ad Urbem
confluxerant, multitudini permisi, avidos, & intem-
perantes plebeiorum animos ad sanguinem pariter,
& pœdam concitatabant. Ubi autem à Senatu Urbis
deditiōnem audiunt decretam, tollunt clamorem:
indignè Urhem Magistratus perfidia Gallis proditam.
Quibus vocibus homines neque frugi, neque opere
probæ fallaci spe Urbis defendendæ exciti, Curiam
invadunt, vim Magistrati illaturi, sed Civium arma-
torum centuria, in ipso Curiae compito, & intus in
cavædio excubante depulsi, denuò majori impetu,
& clamoribus deturbant armatos, qui eos ferire par-
cebant, ne vulneribus, & sanguine irritati gravius
sævirent; irruentesque in Senatum, manibus tan-
quam non temperaturi, terrore compleverunt omnia.
Senatores, cum alii sanæ mentis hominibus, Se-
viros prima periculi procella subducunt, & quid ve-
lint exponere, jubent. Illi ferociosentes arma, quæ
publicè asterrabantur, depositunt: *velle, jubere Po-
pulum ad extreum spiritum patriam defendi; velint, no-
lint, reliqui Ordines.* Huic vulgi insaniæ opportune
occurrit Melchior Mascarosis ex Equestri Censu.
Qui, licet ad Austricas partes inclinaret, ac po-
stea in Cathaloniam profugerit, ubi aliquot stipendia
fecerat: tamen serviens Patriæ, astu cœpit homi-
num tractare animos, eis morem gereire, &, ut e-
rat facetus, & suavis, salibus & jocis seria miscens,
eorum impetum retardare. Denique ut inde multitudi-
nem tumultuantem amoveret, se sequi jussit, ac prola-
tis ex publico armis, inter eos dispersit, adjectis non
magno pyrii pulveris modo, & glandibus. Pro-
tinus omnem turbam, sic armis onustam, abire diver-
sam

sam fecit mōnibus complendis, ne rursus coiret, impeditque agenda. Ubi jam videt eos ad alia intentos, hæreticæ pravitatis Quæstores, gēnus Magistratū sanctissimi adit, reique statum eis exponit, atque omnia vulgi infantis furore corrumpi. Qui arcessitis extemplo opificum primoribus, eos hortantur, ad bonam mentem redire jubeant suis quique gregales, dum res tanfigitur, ne quid temerè facerent, quo patriæ extremam crearent ruinam. Sic ergo hortati artificium capita, ne quid tumultū fieri in Urbe patrentur, per omnes temerè vias disponunt excubias sui quique ordinis armatorum. Nec mora, cum in unum coëgissent Cathaloniae illa ejectamenta, qui in meliorum fortunas, opeſque, plebeculæ animos concitabant, Urbe expulerunt, clauerunt portas, ac fuorum præſidiis firmarunt. Sic Urbis sentina exhausta, ægrum reipublicæ corpus levari quodammodo visum est. Post hæc, Caduceatorem à castris missum, ne in minaci adeò Populi seditio[n]e fides publica violaretur, rusticu ornatu è Curia eductum, cum ingenti periculo vitæ, obſidentibus itinera Rusticis armatis, & latronibus, ad castra producunt.

3. Cæterum Isidorus Gilartius, vir magna in Regem fidei, quem superiùs memoravimus, tot patriæ malorum misertus, quanquam fenio penè confectus, Sacerdotalibus infulis ornatus, ad Aurelianensem in castra venit, ut patriæ ruinam vulgi infantia impendentem deprecaretur. Post paulò tres qui fuerant reliqui ex Seviratu, Gamiriis, Monsorivis, & Francus (nam tum temporis Montes, quo Austriacarum nemo partium flagrantior, morbo ex ægritudine animi contracto, animam agebat; & Elquerdu ejusdem factio[n]is immodicus fautor in Cathaloniam pridiè fugerat) ad castra pervenient, ejusque Principis ad pedes abjecti, veniam, pacemque orant. Qui omnes benignè accepti sunt, ac bona spe

spe confirmati, fore vitam, fortunasque omnium incolumes. Læzo igitur accepto responso, ad Urbem edeunt, quam custodiis opificum defendi à seditionis hominibus ubi vident, & quam plures sacratos viros optimis monitis passim sedare vulgi animos, indultum omnibus, Regis clementia, per publicos præcones pronunciari jubent. Quod cum accepissent contra timorem animorum, qui anteā profunda omnia confundendi cupiditate flagrabant, in iræ locum succedente æstimatione, ad meliora conversi, alias alijm hortari, ut domi se continevent: placere quemquam regnare, non esse arbitrii, & potestatis hominum suæ fortis, quorum operaſa est vita, imperium adjudicare: satis esse suis operibus adesse: familiæ curam agitare: ac suis quemque rebus consulere: & hoc modo paullatim jaſtantia, superbiaque post fuere. Fuerunt tamen qui cum à primoribus opificum è muro, ac propugnaculis descendere juberentur, adeò impotenter id tulerunt, ut, cum non liceret propriam vitam offerre in preium mortis alienæ, potius duixerint arma, tanquam inutilia, nec amplius profutura, infringere pinnis impæcta, quam ſemel arrepta absque conatu aliquo deponere. Denique rebus compositis VIII. Idus Maii anni MDCCVII. redditur Urbs Regi, cum ingenti bonorum omnium lœtitia, qui tanquam è tenebris, ac squallore sepulchri redivivi videbantur. Ad Tempa Divorum multi, populi infantis metu perculti, confugerant; pars domi se continebant armati, ut, si quid gravius in eos multitudo, uti fremebunda minitabatur, consuleret, haud inulti caderent. Et quidem nemo per eos dies absque telo incedebat; Austriaci vim illatui, propulsati Regii, seque invicem infensi servabant. Igitur eodem die, validum Hispanorum præſidium à Berwickio missum (nam Aurelianensis, Urbe in fidem

recepta, recurrerat ad copias, quas in Aragonie confinio reliquerat) Valentiam induxit, quod mox fora, munitaque loca occupat. Fuit publicis supplicationes ad pulvinaria Divorum, quibus interfuit Berwickius in mirificam pietatem compositus: quibus peractis, ad portam maritimam se contulit, & munitione in eo loco, perspecta ejus opportunitate, designata, ad obsidem Urbem, & multitudinem in officio continendam, Cathaloniam versus cum reliquis copiis profectus fuit. Erant in ea porta munimenta quædam, jam ab anno MDXLIII. contra Barbarorum vim, classibus tum Hispania littora infestantium, erecta, in quibus tormenta, & armorum genus omne condita Magistratus habebat. Hæc igitur munimenta cœpta sunt statim, additis aliis operibus, ac depressa directis lateribus fossa, per circuitum pedes quinos denos lata, ædificiisque circum eam demolitis, in arcem tetragonam reformari, tormentis, reliquoque militari instrumento, ac firmissimo præsidio communiri. Ad Urbis autem administrationem relinquuntur Antonius à Valle, Belgio-Hispanus; cuius viri animum novimus, ad æquitatem propensissimum, ac demerendis hominibus natum. Summam tamen rerum in Provincia obtinebat Dasfeltius, legatus Berwickii, cuius facinora paulò post commemorabimus.

4. Inter hæc, diversarum partium flagrantiores, quibus ex factorum conscientia gravis metus incubuerat, ex foro, & oculis publicis decesserant. Aliqui adeò tulerunt impotentius fortunæ volubilem vicissitudinem, ut, collecta ex ægritudine infirmitate, decesserint. Et quidem quam violenter se partibus addixerint, vel ex hoc omnino intelligi potest, quod nemo dubios belli eventus quælierit, aut cuiquam fuerit ab blanditus. Imperia tamen fer-

re mitiùs videbantur: nam, mulctæ nomine, Urbi, & Provinciæ M. aureorum imperata brevi pernicherantur.

5. Sed ut ad Austriacos redeam, Miniensis, Gallovesus, & Corzana, cum iis copiis, quas servaverat fuga, nemine ad Urbem relicto, ubi receptam Requenam agnoscent, Saguntinorum frumentis, in quorum agris IV. confiterant dies, proprio agmine Cathaloniam petunt. Miniensis, qui febri corruptus decumbebat, lectica vectus agmen sequebatur, præmissis impedimentis. Post armatos, ingens multitudo fugientium, cum suis liberis, in speciem justæ migrationis, longissimo agmine, itinera implebant, qui metu Regiorum suis sedibus exciti, salutem fugæ potius committendam existimabant, (increbruerat enim in vulgo, Austriacum, reparatis breviter copiis, Valentiam recuperatum venturum) quam iratis hostibus objectare. Verum ubi audiunt, in Urbe per publicos precones pronunciata omnis maleficii impunitatem, ac præteriorum amnistiam, mutata sententia, deniū reverti occipiunt. Quo tempore, robur Exercitūs, qui ad Civam tetenderat, Valencia recepta, Cathaloniam versus iter maturabat; ne via exciderent, indicta gravior pena militibus, neve incolas verbo laderent; sed Galli, spredo imperio, diversi, palantesque omnia pervadebant: quæcumque adibant loca, rapinis complebant: quæ auferri non poterant data opera, corrumpebant: ædificia incendiabant: jurgia & cædes cum incolis rusticis miscerant, & quanquam, iis de causis, nonnulli fuerant suspicio necati, in id justitiae afferenda Præfecto militari vehementer incumbente, nequaquam deterrabantur, tanquam ad ipsos pertineret læsæ poscere fidei penas. In hos incidit malo suo fato multitudine illa, quæ domum, meliori usa consilio redibat, quam circumventam vestibus sarcinisque spoliabant,

liant, convicijsque onus tam dimittunt. Saguntinos parum fides in Regem egregia esset tutæ, nisi premisi equites aditus omnes sepissent, nullumque vivissent gregarium militem intra oppidum penetrare, quod etiam aliis oppidis, que in fide erant, saluti fuit. Castellionem ubi pervenient, graviter, quod oppidanos in armis offenderant, multant, ac vexant modis omnibus. Inde bipartito movent: pars per mediterraneum, reliqui per maritimum ad Hiberum ire contendunt. Austraci autem, parvo prælio facto, cum antecursoribus Hispanis quos ducebat Franciscus Cabriada, equitum Reginæ secundarius Præfectus, qui, ob locorum hominumque notitiam, adjunxerat Joachimum Armengolium, Equitem à Sagunto, qui secundum motum Valentiniū Regi militabat, Dertosam trans flumen compulsi sunt. Ibi Berwickius relista copiarum parte, quibus è regione Urbis Dertosæ, interfluenta Hibero, obdidentibus, hostis quadam modo clausus teneretur, cum reliqua manu ad Aurelianensem ire perrexit, cuius auspiciis, ductisque, Aragonia universa ad obsequium Philippi redierat. Quibus junctis copiis, haud multò post Iterda, arx munitissima in Cathaloniae confinio ad occidentem, quam Cinca fluvius aluit, vehementissimè oppugnata, & brevi capta fuit.

6. Sed ut ad ea, quæ in rem nostram faciunt, reviam, Dasfeltius, quem superius memoravimus, oppugnatum Sætabim missum cum IX. hominum millibus, ab Exercitu post pugnam ad Almansam disjunctis, in ditionem ejus regionis acceptis oppidis, eò pervenit, inque agris castra posuit. Præfecerat Austriacus Sætabitanis Onuphrium Affionem, Valentiniū, virum (si ita dicere fas est de homine adversus Regem suum militante) probum, & honestum, qui à Gallovæo, militiæ gnarissimo,

admonitus, ut, si suo officio rectè fungi vellet, victori adventanti obviam iret, ac, in fidem acciperet *Urbem*, oraret, id facere parabat. Quod oppidanis cognitum eum Præfectura dejectit. Nam ad Corzanam litteras dedere Magistratus, quibus significabant, *Prefectum ad dedondam Urbem inclinare, quam oppidanæ vel per omnes mortes vellent potius defensionem, quam, omnibus incolumibus, in Gallorum potestatem venire.* Quibus non tam ut placet Corzana, quam ut hostem sine periculo suo moraretur, tuiusque recessendi cum impedimentis, & familiis haberet facultatem, moto Affione, ejus loco sufficit Michaëlem Purrojum Cæsaraugstanum, qui spe hilarioris militiæ apud Insulæ, ubi Regi militabat, ad Austriacas partes transflugerat. Hic Sætabim ingressus, tres ante dies, quam ad eam regionem Dasfeltius cum copiis pervenisset, ingenti populi gratulatione, tanquam Divorum munus aliquod, salutem omnibus alaturum, excipitur. Et quidem ea est mortalium imbecillitas mentium, ut meliorem semper suam fortunam sperent, suosque conatus feliciores successus habituros arbitrentur, sed quam sæpe semel arrideat fortuna imprudentibus, incautosque, mutata fronte, decipiatis, rimantem paulò curiosius ejus ludibriæ, docent innumera hoc tempore miseriæ exempla. Cæterum ubi locum tenuit Purrojus, loca aliqua tumultuaris munitionibus firmavit, coactis ad opus faciendum sacratis viris, ex omnibus ordinibus, quos etiam armari, & militarem præstare operam jussit: id detrectantibus, flagra, & mortem sæpe intentans per publicos præcones; quorum nonnullos in ergastula, & in Urbe, & in Arce conjecit, quod ab eo dissentire, vel dicto minus esse audientes videbantur. In concione deniquehortatur plebem ad patriæ defensionem: memorat, quam contraxisserint noram à Philippo deficiente, canique sine

sanguine haud fore ut fuerent, quantumlibet honeste pacificantur. Gallos porro et minus patris consentis staturos, quod ampliora pollicentur: quin nec patro in Iadem recipi militari ritu sperent vestigales, servitio addiscendi, modisque omnibus excrucandi, sed vitorum arbitrio, saevitiaeque omnino permittendi: praestare ergo, viros fortes adversis vulneribus graviter occumbere, quam pecorum ritu inermes victosque jugulari: se nullo loco eis defuturum, ac sperare. Se Duce, eadem virtutis documenta eos in praesentia edituros, ac superiore anno sub Bafeto, cum hostes obsidionem solvere, ac turpiter discedere coegerunt. His dictis feroces hominum animos vehementius extulit, ardentiaque in Regios odia acrius accedit: duxitque falsa spe contra victorem Exercitum oppidum defendendi, nulla salutis publicae habita ratione. Erant in Urbe præter oppidanorum ingens latronum numerus, collecti ex montanis maritimis ad Dianum, qui in eam se Urbem conjecterant, ut Regios Provinciæ aditu prohiberent. Arcem præterea Britannorum præsidium tenebat: ad quam rerum necessiarum ad defensionem maligna copia erat instituta. Igitur Porrojus cum oppidanis, & latronibus, quorum voluntatibus potius, & multitudine, quam armis, & militari peritia confidebat, Urbem suscepit defendendam, cui rei egregie se se paraverant. Nam perduxerant fossas viis transversas, quas maximis defixis trabibus, atque eis præacutis præsepserant. Tota penè Urbe viæ, plateæque portæ, ejusmodi acuminatis, ac præacutis trabibus compactis videbantur. Aedes quam plures, ac Divorum Tempa, parietibus perfoisis, & cubitalibus ferè cavis relictis, munierant, armatorum adjecto præsidio, qui per ea cava sclopis ex occulto, tutoque hostem peterent subeuntem. Adeò se pertinacissime defensioni instruxerant, munimentis vicatum hosti objectis, ut in illis oppugnandis,

ac

ac perrumpendis. vel Regiorum vires non sufficent, vel deficerent.

7. Dasfētius autem cum Civitatem, missa sapè cum mandatis tubicinae, ratione reconciliare non posse videret, castris ante illam positis, molliri tellurem, ducere ad mœnia aggeres, tormentisque minutis murum verberare instituit, inter duas turres, ad eam partem, quæ ad occidentem vergit. Procedebat parum quassatio, ob missilium levitatem. Ergo ne frustra tempus insumere videretur, dum arcessit graviora tormenta, facillum, quod erat in tumulo, quem vocant Calvaria, Urbi ad orientem solem imminentem, jubet invadere, eo consilio, ut si loco potiretur, facilius tanquam è superiore parte, Urbem altrinsecus oppugnaret. Sed licet milites, dato signo, strenuè clivum subire, ac facello hostem deturbare summa vi contendent, ab oppidanis, qui in statione erant, depulsi sunt, ordinum ductore, impigro, strenuoque juvene Valentino, Joanne Martorelio, & militibus XVII. desperditis. Postero die, ut ignavie labem, qua se pridiè impiaffe videbantur, omnino eluerent, locum rursus aggrediuntur. Cadunt nonnulli ex promptissimis; tamen mutua adhortatione firmati, ad Sacelli fores pervenient, quas è naphtha igne injecto dum incendere contendunt, ea glandium procella impetuntur, ut, infecta re, vulneribusque adfecti, terga verterint. Interè Viliena graviora tormenta adiecta murum acrius quassant, & pile lapideæ, quas in Montesiana Arce excavatas diximus, pulvere nitrato refertæ devolvuntur, quo fiebat, ut, cum nihil satis tutum esset munientibus, ejusmodi metu fulminum exteriti, ab operibus arcerentur. Quod tamen Regii assecuti penitus non sunt: nam vincente pertinacia, alium murum, congesta omnis generis materia,

H 4

teria, & gleba erexerant rebelles, fossamque depresserant, qua militem spe dejiccerent Urbis capientiae. Idcirco, instituto oppugnationis genere damnato, milites, ductis aggeribus, ad turres, quas supera memoravimus, tecti perveniant, quibus citio perossis, dum oppidani post murum harent, ad earum culmen silentio evadunt. Nec mora, tormentis in loco superiora collocatis, ac scite contra propugnatores directis, ferreas pilas in eos contorquent, quo repentinio malo perterritos, a manibus, ac propugnaculis abigunt. Reliqua tormenta in ipsis muri ruinis disponunt, ac viam sibi aperiunt per alterum recens emunitum: fossam complent obvia materia, lapidibus, & corporibus exanimis: & quidquid erat obvium victoriae morandæ, dejiciunt. Aedes nonnullas inter haec perfodiunt: indeque in repugnantes eminus grassantur, qui mox intra Divorum Tempa conjecti perstrenue resistebant. Quapropter Regii Urbem, instruta acie, & tormentis in fronte collocatis ingredi, tripartito discurrunt. Nam rebelles, alii ad Franciscanorum: pars ad Divæ Theclæ, reliqui ad Augustinianorum aedes constiterant, postquam à incendib, ac propugnaculis fuerant dejiciti. In tanto rerum discrinine, eorum vicem miseratus, mittit Dasfeltius Caduceatorem (quod jam saepius incassum fecerat ab instituta oppugnatione) ut vellent dedicationem facere, rebus prope desperatis, præteriorum amnistiam, & rerum omnium imputitatem pollicens. Tres item litterarum dedit fasciculos, quorum alterum ad Purrojum, ad Magistratum alterum, tertium inter confertam multitudinem, tanquam negligentia elapsam, abjiceret. Quibus omnibus necquicquam persuadet suo malo obstinati. Imò ne quis de dedenda Urbe in posterum faciat mentionem, per præcones edixit Purrojus,

rojus, *Qui secus faxit, capit is suppicio mulctetur.* Nec ea in verba tantum abierte, siquidem duos è plebe honestos viros, quod ad Borbonium nomen inclinare ferebantur, patriæque impendentem ruanam dolere, suspendio necari jussit, Petrum Molalanum, & Joachimum Peritum. Cæterum in spem irritam Dasfeltius suos conatus abire fentiens, tormenta promovere, & cohortes jubet, ut rebelles ex illis locis ejiceret. Qui ad Franciscanorum aedes se receperant, ubi se vident in arce positos, peritusque, ni maturarent fugam, ad Arcem celeriter evadunt. Pars ad Divæ Theclæ animo obfirmato resistunt. Dum autem producto tormento Templi parietes verberantur, Gallicæ cohortes, quæ alia via ad Augustinianas aedes appropinquabant, objectu munimentorum, quæ in viis, ut diximus, extruxerant oppidani, restiterant cunctabundè, nec ulterius procedere audebant veritas infidias. Sed portis à Sacro viro patescatis, ab eodemque Galli admoniti, rebelles fugisse ad Ciudadelam (sic enim appellant retractiorem Urbis angulum, & veteri munitione complexum) promovent gradum, proximam Augustinianorum plateam occupaturi. Quam cum incessissent, obviam habent ad Templi fores Cœnobitas, qui uti Regiarum partium studiosi, nihil hostile metuebant. Hoc tempore, ex proximo Ciudadelæ muro rebelles laxant in subeentes scelos, & nonnullis vulneratis, ordinum Duætorem conficiunt. Quo facto exacerbati milites, & rati ex proximo Cœnobii ædificio fuisse adipertos, extemplo in eos, qui ad fores versabantur, & intra sacram ædem confugerant, scelos disiplodunt, prostrantique X. ex illis Cœnobitis, quos innocentia, quæ securitatem parit, domo excierat, unaque LXII. alios imbellis multitudinis, qui loci Religio-nem pro munimento objecerant. Interea loci, ad

Divæ Theclæ, assidua tormenti displosione, ingentem hiatum aperuerant. Quapropter loco diffisi rebelles, nec sine certa pernicie inibi posse consistere putantes, postquam diu missilibus egerunt; eo relicto ad Ciudadellam pariter consurgunt. Pugnatum saepius est, non tam infensissimis, quam obstinatissimis animis: tantaque rebelles ira, odioque accensi, in ultionem ferebantur, ut rabidarum ritu ferarum, nulla salutis habita ratione, in hostium necem ruerent, suam anima vindictam emturi. In hunc modum Regii, IX. Calendas Junias, altero & vigesimo, postquam Urbs oppugnari copta est, die, in suam potestatem vera vi redegerunt. D. militibus ferè desideratis, fauciis compluribus factis. Ex rebelibus ad CCLXX. interiisse ferebantur.

8. Ad hanc, quoniam Valentia ad officium redierat in fide ab Aurelianensi accepta, ex iis copiis, quæ ad eam præsidii causa reliquerant, cohortes statim mittuntur Algeciræ obsidendæ, ubi extranei milites, qui duarum fermè cohortium numerum implebant, constituerant, præsidiumque agitabant. Occupant agrum cis flumen, ad Divi Bernardi Monasterium, & neminem oppido exire patientur. Quo tempore ex altera ripa, ubi Mahonius, quem illi rei præfecerat Dasfeltius, cum parte copiarum quæ Sætabim expugnaverant, confederat, tormentis quati coptæ sunt turres portam protegentes. In quarum alteram non multis pilis contortis, ejus pars diruitur, ac super impositum tormentum, paucique propugnatores ruinis involuti dejiciuntur. Quodammodo affecti præsidiarii, ditionem faciunt, ac Mahonio, sub certis conditionibus parum honestis, sededunt, quinto oppugnationis die.

9. Sed Sætabim ut redeam, erit opere docere, ea nitrati pulveris laborasse penuria oppidanos, paucis ante tempestatibus quam subigerentur, ut dedere

dere se, necessaria re coacti, constituerint, nisi brevi ea relevarentur. In his angustiis cum versarentur, adfuit opportunè, etsi fatali auxilio, Josephus Marcus, dictus vulgo patibularius, latronum caput, & sicarius notissimus, cum CD. foeciis ex regione maritima ad Dianum, & jumentis XX. illis rebus onutis, quarum indigebant maximè obfessi. Qui Marcus, ob imprudentiam, negligentiā Regiorum, cum omnibus suis, commeatuque in Urbem nocte irrepsit. Quibus copiis tametsi exiguis populus adjutus, qui fama plerūque pacificatur, ingentes sustulit animos. Tum magnificis Purroji verbis ductus, ditionem ad aures admittere voluit nunquam, nec prius repugnare desit, quam tota Urbe vicatim ejectus fuit, ac intra eum Urbis angulum, quem antè memoravimus, compulsus, trususque. Dum hæc administrabantur, Dasfeltius iis copiis accitis, quæ Algeciram expugnaverant, Arcem, quam tenebant Britanni, oppugnare institerat, binis tormentis in calvarię tumulo colloca-tis, & contra portam directis. Quæ cum per dies duos crebrè disploſa, aliquam fecissent labem ruinarum, ditionem, in quam satis propendebant præsidiarii, maturarunt. Itaque duodeviginti dierum inducias paciscuntur, quibus liceret auxilia præstolari, queis exactis, eam tradere sunt polliciti. Vul-gus autem, cum totos tres dies inter Urbem, & Arcem fuisset sub dio, arbitrio victoris jam antea se permisit, atque ad suos penates redierat. Marcus verò cum suis latronibus, & oppidanis CC. per decumanam Arcis portam pari felicitate, qua in Urbem penetraverat, effugit. Direptum fuerat in Urbe sacrum, & profanum, per totum triduum, quam sc̄evissimè. Mox ad testa redeentes oppidanos peſsimè habuerunt milites, & reculis, quas in fuga secum abstulerant, & vestibus spoliarunt. His malis velut

velut quidam ærumnarum cumulus accessit transmigratio. Nam jussis in Provincia manere Regis studiosis, reliqua multitudo à qua Urbs colebatur, sicut mulque Sacratæ viri, cum Gallorum equitum præfissio Castellam versus acti. Non pauci, imbellis præfertim sexus, & ætatis inedia, & labore itineris, animique angore, miserabili fato, absunti sunt. Sacratæ Virgines, honestis commeatibus, Valentiam ad Monasteria deductæ. Demum Britanni, unâque Purrojus, qui, rebus funditus perditis, ad Arcem se receperat, diebus XVIII. elapsis, Arce exeunt, isdem acceptis conditionibus, atque ii, qui Algeciram dederant. In queis prodibant nonnulli Nobiles, qui cum suis familiis se conjecterant in Arcem, & quod de eorum incolumentate in transactio cautum erat nihil, capti in vinculis inibi retinentur. Quibus perfectis, Urbs cultoribus vacua, XV. Calendas Quintilis, ex omnibus partibus incenditur, Dasfeltii jussu, qui, huic rei administrandæ, præfecerat Josephum Chavesium, cohortis Praefectum. Verum à Dasfeltio impetrare potuit Gilartius, ut Tempis ignosceretur: quibus etsi ignis injectus non fuit, tamen à proximarum flammis insularum adusta, nonnulla pene conflagrarent. Ad LXXX. ædificia reliquerunt inviolata, ex tota illa Urbe florentissima, ac frequentissima, ob fidem, meritaque Dominorum in Regem. Ager lætissimus, cum reliquis rebellium facultibus, Fisco addictus est.

10. Intercà dum hæc peragebantur, Berwickius, qui ad Dertofam præcesserat, earum partem copiarum, quas Dasfeltio tradiderat, jubet cum Zabdia Legato, natione Gallo, per Saguntum Turullim proficiisci, tum ut Turulenses (sic fama tenuit) qui recuperata Aragonia, animos rebelles nondum submittebant, metu copiarum frangerentur; tum, (& hoc quidem verum arbitror) quod XI. tormenta

mularibus ad Iserdam usque trahendis, expeditius visum est. Cum reliquis verò copiis, & totidem tormentis, Dasfeltius Dianum satis intempstivè oppugnare instituit. Nam præterquam quod instrumento poliorcetico parùm erat instructus, adeò sunt æstatis soles in ea regione perurentes, & aquæ insalubres, ut non obsessi perniciem, sed suo velle militi creare videretur. Oppugnatur Urbs, ægrè perquam resistentibus præsidariis, & civibus, tanquam pro aris, & sociis, cui rei optimè erant'parati, & maximè à tormentorum copia. Praeseptus erat Didacus Rejonius, Murciensis, qui, uti transsuga, extrema omnia in loci defensione experiri stauerat. Igitur quâ tormenta duobus locis muri partem disjecerant, Dasfeltius satis imprudenter militem invadere jubet, nullo munimentorum explorato periculo, quæ inter muri ruinas, & Urbis tecta duxerant obseSSI. Concurrunt milites ad irtrumpendum; sed in ipso aditu pars ex proximis, munimentis adpetiti, missilibus cadunt: alii intra fossas in pomerio depressas, à sociis admittentibus trusi precipitantur: reliqui jactis in hostem paucis globis nitritatis, quos habebant, territi ea specie ferunt retrò pedem. Interim morbi ex cœli, & aquarum malignitate, totis castris vulgantur: ac prætereà circum regionem latrones, & agrestes armati adeò compleverant, ut ne pabulatum, aquatumve, milites loca adire, nisi cum firmissimo præficio quirent. Quâ fiebat, ut extenuatae copiolæ, ad omnia tuenda, & obeunda distentæ, sufficerent minùs Urbi oppugnandæ. His ergò incommodis affectus Gallus, paucis latronibus captis, & suspedio necatis, obsidionem solvit, ac circum Dianum, in vicis, partem reliquit copiarum, cum Mahonio, ut hostes inclusos quodam modo teneret, reliquos per interiora oppida, pagosque distributis.

11. Valentia autem, per id temporis, jussi sunt Cives arma tradere, graviore pena indicti. Quod adeò tulerunt violentissimè, ut paucis exhibitis, multa corruperint, plura ad incertum belli occultarint. Verum Dasfeltius, post rem ad Dianum sœdè getam, Valentiam reveniens, ædes scrutari jubet: cumque in Librarii domo sclopus breviculus reperiatur, hominem arripiunt è vestigio, ac suspendio neant. Quo facto territi Valentini, alioquin exacerbati, ea nocte arma, quæ locis condiderant occultissimis, perfracta, luxatavé in vias projiciunt. Indicitur rursus per præcones, ut arma tradant: nulli ea adhuc retinuisse, fraudi, damnove fore. Quibus erutis, traditisque, eorum fit omnino potestas Nobilibus, & qui à Regis partibus steterant plebeis hominibus, ut centuriati patrice adessent, si usus veniret, in Philippi fide defendendæ.

12. Per eos ipsos dies, portentosum cœpit grasa-ri malum, & quod insolitum, hominum mentes, rei novitate suspensas, in stuporem mox verterat. Nam ut ineluctabili clade cuncta vastari pertimescebant (ut saepe finis alterius mali gradus est futuri) sic attonitis similes, quid ea daret pernicies, anxiè spe-ctabant. Rubentes enim, & rara primum locustæ, dira satorum pestis, à Castella in Provinciam voli-tare: deinde stupendis agminibus, veluti densa nube, diem obtendere conspectæ, omnia sœdo occur-su complebant. Quies tanta erodendi rabies inerat, ut, quidquid ubique obvium, occissimè depascerent. Hinc nova formidinis causa, nam iis in littore ja-centibus, aëra corrumpi solitum, ex veterum monu-mentis, indeque morbos vulgari, dictitabant. Cæ-terum in illis extinguis, ingens cura, laborque A-gricultorum fuit. Nam cum ineunte vere fœtus edi-dissent, in unum locum congestas igne cremabant. Sed absque ope divina, eam pestem, omni calamitate ma-

majorem, aboleri posse haud creditum; quod fa-ctum est: nam brevi cum omnium admiratione dis-paruit omnino, cum ea esset vis, ut solum passim nigricaret.

13. Hac tempestate, latrones diversis in locis iti-nera obsidebant, Urbemque magno incommodo af-ficiebant, commeatibus interceptis. Siquidem sedi-tiosi quique, obœratique, præsertim Rustici, qui nullam deteriorem pertimescebant conditionem, ac scelerum conscientia agitati, prædandi libidine ille-eti, sumtis armis, diversi abierant latrocinatum, quò fortius animi impetus rapuerat. Quibus perse-quendis missa aliqua manus, non paucos, fractis la-queo cervicibus, interemit, & corpora ex arbori-bus temerè pendentia reliquit, ut eo spectaculo reliquis terrorem incuteret. Itaque nequam illi homi-nes, ad aspera, & saltuosa loca confugerunt, ut loci ingenio facilius se tuerentur, si quid ip excursioni-bus durius accideret. Est in Provincia mons as-pe ritate nobilis, Spadanus dictus, ad quem Purrojus, è custodia militari ad Cathaloniam se prosequente elapsus, cum Lusitanis, aliisque extraneis militibus sece receperat, confusus incolarum voluntatibus. Con-fugerat etiam ad ea loca paulò ante Apostata qui-dam Franciscanorum sodalitii, natione Italus, qui bonam latronum manum coactam, sibi obnoxiam fecerat. Hi omnes oppida, quæ ad Regis obsequium redierant, assidue infestabant, convectiones pertur-babant: & quidem eorum insidiis multi commeatus interibant. Nam ut scientes locorum, imprudentes, ignarosque convectores Castellanos insidiis excipie-bant, armatorum præsidia missilibus fugabant, per-que notos, ac compendiosos tramites, ad saltuosa lo-corum, tutioraque, cum præda se recipiebant. Igi-tur huic pesti occurtere volens Dasfeltius, Provin-ciā implet imperiorum. Oppida, quæ in sedicio-ne

ne suam fidem Regis partibus præstiterant, armis instruit, quibus reliquam spoliari jusserat Provinciam: equites, peditesque diversis locis disponit, qui buscum juncti oppidani armati, egregiam navabant operam, atque adeò profecerant, ut non nisi locis tutissimis conterriti latrones se continerent.

14. Inter alia, qua silentio obvolvi digna nonduximus, accidit ut Canterus, quem initio motū memoravimus, Saguntum, post pugnam ad Almansam, cum sociis reversus, oppido præficeretur, & cum popularibus armatis, latrones impunè grassantes à finibus arceret; imprimisque famosum illum Apoftatam, qui se è familia Neapoli nobilissima Carrappa impudentissimè mentiebatur. Hunc igitur ex illis latebris eruturus, ea adiit loca, ubi expectare debebat equitum turmam, quam ductabat Vincentius San-Felicius, Nobilis à Nulis, ut unà latrones circumvenirent. Canterus, quòd ad constitutum socii non venerant, moræ impatiens, aspera montium penetrat fatis imprudenter, & in vicum Ahin XL. Saguntinos temere inducit; cumque nocte quietè egissent, ubi illuxit, insidiantes latrones in vicum scloplos displodere cœperunt, ut inopinantes terrent. Repugnant excusso somno obseSSI, quibus res erat pro vita, hostemque amoliuntur. Pugnatur tamen eminè pertinaciter, usque ad meridiem; sed cum jam in tubis cornéis, & lagunculis deficeret pyrius pulvis, Curio loci ad colloquium egressus, cum illis, de Sanguntinorum deditione, incolumitateque, interposita sacramenti fide, transexit. Dedunt se obseSSI, armaque latronibus, ut cautum erat, tradunt, & sic inermes liberè abire sinunt, nihil, præter spem, fidem fallentes, quod monstri simile creditum est. Vichi Sanguntini, subjugati que, domum reversi, atrociter perquam ferebant rei indignitatem: illamque tantam contumeliam nullatenus

tenus pati poterant. Sed brevi res illis obtigit ex sententia. Nam iussi rursus arma capere cum iis qui à Puzolio, Almenara, & Nulis convenerant, in quatuor centurias distributi, cum Rahalio, qui C. equites ex Pozoblanchi ala ducebat, ad hostes ire contendunt. Mox confragosa ingressi loca ad deditiō nem adiungit rupices indigenas; proripiunt sese latrones, quorum bona pars Sueram exiguum vicum occupant. Accurrunt exemplò Saguntini, & latrones inde, quamvis strenuè repugnantes, proturbant, ac vicum incendunt. Sed ubi longius progrederant, in ipso contumeliae ulciscendae ardore, eorum licentiam Rahalius repressit, tuba palantes revocare jubens: expressaque incolis aliqua summa pro lytro fortunarum, in fidem vicos recepit.

15. Secundum hanc rem gestam, Villarmosam oppidum, in ipso penè consilio Provinciæ positum, ad Aragoniam pertinente, proficisciuntur. Cujus incolæ, Austriacis partibus uti pertinacissimè addiēti, ad Regium obsequium redire detrectabant. Idecirò eò consugerant præter latronum greges, & cum extraneo milite Purrojum, Lusitanorum manus, qui ad Almansam elapsi fuga, diversa Provinciæ latibula petierant, undè emersi gravari cœperant, omniaque infesta reddebant. Cumque loca non propinquā modo latrociniis, ac tumultibus complerent, sed, & paulò remotiora, ut imperata facerent, truculentis imperiis terrarent, eorum ut coœrcerent audaciam, eodem convenire condicunt Nicolaus Antonius Caracciolus, Turreculæ Marchio, ex altera parte, cum sua Vasconum cohorte, qui Turuli constiterat, ut eam gentem in officio contineret: ex altera Rahalius cum suis copiolis, accitis in auxilium VIII. globariorum vexillis, qui Castellione præsidio erant. Turrecula igitur cum prior ad Villarmosam pervenisset, non spectata constituta sociorum manu,

qui ex itinere capto vico Espadilla à latronibus occupato, incensoque, temporiū accedere non potuerant, oppidum invadit, ac productis bipennibus, insigni alacritate portarum fores Vascones per fodunt. Quod dum administratur, hostes, laxatis per rimas sclopis, milites conficiunt duos. Qua re exacerbati Vascones, acrius instant operi, foribusque corruptis, irrumunt. Sed impetum eorum veriti, per averfam portam, inter abruptissimas cautes cum oppidanis, & milite, latrones celeri fuga se subducunt. Quod certe minus eis licuisset, si juxta condicūm, a reliquis copiis oppidum fuisset circumventum. At Vascones oppidum omnino desertum sævissimè diripiunt, subiectisque facibus incendunt.

16. Interim illa hominum colluvies par pari Regiis referre studens, Benasalium, oppidum erga Regem fidelissimum, contendit. Oppidanī de hostium adventa certiores facti, Rahalium oratum mittunt, qui eo tempore cum Turrecusa se conjunxerat, ut afflictis eorum rebus velit succurrere. Qui dum eo proficiscitur, hostes, ejus oppidi portas igni corrumpunt, atque invadunt. Ab oppidanis strenuè aditu prohibentur, quibus res erat pro aris, & focis; impetu tamen facto, submotisque, qui in via aciem instruxerant, propugnatoribus, portam transgressi, viam occupant. Sed ea glandium procella, ac misfilium omnis generis ex ædificiis, & occultis locis compluuntur, ut progrederi ulterius nequaquam auderent. Pugnant tamen atrociter, cepisse jam se oppidum, si paululum admittantur, credentes. Repugnant oppidanī incredibili fortitudine, quam augebant ipsa spēi desperatio: ac denique hostem, frustra omnia conatum, extra mœnia pellunt, ac male habitum XII. stratis, oppido excludunt. Oppidanī paucis vulneratis, mulierem unam desiderarunt, quæ glande trajecta perit. Purrojus autem videns

graf-

grassandi, latrocinandique locum amplius non esse, absque certa pernicie, cum sociis Morellam se retepit, nec postea visus confistere in apertum usquam est. Villarmosæ verò oppidanī, serò sapientes, qui orent Ductores mittunt, ut in fidem velint eos recipere: fidelem operam de cætero Regi præstuturos se polliciti, nullumque intra oppidum recipi latronem passuros, ne in finem quidem inferre pedem. Quibus data venia, in oppidum incendio penè haustum redire licuit, sicutque, tranquillatis rebus, ad sua quisque reversus est.

17. At trans Sucronem, anté dies aliquot, Josephus Chavesius, peracta ultiope Sætabitana, quæ Regio imperio subjici negabant. in ea regione montana oppida expugnatibus profectus fuerat. Et primùm collectis copiis, quæ in agro Sætabitano stativa habebant, Bocaientum obsedit paucis præsidariis Cathalanis, & incolis defensum. Quibus, brevi ditione facta, cum armis exire licuit, & Cathaloniam usque cum prædio equitum aguntur incolimes, oppidanis in fidem receptis.

18. Inde castra movens, Alcodium, oppidum natura loci munitissimum, & incolarum frequentia satis amplum, obsidere instituit. Nam præterquam quod Austriacis partibus oppidanī egregiè favebant, erant extranei milites præsidio relicti, quibus se conjunxerat perditorum hominum multitudo, qui Concentianam, & proximas valles, quæ Regi parebant, frequentibus excursionibus excercebant, & omni maleficio infestabant. Ergo imminentे sibi viventes periculum, & scelerum poenas non fore ut facile effugerent, addito facinore, eo se discrimine expedient. Simulant se animos despondisse, dedicationemque velle facere, ni, intradierum aliquot spatium, auxilii spes affluisset. Chavesius verò cum patetis sacramento induciis, nihil hostile metuens, ad

I 2

op.

oppidum paucis comitantibus itasset, Britannorum auxilio repente adjuti rebelles ab Alonensi Præfecto, violatis induciis, hominem comprehendunt, inque Alonensem Areem, tanquam jure belli captum detrudunt. Quorum perfidiam Aurelianensis, capta Iserda, pulchrè vindicavit. Nam ex illius Arcis præsidariis Bilchium quemdam Austriaci legatum, retineri jussum, militari custodiae tradidit, donec sibi Chavesium, dolo malo captum, redde-rent. Quod non multò post factum est. Cæterū ercepto, uti diximus, Ductore, milites, qui Alcodium obsidebant, convalescere rebus, & retracto omni instrumento, obsidionem solvunt, ac per vicina oppida distributi, hostes latius vagari prohibebant.

19. Haud multis post tempestatibus, ad Dianium facinus fit memorabile. Cum enim ejus Urbis præsidium agri usu, occupantibus circum Regiis regionem, penitus excluderetur, & mœnibus magno incommodo contineretur, ut ea se molestia liberarent, irruptionem silenter faciunt latrones, & nonnulli milites, ac Pegum proximum oppidum, ubi erat exiguis Regiorum numerus, ex improviso invadunt. Milites, qui in suburbio imprudentes versabantur, intra oppidum prœperè se conjiciunt, arreptisque armis, strenue repugnant. Quibus laborantibus præstò fuere, audito armorum strepitu, qui in vicinis pagis excubabant: à quibus circumventi hostes, ægerrimè se tuebantur in ædificiis suburbanis. Unde vera vi deturbati, multis amissis sociis, in fugam se conjecterunt. Quis verò id facere non licuit, incensa domo, in quam consugerant, miserè inter flamas perierunt ambusti. Appropinquant sub id tempus, quo hæc fiebant, Britannorum aliquot manipuli, suppetias commilitonibus laturi, à Dianensi Præfecto missi; sed cognita eorum clade, nihil temerè ausi, cauto potius, quam nobili confi-

lio

lio, pedem retrò tulere, inque Dianum rursus se condiderunt. Aliquis latronum numerus, à militibus, qui palantes venatorum instar infestabantur, captus est. Siquidem ubi aliquò convenisse audiebant, eò accurrentes facilè in fugam vertebant. Multos nulla misericordia commoti, precarium spiritum orantes pañis manibus pcremerunt: multò plures suspenpos temerè ex arboribus, ut aliis essent exemplo, alitibus laniendos reliquere: ac demum per eam regionem tale genus hominum consistere minimè patiebantur. Quapropter positis armis, se ultrò dendentibus, plerisque data etiam fide, cam non amplius fore ut retractarent, domum liberè redire permittitur. Bona tamen pars in ea oppida, quæ, præsidiis firmata, ab Austriaci partibus stabant, per nota diverticula furtivè se recipere, majori mole arma in Regios opportuniori tempore laturi.

20. Subactis ad hunc modum, trans Sucronem, rebellium Rusticorum viribus, non animis, Dasfeltius cam Provincie partem, ad Ilercavoncs vergentem, fortissimis castris muniri instituit, positis in locis ad meridianalem Idubedre ripam adjacentibus, juxta Almazoram, ut objectu sluminis fatis alti, & emuniti aggeris, ab hostiis incursionibus tuta redde-retur Provincia, adjecto paucorum militum præsidio. Hujusmodi igitur castrorum beneficio siebat, ut, junctis viribus, facilius ad deditiōem cogerentur, quæ adhuc in Contestanis ab Austriaci partibus stabant, oppida. Quòd si distinendas essent copie, nequaquam fore, ut sufficerent tot hostibus, in locis adeò diffitis, ob Provinciæ longitudinem occurserent. Itaque dum in remotore ejus parte res gerabantur, ex altera, exigua manus hostem acerbat. Cæterū convenire jussit ab usque Aragonia operis, & fossoribus, à maris littore exorsi sunt fossam deprimere latissimam, aggeremque tormentorum ictibus im-

I 3

per-

pervium, cessa passim materia, & cæspite extruere, usque ad montium radices totam illam planitiem interfecantes. Militari dumtaxat viæ adiutum reliquum ad Villamregalem, ponte plicatili super fosfam dejecto, portis clausum, atque munitum. Præterea in ipso aggere infixi horrebant valli in obvium hostem prætentis, inclinatisque cupidibus, spissi adeò, ut penè se contingerent, quibus totum opus asperaverant, ac insuper Castellis per intervalla munierant. Nec interea quæ ad pacis artes, & reipublicæ administrationem pertinebant, irruente irarum Regis procella, minus jaetabantur. Siquidem Regio decreto mutata fuerat, in sublestæ fidei vindictam, forma non totius modò Civitatis, verùm & universæ Provinciæ. Abolitum Jus Municipale, & Castellorum dici cœptum: omniaque ejus gentis more similiter administrari, tum per Valentinos homines, tum etiam per Castellanos. Regio item nutu Sevirri publicæ rei administrandæ, quod anteā sortitione fiebat, creati sunt: quibus post aliquot menes abrogatis, Rectores cum Correctore (solemne id Magistratus genus regendis Castellaræ Civitatibus) instituuntur, & in ipsa Civitate, & reliqua Provincia; ac denum oppressa prisca Valentinorum libertate, deque avita immunitate dejecti, qui anteā in liberæ modum gentis sua jura tuebantur, communis totius Hispaniæ sortem, frustra ingemiscentes, subire coacti sunt. Et quidem, ut res experimento comprobatur, inter hæc Ludovicus Blancherius, Sevir, & Josephus Ortinius, qui Provincie Magistratui erat à Secretis, ambo Regii fidissimi, in exilium missi, Pompeiopolis in Arcem compinguntur. Blancherius quod in Senatu, pro patriæ defensione, nimis liberè, quam calamitosissimis temporibus par erat, locutus fuit. Ortinius, quod libellum supplicem Regi porrigendum cudit, in quo, quid à Magistratibus

Va.

Valentinis fuerat antè tumultum per singula ferè dierum tempora factum, cunctaque gesta ad amusam Regiorum imperiorum, quaque insuper fide in Regem per omne tempus suffissent, aperte perquam ac liquidò exponebat, omnem malum inuidiam, in vulgi temeritatem, ac Proregis Villagarziæ segnitiem sensim detorquens. Quibus haud multò post, data venia, repatriari licuit, & tunc primum Valentini sensere amissæ libertatis ineluctabile malum, & quam miseram, luctuosissimamque induissent servitutem. Unde inter gemitus non semel auditum dominatiovis arcum fuisse, ne mediocribus quidem remediis occurrendum Provinciæ motibus, ut cum paucorum ambitione, & Rusticorum stoliditate fides mutaretur, ad totam servitutem ferendam Valentini merito, tanquam rebelles adigerentur fato in gentes, & incidia aliorum incumbentibus. His malis accedebat, quod primos ordinis ex iis cohortibus, quæ in Urbe præsidium agerabant (nam vulgi militum alia erat ratio) Civium domibus, qui à Rege alienata erant mente, hospitio excipi gratuito, lautèque ali, imperatum fuerat: quodque omnium ægerrimè tolerabant, de iis haberi quæstiones, qui motum impensiùs fovissent, graviusque deditiōnem tulissent, quos sublestæ fidei damnatos in vincula conjecerunt, quorum parti, data pecunia pro lytro libertatis, domos repetere permittitur. Alios in Africam trajiciunt, atque in Arces detrudunt. Sacratos viros ex omnibus ordinibus solum vertere compellunt. Quibus de caufis Regii Ministri vulgi sermonibus passim carpebantur, tanquam Regiam fidem fecellissent, quam Aurelianensis, Regis animi interpres, liberaliter admodum dederat, in qua de Civium incolitate abundè fuerat cautum, deque omnis maleficij impunitate. Quæ profecto rerum prudentibus nec nova videbantur, nec mira, quod non essent nescii, in hujusmodi tu-

I 4

mul-

multibus, solemine id esse vindictæ genus, ubi coer-
citi sunt armis belli populorum motus.

21. Nec aliter tota Provincia, & quidem int̄-
jurgia, & maledicta laxatis militaris licentiæ habe-
nis, extorti à milite commeatus gratuiti superbè ad-
modum, & insolenter. Hospitium nullum absque
turba, & rixa, nec à cædibus temperatum, tanquam
cuique gregario præteriorum potestas effet punien-
dorum. In Ductoribus nihil præsidii miseris homini-
bus; imò superbia multum, & avaritiae. Itinerum
spatia, mutationesque stativorum vicatim venditare;
jumenta sarcinis avehendis temere imperata, data
pecunia, à Magistratibus oppidorum redimi. Nec
malè acceptis, pulsatīve queri licebat, gemitum-
ve emittere, absque insigniori contumelia, & jactu-
ra. Quapropter miris modis exacerbatis animis, a-
lioquin malè in Regem affectis, nihil ad rebellan-
dum denuò præter occasionem deerat.

22. Interea autem extremis Autumni temporibus,
cum jam Aurelianensis Ierdam in hostium oculis
expugnasset, quæ in Dertosensi agro considerant
copiæ, eademque opera stativa habuerant, & clau-
fos Dertosenses, convulsis signis, Aras versus pro-
ficiuntur, infando hominum, jumentorumque labo-
re, tormenta trahentes per excelsos montium verti-
ces, & abruptas vallium crepidines, ut ejus oppi-
di Arcem, quò confugerant latronum greges, op-
pugnarent. Est oppidum in eminentissima Provin-
ciæ parte situm, haud procul Morellam, omnium maxi-
mè aspera, & confragosa, in monte, ab ortu, &
meridie prærupto, cui imposita, tanquam specula,
ad remotissima quæque collustranda, Arx munitissi-
ma, & paucorum militum præsidio invicta. Hanc
parva manu Arcem, reliquis copiis Morellam pro-
perare jussis, oppugnare Galli alacriter instituunt.
Et quanquam oppidum brevi captum, atque incen-
dio

dio deletum, faciliorem reddebat oppugnationem,
tamen cum ob locorum importunitatem, tormentis
dirigendis per aliquot dies frustra mœnia, & tur-
res verberassent, ejus spe potius dejecti, col-
lectis sarcinulis, & reliquo instrumento, obsidium
solvere.

23. Inde Morellam prosceti, non minori labore
in convehendis cō tormentis adhibito, cum VIII.
cohortibus, ac MDL. equitibus, ab Aurelianense
præmissis, sese conjungunt. Quibus omnibus copiis
præter Ductor Gallus, Marchio Diarenos dictus,
qui statim perspecto oppidi situ, ad eam partem,
quam Podium appellant, consedit, & in tumulo IV.
tormentis aptare jussis, quassare instituit eam muri
partem, qua oppidum Arci committitur. Et, ut
oppugnatores maximè terret, ex altera oppidi
parte, tormento miræ magnitudinis, & mortario in
edito loco collocatis, altrinsecus eandem muri par-
tem interiorem concutere cœpit. Oppidum autem
defendendum, & Arcem, Austriaci juli suscepserat
Lucas à Porta, vetus miles Castellanus, cum DCC.
militibus, & latronibus, exiguo armorum apparatu
instrutus. Aderant una præter nonnullos ex iis,
quos Austriacus juri dicundo Valentire presecerat,
Nobiles aliquot, cum suis familiis, & Cives Valenti-
ni medii generis, qui pœne formidine terrente eos
conscientia, ac desperata perduellionis venia, patria
exciti, eō, tanquam in locum tutissimum, confuge-
rant. Ergo propugnatores, licet numero exiguo,
& anicipiti malo premerentur, sibi nequaquam de-
erant, ruinam tumultuario opere pertinaciter repa-
rantes, inter crebros utrinque pilarum ictus positi,
nec segnius subeundi hosti resistentes. Quam homi-
num arrogantiam ut frangerent Regii, ex IV. illis
tormentis bina subducunt, atque alia in tumuli par-
te disponunt, undē ex obliquo emissa pila, repugnan-
tium

tium latera, in muri area consistentium, transversis ictibus, absque pinnarum impedimento seriebant. Quare novitatem permoti, & multorum strage exterriti, eam muri partem, & ingentem turrim, assiduo pilorum incusso laceram, caducamque, & cuniculo subfossam, deserunt. At Gallus Ductor, ad omnia intentus, ubi videt in mœnibus hostes consistere, nequaquam audere, scalas expedire, quibus staniem muri partem Hispani superarent, tum aliquot Gallicorum centurias in armis esse jubet, ut cum turris esset immanni vi pulveris latentis evulsa, per ejus ruinas in oppidum irrumperent. Ceterum ubi omnes sollicitis animis irrumperi signum expectant, obfessi animos desponentes, deditio[n]em proponunt, quam facere bona fide pollicentur, nisi intra quintum diem auxilia submittantur. Quibus exactis, oppidum, Arcemque Regiis tradunt, & in Cathalonian ad Archiducem proficiscuntur. Ingens frumenti visum in oppido, tum in Arce reperta est. Pecoris item magnus numerus. Quibus copiis recreatum, per dies aliquot, militare vulgus, in hiberna concessit, relicto ad ejus Arcis custodiam Francisco Bustamante, acri viro, ac militiae gnaro, cum valido Hispanorum praesidio.

24. Dasfeltius autem, qui his rebus interfuerat, Valentiam versus ad X. equitum, peditumque milia secum adduxit, quas copias à Castellione ad Alcodium in hibernaculis composuit, ac demum ipse in Urbem concessit. Nec mora, quæ ad Alcodii oppugnationem necessaria erant, ipsis brumæ diebus expedire, & comportare jussit, ac nonnullas cohortes eò proficisci cum iis copiis, quæ cum Mahonio, post Sætabitanum excidium, ad cohibendas Dianensis praesidii excursiones, in illis locis constituerant. Cui expeditioni idem Mahonius praeficitur. Oppidum autem, præter cultores armatos, haud contem-

temnenda manu tenebatur, tum militum, tum promissorum latronum, sub Praefecto Castellano, qui ad ultricas partes transfugerat, ingenio loci alioquin munitissimum. Jacet enim inter Alonem, & Dianum, in mediterraneis, collis summitatem occupans præruptissimi, inter profundissimas, & confractas valles. Unus omnino aditus, & quidem difficilis patet ad Franciscanorum suburbium, quem munierat egregie. Cum enim fossam depresso latissimam, tumulosque intra eam effent obmoliti, quorum obtentu ab omni missilium genere tuerentur, eos defixis trabibus delibratis, ac præacutis caccumibus, quæ multum eminebant, pro corona, pinnisque præsepsere. Verum Regii milites, per difficiles semitas horrendas visu, atque transitu asperas, modò juga montium superando, modò ad impenetrabilium vallium incompositi, inordinatique, cum ingenti periculo, si hostem insidiantem habuissent, se se demittendo, ad oppidum, itineris labore, & cœli inclemencia pessime affecti, tandem pervernerunt. Mahonius, estimato locorum situ, disjunctum paulò ab ipso suburbio Monasterium, ab incolis defertum, uti tormentis aptandis opportunum, statim occupat. Quibus brevi dispositis, & contra portam directis, ejus foræ disrumpunt. Sed tanta erat in muniendo praesidio solertia, ut, cum nihil ea re factum videretur, traductis aliò tormentis, muri partem diruere instituerint. Sed ad invadendum via plena erat alea, quod nec fossam repleverant, & ad muri altitudinem, absque scalarum adiumento, nequaquam evadere poterant. Tormenta enim multò spe minus effecerant suis incusibus, stanquam bonam muri partem transcendere oportebat. Moræ tamen Mahonius impatiens, hortatus milites, prima face irrumperi dat signum. Quo auditu, nihil periculo terri, scalas arripiunt, atque inmu-

rum vadunt. Pugnatur utrinque summa contentione, sed cum scalæ ad murum admota multò es-
sent justo breviores, irrito conatu ab incepto defi-
stunt CL. desideratis ex promissimis, & pluribus
vulneratis. Ut autem propugnatorum audaciam, animosque, eo successu additos, frangeret Mahonius,
tormenta jussit in edito loco collocare, non ut re-
cta fronte adversum murum percuterent, sed obli-
quis ictibus traducerent muri aream, ac repugnan-
tium in ea consistentium multititudinem abigerent.
Sic enim prohibebat, ut subeuntem militem possent
detrudere, cum denuò ad manus veniretur. Hinc
aliud malum, quod ad desperationem sanè adegit
obsecros. Josephus Marcus, quem alias memoravi-
mus, Dianio egressus, cum latronibus CD. ut sup-
petias laborantibus ferret, & pyrii pulveris copia a-
liquo modo juvaret, cuius maximè penuria preme-
bantur, in vicina delatus loca, vigilum solertiam,
cum non quivisset eludere ad arma concilantium ex
omnibus partibus, exemplò fugæ se dedit, ut mi-
litum manus effugeret, qui in eum studiosissimè fe-
rebantur. Itaque abjectis pulveris sacculis, omnes
dispalantur, paucis exceptis, qui plus corporis cele-
ritate, & animi firmitudine valentes, ad oppidum
per abrupta faxis, & cotibus evaserunt. Quo facto,
Mahonius, mislo tympanista, obsecros ab studio re-
pugnandi dehortatur, *quid facturum sit docens, ne*,
vana spe auxiliorum elusi, pertinacia pœnas acerbias hue-
rent. *Vellent ad bonam mentem aliquando redire, si se*
clementem cuperent experiri. His mandatis acceptis,
ne mora vieti majori esset fraudi, eo ipso die, qui
fuit ad V. Idibus Januarii anni MDCCVIII. se, op-
pidumque permittunt arbitrio victoris. Latrones ea
nocte, nihil Mahonio credentes, ad unum elapsi
funt. Praefectus, & quidquid erat praesidiis Britannici
nominis, & Castellani, sub signis ad Almansam de-
du-

ducuntur, & in custodiam dantur. Oppidani, pro
lytro fortissimum, VIII. aureorum millia jussi sunt
praesentare. Inde disjunctæ aliquot equitum tur-
mæ, Pennaquilam, oppidum natura loci munitissimum,
statim occupant, oppidanis se ultrò de-
dentibus.

25. Mahonius, dimisus in hiberna militibus, cum
valido praesidio, ibi, per aliquot dies, quietè egit, do-
nec à Rege jussus Siciliani adnavigare cum VIII.
cohortibus, relicto Thoma Salgado, viro impi-
gro, & cohortis Palentiae Praefecto cum firmissi-
mo praesidio, ad oppidi custodiam, Valentiam ve-
nit, ac mox Carthaginem novam petens, quo jam
convenerant cohortes trajiciendæ, navibus profe-
ctus est.

26. Latrones autem, cum nullum in mediterraneis
munitum haberent locum, undique collecti, Dianum
petunt, seque intra mœnia recipi Praefectum orant,
à quo inde abiisse jussi, quod eorum operam sibi u-
tilem minimè ducebat, Alonem versus pars mi-
grant, alii in oppidum maritimum benè munitum,
inter Alonem, & Dianum, Jojosam dictum, se re-
cipiunt, & sic per dies aliquot tanquam armistitium
fuit.

27. Advenerat inter haec Berwickius Valentiam,
nuper à Rege, ob rem ad Almansam egregiè gestam,
Principis Liriæ, & Exerceitæ auctus titulo: rebusque
cum Urbano Magistratu, circa instantia reipublicæ
negotia, compositis, munimenta, quæ ad Algeciram
excitabantur, lustratum accessit. Inde Satabim, no-
vae Urbi condendæ rationem initurus, profectus,
brevi Valentiam rediit, ac mox rebus quibusdam
digerendis, Aragoniam, demum in Galliam, alia
belli Munia ad nutum Christianissimi obiturus. Ve-
rū Satabim, Regio decreto restitui cæptam, de suo
nomine Philippopolim appellari voluit. Quod opus
moliri

moliri veteres cœperunt coloni, eò convenire jussi, prædiis, domibusque restitutis, modò liquidò constaret ad Regias partes inclinasse, reliquis, qui in alia omnia propenderant, cum suis familiis, miserrima conditione per Provinciam dispersis, postquam è Castella, quo fuerant migrare coacti, in Provinciam redierunt. Horum prædia Fisco addicta, & postea inter eos ex diversis Nationibus, qui Regi egregiam navarant operam, in præmium facinorum disperita fuerunt. Sacra vero, quibus familiarum nomine tenebantur, operari velle negantibus novis possessoribus cum Mytis innumerarum lictum, & jurgiorum caufa extitere haud facile sedandorum.

28. Vagabantur interim latrones tota impunè Ilercavonia milite vacua, tantaque atrocitate graffabantur in eos, qui fidem suam erga Regem ostentabant, ut ex omnibus vici, & oppidis confugere Peninsulam, tanquam in asylum, vel intra militum hibernacula, cum suis familiis cogerentur. Unde oppidum maritimum, Alcanarium dictum, cuius incollæ à Regis partibus stabant, penè desertum, à latronibus hostiliter direptum fuit. Ergo Eciavarria, qui se Peninsula continebat, ubi institutæ erant ingentes commeatum apothecæ, omnibus, qui ad se confugerant, alimenta subministravit satis benignè per totam hiemem. Eò enim evaserat latronum immanitas, ut cum inermes populi injuriam propulsare nequirent, traditis Dasfetijussi armis, facile malefici illi in oppida etiam frequentiora irrumperent, indeque, quos destinarant, nullo prohibente, extrudebant, quorum alios jugulabant, quòd Regis partibus studebant, alios ex arboribus suspendentes, vel injecto laqueo trahentes, non priùs dimittebant, quam, vel ingenti lytro, pro vita in columitate pecto, se redimerent, vel omnino elisis faucibus suffocarentur. Et quidem cum immanem vim pecunia pro-

mittere, ac statim pernumerare adigerentur, alii prædia vendebant, alii oppignerabant: sicque ad viuum detinos abire permittebant. Tenebat in illis partibus principatum Carraffa, de quo alias egimus. Hic cum ea loca excurrit aliquando cum sociis XXIV. Turrabam ingressus est, oppidum à Peninsula non multum distans. Quo tempore equites XXV. Hispani, causa præsidii mutandi, Peninsulam ex hibernaculis profecti, cum proprius illud oppidum accessissent, veriti latronum insidias, rogan a-nun, quæ se illis in itinere fortè fortuna obviam dererat, effren ne in oppido latrones? Effè, cum respondeisset, Carraffam scilicet cum sociis non multis, unicam oppidi portam rapidis equis occupant. Quod à Carrafa animadversum, arma arripit exemplò, sociosque parva pila ludentes ciet clamoribus: in quem impetu facto, equitum ductor eum obtruncat. Cadunt alii in fugam conversi, antequam Templi aram tenerent, in quo, qui equos evaserant, jugulantur, spreta loci religione. Undecim è latibulis crutos, Castellionemque adductos, glandium ictibus partim confodiunt, partim suspedio necant. Quo facto ea pestis nonnihil cohibita fuit, perque ali-quod tempus in locis silvestribus se tenuere.

29. Isdem fermè diebus, montana regionis, ad Dia-nium, latrones rursus occupare occéperant, & cum Guadalesti Arcem viderent opportunissimum esse receptaculum, si quid in excursionibus durius paulò accidisset, eam altu aggressi sunt capere. Imminet oppidulo Arx faxo imposita, difficilem ascensum præbens inter aspera rupium, quam tenebant pauci milites, in excubiis agendis parum diligentes. Id circò latrones, consiliis communicatis cum oppidanis suis fautoribus, nocturna usi tempestate, silentio ad Arcem evadunt, inque ædificium conditi lucem expectant. Milites, cum serò rem animadver-tissent,

tissent, seque latronibus circumventos, animos despontent, ac se turpiter, Arcemque latronibus tradunt, quibus diligenter omnia collustrantibus, rapientē ingens pulveris nitrati modus, concepto igne, vel desperatione militum adhibito (quod tunc incomptum) immanem fragorem edens, & latrones, & milites plerosque, cum aedificiis evibratos, miserabili strage absunxit. Latrones causati insidias, in captivos impetu factō, ferē omnes trucidant, nonnullis felici præcipitio evadentibus. Hac re cognita, Thomas Salgadus, quem Alcodium tenere diximus, cum præsidii parte accelerat, sed cum latrones nequaquam ausi contra aspicere, Arce derelicta, fuga dilabuntur. Ipse Arce recuperata, præsidioque munita, Alcodium reversus fuit.

30. Majore certè belli mole post hæc, atque apero marte egregium facinus destinarant latrones, nequaquam tot ubique adversis casibus fracti animis. Dura siquidem hominum ingenia, & à ratione avara, quamvis deteriorem conditionem pati poterant armati, quam Regio subjici imperio, cuius odio quidquid arduum erat, in proclivi aestimabant, proindeque nihil intentatum relinquebant. Sed lymphatis similes, quocumque impellebat furor, insano impetu ferebantur. Destinant igitur Finestratum invadere, ut latius vagari possent, amoto Regiorum metu, qui eos ad angustias penè redegerant, & quas accepérant clades, hostibus cumulatè repulerent. Situm est Finestratum, exiguum oppidum, inter Dianum, & Jojosam, cui Arx, struētū antiquæ, imminet in montis supercilio posita, ad cuius radices jacet oppidum, loci plus natura, quam manu munita. Huic Arci præterat Simon Cabotus, homo Valentinus, & Regi fidissimus, cum L. militum præsidio, ex Provinciæ delctu, & oppidanis armatis non multis: cui egregiè fidens Mahonius,

nius ejus custodiam mandarat. Quem locum sibi oppido infestum hostes in suam potestatem redigere summopere cupiebant. Ergo latronum agmen sub vexillis VI. in conspectum Arcis dedit fœde ad IV. Calendas Maias, quod præmiserant ad loca Arci proxima occupanda, castrisque metandis. Verum ut hostilem coërcerent audaciam, conatusque, edito aliquo virtutis specimine eluderent, furentium latronum, ex Arce egressi præsidiarii, ac pro oppido directa acie, eam manu tanquam pius minarum, quam virium præ se ferentem, missilibus amoliri conati sunt. Quod sanè dum non obtinent, tametsi sunt per biduum velitati satis pertinaciter, advenit Balthasar Martinus Jojosus Præfetus, cum equitibus XXXVI. totidemque peditibus extraneis, & latronum multitudine, ut præcedenti se agmini conjungens navaret operam. Qui omnes mutua adhortatione ad virtutem adjecti, propugnantibus inferunt signa. Hi hostibus haud quaquā pares in aperto futuros effe rati, ne locum in custodiam acceptum inconsulta audacia amitterent, cessim ire, relisto oppido, & regredi in Arcem cooperunt. Irrumpunt tandem hostes, ac medio fermè diei tempore oppido potiti, in Arcem mortaria IV. collibrant, quæ cum alio instrumento belli advexerat Martinus. Exinde interdiu noctuque in Arce per duos sequentes dies jaculati sunt. Tertio die sub exortum solis signum datur ab hostibus: quo redditio ab obfessis, tympanista Epistolam afferens Arcem subiit, in qua scriptum erat, ut si obfessi saluti vellent consultum, Arcem dederent, quod ut facerent, dimidium horæ dabant omnini ad consultandum. Sin verò in sententia confirmati, obstinatique perseverarent, advectis extemplo muralibus tormentis, fore ut capta breviter Arce, eamdem fortunam subirent, quam Guadalestani præsidiarii, paulò ante ad intercessionem cœsi. Quies Simon ref.

respondit, ad multorum dierum defensionem, & fibi suppetere alimenta, armaque, quibus Arcem in Regis fide conservare posset. Nec adeò se vita cupiā exilimarent, ut non potius vellet pro sacramenti religione, ac Regis fide eam profundere, quam posthabit: Divini, & Humanī juris rationib: fca pactione in honeste producere. Hoc accepto responso, Martinus acrius in Arcem fulminare jubet, ut vel ea specie ternerentur obfessi, vel, dissidentibus majorum globorum fragmib: debilitati ponerent ferociam. Respondent obfessi si assida jactatione globorum nitratorum, mori certi potius honeste, ut viri fortes strenuique pugnando, quam sanguini parcentes, in latronum potestatem turpi ditione venire. Et ne quid non moveant Arci conservandæ, sub crepusculum milites duos per funem demissos Alcodium ad Salgadum festinare jubent, quo in periculo res sit, qui nuncient. In itinere Severinum Sotum, Secundarium Palentinæ Cohortis Præfectum à Salgado missum cum CCXXX. equitibus, & pedicibus CCC. auxilio obfessis properantem offendunt. Quibuscum reversi nuncii, hora IV. dant signum è mœnibus intentissimè intuitu speculantibus omnia circum, quo loco eis Præfectus Arcis indixerat, adesse socios significantes. Quo animadverso erumpunt obfessi, quorum pars cum Marcellino Morantio, Secundario Arcis Præfecto, loca quædam occupant inter Arcem, & oppidum; alii ad portam Arcis excubant; reliqui XXX. cum Præfecto, viro impigro, oppidum ab hostiis occupatum invadunt. Qui subito terrore perculti, relicto oppido, referunt in castra pedem, nonnullis suorum amissis. Vix oppido decussi, adesse Regios, ex fuga equitum suorum cognoscunt, obfessi suppetias latus. Ergo ancipiti malo circumventi, arma jastantes, ac nota diverticula petentes, diffugiunt latrones. Verum milites, eti non mul-

multi, intra ædificium conjecti, gnaviter resistebant vistoribus. Ubi verò spes illis amplius se defendendi frustra fuit, paucis vulneribus acceptis, vistorum dedundur arbitrio. Re perfecta, socii in auxilium acciti demum pervenere: quorum metu perterriti hostes, animos desponderant, ac fugæ fese manda- verant. In hujusmodi velitationibus Marcellinus Morantius, & miles gregarius desiderati sunt, sauciæ tres omnino. Ex hostibus XXX. interfecti. Capti Legionarii pedites cum Signifero: Latrones XX. cum Balthasare Martino, expeditionis ductore; mortaria quoque ænea capta sunt, cum omni instrumen- to, impédimentisque. Sub hæc demolita sunt à Regis ædificia, corruptaque nivis copia, ab Alonen- sibus asterrata, haud procul ea loca, ut eis quoquo modo ægræ facerent. Captivi demum quibuscum militare commercium intercedebat, in Castellam aguntur. Latrones suspendio necantur, & sic ma- lo coacti insaniare destiterunt.

31. Haud minori incommodo Provinciam vexabant prædones, stationes omnes, ac littora infestantes. Faciebat animos Regiorum negligentia, qui navales copias nullas instituerant, maritimæ Provin- ciæ tuendæ. Unde liberè decurrentes rursum pror- sum mare, & amicas, & hostiles naves nullo discri- mine habebant, sed omnes promiscue expilabant, factisque sèpius exscensionibus, terrore, & tumultu implebant impunè omnia. Cum verò ex Gallia, Sardiniaque, onerariæ aliquot appulissent, præstò fuere prædones, in eas plenis sinibus ruentes. Nau- tæ cum ingentem frumenti numerum exposuissent, sèvitiam veriti prædonum, laxatis sunibus, in littus ad certum naufragium impingunt. At prædones nautarum cognito consilio, antequam salo hærerent naves, rati novissimam fugientium posse retinere, in eam cursum intendunt; qua littori illisa, ipsi pa-

pariter imprudentes hærent prædones. Mox incumbeente Euro validissimo, ingens procella exoritur, fluctibusque vehementissimè concussa, eorum navis cœpit fatiscere, pelagoque obruta, tota frangi. Prædones, tribus sociis fluctibus absorptis, cum desperarent inde colums evadere posse, in lembum desipientes, stationariis equitibus littora obſideribus ultrò se dedunt. Qui omnes cum Præfecto navis Dertofensi, Dasfeltii jussu Valentiam perducti, in vincula conjiciuntur, quæ non multis post tempestatibus frustrati, ea ærumna liberantur. Tormenta ænea IV. sanè pulcherrima, in potestatem Regiorum venerunt, cum aliqua præda, quam undis cum alia appulisset navis frumentaria, eam ex alto conspicati prædones, aliam ineunt rei gerendæ rationem, malo sociorum admoniti. Complet siquidem scapham scloppetariis, qui deturbatis, pulsisque glandium iictibus nautis, citra naufragii periculum, eorum navi potirentur. Verum nautæ ad pugnam impares, ne in hostium potestatem frumentum veniret, sublatis anchoris, passisque, similiter in arenam impingunt, seque celeriter subducentes scaphis, ad littus evadunt. Prædones navem hærentem statim conſeſſundunt, ac non magnum frumenti numerum in scapham transportant, quo apud suam navem deposito, rursus ad littus contendunt, ut arreptis navelulis pifcatoriis ad exportandum frumentum uterentur. Sed cum militum manus ab Urbe missa littus occupasset, adventantes prædones glandium procella exceptit. Qui ubi se contra armatos fruſtra ituros cognoscunt, ad frumentariam cursum dirigunt, quam interea loci milites conſcenderant, in eaque latentes hostem opperiebantur. At prædones, tametsi adesse milites præfenerant, magno animo navem invadunt. In quos milites, laxatis sclopis, nonnullisque globis vibratis, nitrato refertis, intra scapham

pham conjectis, fœdissimis vulneribus eos afficiunt. Inde pulsij desperantesque prædam, in hospitum littus deferunt, atque ad prædatoriam, quam in alto reliquerant, ſeſe recipiunt. Hanc Regli ut peſtem averterent, ex Urbe tormenta justæ magnitudinis ad mare pertrahunt, inque ipſo aptant littore, ut ad pulſas onerarias ab hujusmodi contumelia defendarent.

32. Inter hæc adulto vere, cum Dasfeltius tormenta, & omnem belli apparatus, quem ad Urbem coegerat, navibus Peninsulam præmisserat, quæ non multò anteā appulerant cum magno frumenti numero, quæ evaserant Britannorum classem, Gallicæ naves Massilia profectæ (nam reliquæ in hostium potestatem venerunt) ex hibernis exercitum eduxit, Caffellionem convenire jussum. Verum ne in altera Provincie parte aliquid moliri possent Austriae, quo expeditionem cœptam morarentur, circum Dianum, & Alonem, III. equitum millia reliquit, quibus omnibus Petrum Ronquillum præfeccrat. Ipſe vero cum VIII. M. peditu, equitumque, & tormentis, quæ secundum Morellæ expugnationem, Nullis, uti tuto loco, reliquerat, San-Matthæum proficisciuit. Quo tempore ab Ilerda movens Aurelianensis è Gallia reversus, cum mole copiarum, Dertosam Cathaloniae Urbem, ad Hiberum, fatis opulentam, ac munitam, eo confilio obſedit, ut ab ea parte Austriacis in Valentianam Provinciam aditus interclusus, capta Dertosa, eorum conatibus obſisteret, non secùs ac Ilerda in Aragoniam quicquam molientibus. Dasfeltius, uti inter utrumque conuerat, cum suis copiis movens, ad Hiberi ripam tetendit: quem amnem cum binis pontibus coniunxissent, præsidis ad eorum capita positis, tormenta disposuere suis locis, ac mœnia quaterē cœperunt. Hac Urbe citius omnium opinione expugnata,

gnata, inter deditio[n]is conditiones cautum fuit, ut Arx oppidi Ares Regi redderetur, quod sub ditione Dertosensis Praefecti tenebatur. Unde deducto praesidio, subiectoque pyro pulvere, evulsa funditus, disiectaque fuit. Nec aliud habuere in posterum latrones per eam regionem, quo confugerent, asylum. Cæterum ne absque maleficio, praesidiarii inde egressi, CL. numero, cum equitibus nonnullis, Provincia excederent. Vallem Juncariam cum pervenissent, Magistratus oppidi capiunt, aguntque in Cathaloniam, magno lytro redimendos. Quod cum ad Bustamantem Morellæ Praefectum esset allatum, misit exemplò equitum turmas aliquot, qui & prædam recuperarent, & maleficos illos pessimè haberent. Qui eos brevi consecuti equorum perniciitate, ex insperato circumveniunt, ac nonnullos cædunt, reliquisque fuga elabentibus, captivos, ac prædam omnem recipiunt, reducuntque incolumes.

33. Dum autem ad Dertosam sedent Regii, emissarii ex Cathalonia in Provinciam venerunt, ut quoquo possent modo oppugnationem interturbarent. Hi intra Provinciam illati, facile destinata perfectoros rati, si Rusticos ad defectionem rursus inducerent, eorum animos tentare decernunt. Quibus præsens durum pertæsis jugum, ac prisca libertatis dulcedine illectis, rebus novandis, nihil præter Ductores, impulsoresque, deesse videbatur. Et quidem si præferocem stolidamque gentem in suas partes traxissent, sperabant fore, ut ventilante irarum flabello seditionisflammam, ingens incendium in Provincia denuò excitaretur, quo in extinguendo, Regii necessariò ab ea obsidione avellerentur. Sed Rustici, suis malis edocti, quanti stetisset suis fortunis, & capitibus, Regiam Majestatem neglexisse, fidemque violasse, odium prementes, haud pronis auribus accipiebant corum suasiones, & inania verba.

ba. Cum autem suis molitionibus hujusmodi rebellionum incentores nihil eos commovere potuissent ad facinus atendum, latrones undique ad merendum sub Austriacis signis convocant, qui se in montanis tenebant, atque ad insigne aliquot capessendum hortantur. Tempestatem haud posse fortuna beneficio dari magis opportunam, ad Provinciam in libertatem vindicandam, cum & aversissimos coloniæ animos, à Rege facile in rebellandi sententiam, denuò proclimaturos videbant, & rei patrandæ neminem fore impedimento, in ea Provincia parte, à milite vacua, paucis tironibus, ut præsidio essent commicabili, in castra ad Dertosam subverbendis, in oppidis via militari adjacentibus, modò relatis. Tum valida auxilia à Cathalonia tempestivè ad futura, quibus adjuti, recta in Valentiam signa essent laturi. Interim tamen oppidum munitione occupare intenti, quod pro armamentario haberent. His, & talibus magnificis verbis confirmati latrones, conveniunt armati DC. qui ut justi exercitus speciem, terroremque, multitudine sua incuterent, montanos homines armatos inconditos, sedibus excitos, atroci edicto sequi se jubent, cum jumentis, ac viatico, & castra propè Segorbiū metantur: fixisque tentoriis, signisque militaribus, occultis coepere colloquiis, de tradendo oppido, & exiguo equitum præsidio, cum oppidanis pacisci. Tenebat oppidum Vincentius Carrozius cum XX. equitibus Provinciabus, seditionibus, in oppido malè affecto si quæ orirentur, compescendis. Qui admonitus à quodam sacro-viro Jesuita de insidiis oppidanorum, occulè cum suis equitibus, tantæ moli sustinendæ imparibus, oppido se proripuit, ac Saguntum devenit. Fecere idem plerique ex Ecclesiastico Censu, Regiis partibus addicti, & Magistratus. Carrozius ubi Saguntum pervenit, Antonium à Valle, qui Valentiam cum præsidio tenebat, de coniuratione Segorbiens-

bientum facit scientem. Qui mox castigato per literas Carrozio, quod locum deseruisset, iubet Ferrerium Almenaræ Comitem, qui se Nulis cum equum globo tenebat, ut sese conjungeret cum Carrozio: educisque tironibus L. quos Almenaræ reliquerat, Dasfeltius, ejusdemque oppidi armatis colonis, & à Sagunto, & Puzolio, & Nulis quos contraherre posset, Segorbium citato agmine proficisci. Committunt se itineri DC. armati, atque addensato gradu Segorbium pervenire festinant. At latrones (incomptum qua cessatione irruere in oppidum cunctati sunt) suis stationibus hætentes, eti Regios adventantes conspicati, nequaquam loco se commoverunt, ut oppido prohiberent. Sed mœnibus inclusos, adjuvantibus oppidanis, nullo fore negotio ut caperent rati, copias admoverunt. Verum Ferrerius ubi oppidum subiit, equites discurrere per vias magnis clamoribus jubet, gladiisque districtis, oppidanis mortem intentare, ni se domi continerent. Mox per præconem pronunciari jussit, eos ulmis militari more verberandos, qui limine domus pedem efferrent. Quorum hominum coercitam ubi videt audaciam, metuque percussum multitudinem, dispositis armatorum stationibus, concessionem advocat primorum, & paucis ad decus patriæ tutandum bortatur; si aliter sint animati, liberè animum aperiant, se Regie Majestatis dignitati, ac suis pariter rebus nulla ope defuturum; videant proinde si potius ducant in officio permanere, an saevissimum latronum, queis nulla humanitas, nedum fides, contumeliis esse obnoxios. Hoc denique apud ipsos testatum relinqueret, si rursus deficerent, difficilem experturos Regem clementissimum, qui eos incolunes conservavit, oblitterata præteriorum memoria. His & talibus ea secuta est animorum commutatio, ut omnes se esse paratos recipieren planè, ac confirmarent, pro patria, proque fide in Regem, vitam ipsam profundere. Arma,

ma, quæ publicè asservabantur, delectu habito meliorum dispertita, se datus operam inā cum copiis quas adduxerat, ut latrones temeritatis, & audacia penereret. Itaque armatam plebecm, ac certis locis dispositam, queis periculi minus erat, experiri volens Ferrerius, quoque esset in Regem animo, excitari iubet ad eam partem tumultum, atque ad arma ficto tubarum cantu conclamari. Segorbenses auditu clamore, alacriter accurrunt, murumque frequentes coronant satis intrepidè, ad hostium impetum sustinendum intenti. Quo edicto fidei, & gnatitatis exemplo, quid illis hominibus posset credere, Ferrerius liquidò cognoscit: tamen ne se dolis (ut sunt suspicacia militaria ingenia) possent facilè circumvenire, inter suos subitarios, ac legionarios, qui erant egregia fide, oppidanos interposuit, externisque Præfectis parere jussit. Cæterum latrones, qui jam inter adultas segetes ad murum pervenerant, perfringunt bipennibus ferream, qua porta claudebatur, catenam, inque oppidum mortento temporis irrumpunt. Quos non ausi contra aspicere tirones, qui erant in fronte, fugam circum spectabant, queis subitarii fuere opportuni auxilio: nam & ex aperiatis, & occultis locis, adversus ingruentes adeò strenuè rem gerebant, affida sceloporum displosione, ut furentem multitudinem sisterent, ejusque impetum retardarent. At latrones, tametsi passim sternentur, reductis diligenter vulneratis in extremum agmen, viam occupare totis viribus nitebantur. Resistit gnaviter subitariorum acies, quæ post principia instructa erat, adjuvantibus sociis, intra proxima ædificia dispositis. Mox, restitutis ordinibus, tirones pugnam instaurant. Sed cum ex ædificiis destinato in hostem jacularentur; glandiumque imbreu sustinere latrones nequirent, domum muro hærentem incenderunt, ut illam pestem averterent. Quod

cum minus obtinuerint, ob singularem propugnatōrum constantiam, ac plerosque ex eorum numero deperdidissent, diris, imprecationibusque in oppidano jaſtatis, quod promissis de tradendo oppido haud stetissent, ab incepto tandem destitere. Post tamen hortorum macerias, aggeresque agrorum latitantes, in aedificiaque, & muros, etiſ irrito conatu, fclopos displatebant. Contra præfidiarii per rimas, & fenestras certo iſtu in eos, qui paulo incautius verſabantur, jaculari haud ceflabant. Verū cum deficiente nitrati copia, obſeffi languidiū tela evibrarent, Ignatius à Leone, Præfectus Hispanus, cum equitibus C. ex Granatensi ala diſjunctis, quaē Valentia præſidium agitatbat, totidemque globariis à Castellione accitis, & à Sagunto, & proximis oppidis Regi fidissimis, adjuncta valida subitariorum manu, cum aliquo pulveris numero, ſuppetias latus ſobeffiſ profeſtus fuit. Ubi autem propè Segorbiū venit, in iſtidias incident antecurſores, ab latronibus, inter duos tumulos, quā iter faciebant equites, diſpoſitas. Sed nihil territi eos invadunt. Aduolant quoque ſocii hausto ſtrepitū, quos conſpicati latrones, timore perculsi fugam capeſſunt. Obtruncantur pauci ab equitibus circumveni. Reliqui haud quamquam manus effugient Regiorum, niſi dato ſigno, ab ſtudio inſequendi hostem eos Præfectus revocafet. Deinde, ubi propius ventum eſt, primis tenebris appetentibus, deſciffo ingenti nucis ſlīpte, transverſeque objecto, cum alia materia, lapidibusque, viam præſepiſſe offendunt, ne milites, niſi diſſolutis ordinibus induci poſſent. Quo animadverſo, iſtidias ſuſcipiati, ad ſubſequentes ſocios recurruunt, moxque in ipſo negotio confiſſum capiunt, ac reſiſta militari via, in duas alas diviſi, utrinque in ſegetes ſe conjiciunt. Latrones ubi ſe deprehenſos ſentiuſt, ingeſta in militem iſtruuentem miſſiſſum procella, nihil

hil ausi ulteriū, fugam arripiunt. Cæduntur nonnulli ab equi intercepti: miles unus vulneratur: cui ne illudere vagi latrones, fortissimus juvenis Saguntinus humeriſ ſublatum, Segorbiū perduxit. At pertinaciſſimi latrones nihil multiplici ciade exterriti, nec virtute, & numero Regiorum, qui intra oppidum erant, commoti videbantur, ut cœptam obſeffionem ſolverent; imò instare magis, urgeſſeque obſeffos, modò Arcem, modò oppidum invadentes, etiſ inani ſemper labore, donec adventante Joanne Iagnazio Turulensi Præfecto, cum equitibus CC. ut ſuppetias ferret laborantibus, antea evocato, de ſpe potiundi oppidi deciderunt. Nam ubi appropinquantem à tergo ſenſerunt, collectis raptim ſarcinulis, ad avia, deruptaque montium confugere, unde poitea diſpalati, qui inermes, ſua mapalia, armati manipulatim nota perfungia petiverunt. Illoc liberato modo Segorbi, Ferrerius, relictis equitibus C. & binis globariorū vexillis, reliquias copias dimiſit, & cum Carrožio ad ſtationem ſuam Nulas reverſus fuit.

34. At, capta Dertosa, Valentia fuit ſuppli-
cationes: indicuntur per tres noctes lychnoīe, cui-
bus peractis cum ingenti reboantium tormentorum
fragore, æris campani pulsu, & magno populi gau-
dio, ut jam longè mitiorem animum in Regem in-
diſſe plebs videretur, repente, Regis nomine, Re-
ſtores Urbis ingentem pecunia vim imperant, quam
cum minus eſſent ſolvendo, attritis bellī calamita-
tibus omnium fortunis, contrac̄to, triftique vulku
incidentes, omnia queſtibus implebant. Quibus
commoti ex primoribus nonnulli, Reſtorum decre-
to intercedunt, datisque ad Regem litteris rem om-
nem exponunt, qui statim ſuo reſcripto imperatam
pecuniam exigi vetuit. Hac Regis clementia deli-
niți homines, facile animos composuerunt. Et qui-
dem

dem aliis de causis jamdiu iram concoquebant, ob Urbis scilicet mœnia, turesque, detersis pinnis, male deformata, coronasque, & gentilitia Ornamenta dejecta in gentis contumeliam. Ex quo sermones in circulis habiti adversus Regiam Majestatem; consueto scilicet malo otiosorum hominum è plebe indignè omnia interpretantium, quæ minus animo affequuntur. Alii autem nimis curiosè aliena rimantes, & in rerum abdita sese importunè intrudentes, aiebant Dasfeltium, quod minus Urbis Magistratus coluerat, quam ipse animo secum ante peregisset, donisque celebrarat, ut Antonium à Valle, Urbaniū Praefectum affecerat, in causa fuisse, cur ille iratus dejicere ornamenta murorum, Urbemque dishonestare jussisset, tametsi titulus erat in rebellionis vindictam.

35. Verum, ut in Regis potestate, accurante Aurelianensi, venit Dertosa, ipse cum suis copiis Aragoniam, relicto in ea Urbe validissimo praesidio, & fabris, qui labem propugnaculorum instaurarent, ac validius ex disciplina militari communirent. Dasfeltius, jussis se subsequi copiis, Valentiam reversus fuit. Miles in agro Valentino, & ad Sucronem stativa habuit, dum terra, marique, diversis ex locis, obsidionalis apparatus comportabatur Dianum versus, unā cum magno moliti frumenti numero. Cœperant præterea in Urbe, ubi instituta nuper erat officina, majora consulari tormenta, quæ non pauca eò quoque trahebantur. Quibus rebus apparendis, & latronibus ad ditionem cogendis, adeò ut ea Provinciæ pars, ad Cathaloniam vergens, ea peste liberata penè fuerit, exacta est ætas. Ultra Sucronem verò, ab ejusmodi incommodo, præter maritima, quieta erant omnia. Alone, & Dianio non multi continebantur, qui ea loca reddebat infesta. Alone siquidem aliquando egressi deprædatum.

tum per agros, à Betancurtio, in libertatem haud multò ante vindicato, & illic cum equitatu excubante, intra oppidum compulsi fuere, & ex itinere aliqua in agro Alonensi ædificia, in quibus frumentariæ molæ versabantur, diruta sunt, & mola perfractæ, magno hostium incommode. Nec ad Dianum aliter sunt accepti. Nam Carolus Succarus, qui ea loca curabat, egressos inde latrones, & præsidarios milites Regios commicatibus insidiatiuros, tam male habuit, ut captis, stratisque CL., reliquos ad oppidum fugaverit. Atque in hunc modum universa latronum penè extincta est natio.

36. Dianum autem, inter hæc, præsidii causa firmitoris veherat, navi à Cathalonia vœta, cohors Castellanorum, qui ad Austricas partes confugerant, qui cum aliis MD. Britannis, & Lusitanis præsidium agitantibus, diu videbantur trahere posse imminentem obsidionem. Cui rei momentum persanè magnum quoque erat Philippus Valera, quem superius memoravimus, illi Arci, amoto Didaco Rejonio, ante paucas tempestates Praefectus, cuius collecta fama in rebus belli, mirificaque in apparendis ad repugnandum necessariis providentia, & industria, Borbonicæ fortunæ cursum remoraturæ videbantur. Quippe hoc bello id erat discriminis inter utrumque Principem, quod quæ una populi flamma furentis Carolo viam iternebat, ad omnia circa penè laborem obtinenda, eadem Philippo recuperanda justis Exercitibus, multo impendio, & sanguine stabant. Tanti est populorum quod propendet inclinatio, cuncta secum primo incubitu trahentium. Cæterum postridie Nonas Novembbris elabentis anni, Valentia movens Dasfeltius, Dianum versus, quod præcesserant copiæ, iter pronunciari jussit. Ronquillus, quem ad eam regionem Dasfeltius reliquerat cum equitatu, ut antea docuimus, de

de ejus adventu admonitus, cum aliqua manu loca opportuna occupaverat, undē facilior institueretur oppugnatio. Ubi reliquæ cum Dasfeltio pervenerunt copiæ, manus operi admovetur: quod ira fuc-cessit, ut, diei spatio, munitionibus oppidum ferme clauderetur: tametsi tormentorum omnis generis as-fidua fulminatione, amoliri ingruentes perfrenuè co-narentur obfessi. Quod dum administratur, Dasfel-tii femur, qui sua præsentia, & periculo, militem ad promovendos aggeres hortabatur, faxi fragmine af-fligitur. Vergit Dianii pars in planitiem, occiden-tem versus, quam Villam novam vocant. Hanc po-situm tormentis oppugnant summa vi, adeo ut, eodem die, bona pars muri dejecti viam præberet non diffi-cilem ad irrumpendum. Gladio igitur disticto, miles, ut datum signum est, oppidum intrat. Præ-sidiarii, qui eò loci excubabant, exterriti subito in-gruentium clamore (Regii enim improvisò de pri-ma vigilia invaserant locum,) non multis sclopis la-xatis, fugam per metum, superiorem versus par-tem, quod vetus oppidum dicitur, strenuè capes-funt. Quorum ea fuit trepidatio, ut intra illam op-pidi partem recepti, ejus post se portarum fores pa-tentes reliquerint, quas continuò, re animadverfa, vectibus, & seris validè obfirmarunt, dum Re-gii nonnullos trucidant in fugiendo segniores. Et pri-ma quidem irruptione, nec sexūs, nec ætatis habe-tur ratio. Præda non ita ingens fuit, quid sua quis-que jam antea in Arcem compegerat. At locupletiores, navibus consensis, cum omnibus iis quæ moveri poterant, aliò migraverant, à nonnullis die-bus. Id quoque fecerant, & Sacratæ Virgines, & multi ex Ecclesiastico censu, sacris altaribus deser-tis, Villa nova capta. Postera die, navis portum su-bit cum CC. militibus, qui essent auxilio in Arce laborantibus, quorum Ductor cum intra Arcem ve-nisset,

nisset, & quo res esset in periculo animadvertisset, facere vetuit exscensionem, ac navem rufus con-scendens, protinus sublatis anchoris, Alonem, undē venerat, reversus fuit. Obfessi autem deferere inter alia fuerant coacti Franciscanorum Cœnobitarum x-alia, quam juxta Regii dispositis, quæ habebant XVI. tormentis, & exiguae magnitudinis mortariis IX. Villæ veteris portam satis munitam, & Arcem pariter quatere cœperunt, ducto etiam aggere ad eam portam, ut portu omnino prohiberentur obfes-si, cujus beneficio maximè fidebant. Nec diu tu-lere ea incommoda, periculaque, nam Lusitani non demissatis modò inanibus querelis, sed spreta im-perii majestate, seditionis vocibus primi tumultuarí intra Arcem cœperunt. Quorum veritus proterviam Valera, ne qua afficeretur contumelia, protinus de-ditionis signum proponit, cum ingenti dolore, quod aliorum ignavia fraudi sibi esset, atque ignominia. Cujus cum audiisset Dasfeltius conditions, casque uti importunas rejecisset, deditur tandem cum uni-verso præsidio, quicum in Castellam pariter duci-tur captivus. Oppidanî non aliter, quam Regis arbitrio permitti, in fidem recipiuntur. Apothecæ re-fertissimæ omni commeatu reperte, & armamentaria instruètissima: atque ideò, cum intra dies octo captum esset oppidum, cum Arce, tamque foedè ditionem fe-cissent obfessi, eorum id factum ignavia, socordiaque, in confessio fuit. Captum oppidum muniri diligenter ex militari disciplina cœptum est: atque interius objec-ta, admotaque mœnibus tulcre, quæ violentis tormentorum incusibus eo oppositu firmiora resisterent, in no-væ munitionis speciem reformatur, adjectoque trium cohortium præsidio, ejus custodia demandata est E-manueli Aurelianensi, Xani Comiti, viro è Gallia oriun-do, qui à multis annis Hispaniarum Regibus militabat.

37. Hanc post rem gestam non ita multis die-bus,

bus, quòd reparandis muri ruinis, aliisque inspicendis, non nihil temporis sumferat Dasfeltius, copias Alonem versus proficentes fecutus fuit. Interim Magistratum, quem Valentini Deputationem vocabant, cuius officia, recuperata Provincia, interrupta Regio erant decreto, in pristinum restitui, post varias super ea re consultationes, jussa sunt, datis ad id à Rege litteris. Verum, mutata ejus forma, placuit acciri, qui tale munus obirent, Castellatum quemdam, Josephum Pedrachium dictum, qui id temporis Quæsturam in hac Provincia obtinebat. Ex Rectoribus Urbis, Vincentium Carrozium: & ex Ecclesiastico Censu, Petrum Granellum Sancti Martini Curionem, qui tres Ecclesiastico-Laicum hujusmodi Magistratum administrare tunc temporis, ac Provinciæ negotia pro munere curare cœperunt. Ærarii præterea Urbani pecunia, non nisi in belli usus usque adeò inde extracta, publicæ commoditatæ paullò anteà permissa fuerat, eaque ut ab Urbano Magistratu patriæ morato more tractaretur, sub præfati tamen Quæstoris imperio. Qua facultate obtenta, menstrua creditoribus penlio solvi aliquando cœpit. Hoc tempore incensa graviter annona fuit fraude pistorum, quibus data venia fuerat, ut Castellæ institutum imitati, propalam venderent æstimatae magnitudinis panes, quod anteà vetitum: propterea quia Seviri annonam curabant. Et quidem corraserant pistores ingentem frumenti modum ex Agro Valentino, ut vix, unde peti posset, venale inventiretur. Cumque pretium augeretur, panis magnitudinem, & pondus, habita pretii, quo venibat frumentum, ratione, minui necesse erat. Ergo Rectores, ut incommodo hujusmodi obviam irent, edixerent, ne quis ex grege pistorum, nisi ex publicis horreis, frumenta pararet in dies consummenda. Quo factum est, cum nemo privatim vendere insititoribus

bus auderet, nec illi similiter petere inde possent, ut priva horrea abundant, & pretium frigeret. Nec erit abs re docere, quòd, quamvis summis angustiis in Provincia premerentur, attritis bello omnium facultatibus, tamen abjecta veteri, atque avita frugalitate, qua Hispani homines semper inclaruere in victu, & vestitu, studio magnificentiae ad externos cultus prolapsi, eorum opulentiam, & luxuriam imitati, corymbia præcipue, & capillamenta, rara anteà, hoc tempore impensis colebant. Sed de his, & talibus gliscientibus vitiis multa erant dicenda, si operis adeò rescissi vellem modum exceedere.

38. Verò enim verò, Dasfeltius pridiè Calendas Decembris, cum omnibus copiis, & obsidionali apparatu, agrum Alonensem intravit, & sequenti die, sinuosis fossis, per multas expadas, ad Suburbii munitiones perductis, militem ad irrumendum intentum, paratumque esse imperavit. Quod Suburbium, eti satis munitum ab hostibus tenebatur, tamen non expectato congresu, fœdè desertum est, & à Regiis statim occupatur. Inde aliud proximum oppugnare instituunt, sed obfessi, assiduo glandium imbre compluti, animos desponderunt, tergaque vertentes, intra mœnia se condidere. Dasfeltius autem ubi deferta ab hostibus Suburbia videt, Petrum Ronquillum, cum VII. globariorum vexillis, loca illa occupare jubet. Nec mora, tormentarium erigitur suggestum aptandis belli machinis, & cuniculus subfodi cœptus, ut ancipiti malo quatefacta mœnia, faciliorēm præberent aditum irruentibus. At Joannes Picardus, Præfetus Britannici præsidii, cui Arx in custodiam credita era, veritus Regiorum impetum, quòd oppidum amplius defendi nequibat, deditonis exemplō dat signum, datisque ultrō citroque obsidiibus, dum res transfigitur, in hæc verba dditionem faciens. *Legionariis omnib[us], & quidem relictis equis,*
L
sub

sub signis ex oppido cœundi. & Cathaloniam migrandi potestas esto: Oppidani, & qui ad Oppidum configurant, à Rege veniam imploranto. Aigris, falcisque, in valetudinariis manere, & cum melius habuerint, in Cathaloniam profici sci jus fasque esto. Perque dies IV. arma bona fide cessanto. His pacts conditionibus, & Richardo cum suis Britannis in Arcem reverso, Regius ad Illicem spectans porta datur, & eodem tempore, præsidarii oppido egrediuntur. Verum eos sequenti die consestati equites à Dasfeltio missi, armis, sagisque exutos, tanquam jure belli captos, ad Castellæ interiora deducunt. Quod ea de causa fieri creditum est, quod ad Magonis Portum in Minoribz Bialiari, paulò antè à Britannis, post diurnam obsidionem, capta Sancti Philippi Arce munitissima, præsidium Hispano-Gallicum, præter jus fasque, violata conditionum fide, male habitum fuit: ac præterea quod tribus retrò annis, ad eamdem Arcem Alonensem præsidariis Regiis fidem datam, reclamante Mahonio, in quibusdam improbè fefellere. Sed hujusmodi multa erant, quorum causa iram diu concoquebant utrarumque partium Duætores, quæ per occasionem in mutuam perniciem erumpébat. Post hæc Dasfeltius, præclusis omnibus ad Arcem ducentibus viis, Portuque, propugnaculis refectis, majoribusque tormentis adornatis, egregiè munito, ut quâ mare, quâ Arce oppidum in medio positum ab externa vi tutum præfaret, montem cui Arx imposita est, fossoribus accitis ex Agro Alonensi, terebrare instituit. Qui labor, licet improbus, immensisque principio videretur, successu aliter comprobatum est. Nam perfractis, avulsiisque rupibus, in latere montis prominentibus, intus mollis reperita humus nihil penè obstitit, ut ex disciplina cuniculi subfoderentur. Conati sunt tamen hostes ex Arce incepsum opus impedire, demissis per funes

majoribus globis incensis, qui juxta specus os crepantes, ac in plurima fragmina disluctantes, discerperent follores, & ab incerto deterrentur. Sed brevi Magistri operis ingenio ea cura liberantur; quem enim cuniculum recto ductu in montis visceria instituerat, paululùm obliquare jussit, ut ita transversus, & sua obliquitate, & egesta humo tegerentur, atque ab ea parte deinceps tuti in opere versarentur. Interim jussit Dasfeltius Jojoſa mœnia (quod oppidum, Alone recepta, in deditioñem venerat) dirui: ac omnium præterea Castellorum, ad eam partem maritimam, solo æquare munitiones, ne copias tot locis præsidio firmandis distinere cogeretur.

39. His rebus intentum Dasfeltium gravior incesit cura, quæ ab instituto opere necessariò avulsit. Nam cum Austriacus Exercitus, Cathalonian finibus inclusis suis, viribusque, opibusque diffusis, nequaquam posset aperto marte, & iusta expeditione aliquid moliri, ad fraudem, insidiisque talem dolum intenderunt Duætores, ut Dertosam nuper amissam recuperarent. Movere jubent clanculum V. M. armatorum ex hibernis, qui per montana, ac saltuosa loca, ne, si per viam militarem incederent, proderentur, ad Dertosam profunda nocte pervenire. Extemplo mœnibus scalas admovent, captis prius equitibus, qui negligenter, quam par erat, pro oppido excubabant. Irrumpunt aliquot manipuli per diversa loca, & ejecta, ex Templi quam vocant porta, statione, ejus foræ moliuntur, & seras, claustraque introrsus effringunt. Quo facto, socios admittunt, ac successu deinde blandiente, bonam oppidi partem nullo negotio occupant: perque vias dispositi, captum locum egregiè tuentur. Accurrit Betancurtius cum promissimis, qui paulò antè eō missus venerat Propræfectus: & strenue perquam hostem deturbare conatus, tribus glandibus trans-

fixus cecidit, tot egregia pro Rege edita facinora honesto mortis genere claudens. Interim accurrentes ex omnibus partibus defensores, in hostem faciunt impressionem: ex ædibus, aut viis, quas occupaverant, ejiciunt, multis utrinque captis, interfectisque. Nec mora, præsidarii tectis ignem injiciunt, ne rursum in ea conditi hostes negotium facerent. Dum autem parant denuò in hostem extra portam morantem erumpere, congregatum eorum agmen cessim ire coepit, ac locis sese superioribus tueri, ne iniquiore fortuna cum victoribus manus conferere cogeretur.

40. Hoc nuncio accepto, Dasfeltius, quod ad se pertinebat, ejus Urbis cura vehementer penetratus, reliquit ad Alonem IV. M. armatorum, cum Petro Ronquillo, operibus promovendis, magnis secum itineribus rapit reliquum copiarum, Cathaloniam versus, sed læto, dum properat, accepto rei benè gestæ nuncio, per eam Provinciæ partem, ad Ilercavones in hiberna copias distribuit, ut citius Vertosensi præsidio, si opus esset, auxilio venirent.

41. Quo tempore hæc agebantur, initio scilicet anni MDCCIX. Regio decreto ad LX. Matronæ, quarum viri fuerant Austriaca arma secuti, Valenta exiguntur, & præsidio militari eas prosequentes, ad viros pervenere. Quibus etsi bona proscripta, dotes tamen uxoribus restituto fuerant, ne in feminas, aut infantes, aut imbellis saevitum videretur. Verùm miserabilis tamen res visa est, Nobilia præcipue corpora, ac in deliciis vivere assueta, deseritis laribus, longi itineris incommoda subire sub ipsa penè bruma, & in alias regiones asportari, ferendis tot dirissimi temporis laboribus, atque anxietatibus. Viri aliquot Nobiles exilio mulctantur, quos inter Josephus Julianus, cum universa familia, in Castellam raptus fuit. Ex Ecclesiastico demùm ordine XXX. viri extra Regiam ditionem pelluntur, in quibus

Ca-

Canonici Valentiniæ Metropolitanæ duo. Cujus rei causa fuit commercium, quod instituerant litteratum, cum iis, qui Austriacas partes fecuti, in Cathalonia versabantur. Nam ex comprehensis epistolis, ab exploratoribus hostium allatis, habiti sunt manifesti, & patrio mox solo ejeci. Exploratorum capti sunt V. cum litterarum fasciculis, & in patibulum acti. Et quidem hujusmodi epistolari commercio rumores pañim dediti, Federatorum arma nunquam quietura, nisi Carolo Hispaniarum Regna vindicarent, Castellanis repugnantibus sub jugum missis, quod è re, & extimatione sua id esse maximè. Hærere Principem in Cathalonia, pugnacissima Provincia, cum copiis non spernendis, quibus adjuncta duðum Germanorum Legiones, cum strenuo, ac famigerato Ductore Guidone Staremburgio; bellunque tantis oibus serio instauratum iri. Inque Hispaniam unam, & Iuglamento imparem, tantam molem incubitaram, satisciente Gallia, ac sibi jam timente ab armis Federatorum, quæ toto fermè Belgio subjugato, felici vitoriæ cursu in ipsam Galliam penetraverant. Ex penitissima porro Germania Barcinonem adductam Wolfenbuttelam Principis clarissimam filiam, Austriaco sponsam, ab Hispania discessurum nunquam, fiduciam facturam. Summum denique Sacrorum Antistitem ab ejus parte stare, alienata à Philippo mente, multis significationibus testatum, præter Nuncium ad eum Roma missum à Latere Legatum. Ergò præsentis opportere calamitatis ferre mala obfirmatis animis haud diu duratura, nec de præca liberte desperandum, stante Principum Federe. Hæc, & alia inter iram, metumque, fremebant homines satis immodestè, qui desperatis propè remedii, suis malis vel in perniciem cællura verborum solacia adhibere, ut spem alerent, satis esse putabant. Unde exilia, vincula, proscriptiones, & ingens malorum seges exorta.

42. Interea verò loci, menses III. abierant, ex quo Alonensis Arx obseidebatur, cum subfossi cuniculi

pyrii pulveris ingenti vi ad CXX. M. pondo, stantibus munitionibus minitabantur. Quod ~~en~~ accepit Dasfeltius, cum solita corporis custodia, & familiaribus quantum potuit, eò festinavit. Ibi dum cœptis incumbit, crebrius quam antea fulminantibus utrinque machinis, summum adit vitæ discriben. Inter alios enim è sublimi cadentes nitratos globos, incidit unus eximiæ magnitudinis in ædes, in queis fortè hospitabatur, qui perfoſſo teſto, tabulatique in ipso conclavi, ubi ipſe aderat, immani fragore edito crepuit, & omnibus fortè fortuna fervatis, unum omnino juvenem Gallum ejus Scribam, graviter affixit. Cæterum Dasfeltius, extrema certus experiri, Arcis Praefecto nunciari jussit, quo in discrimine in ea inclusi versarentur. Qui statim ex disciplinæ militaris instituto, missis ejus rei peritis hominibus, qui opus inspicerent, parvum fē commoveri renunciavit inani illius periculi imagine; quod pro fē haberet pugnacis saxe ardua, ac derupta, nulla vi superanda: in dēbere uſu cognoscere, quantum labore adeō inſano effecſſit. Hoc accepto responſo, jussit Dasfeltius succendi cuniculum, quo tempore Arcis Praefectus, & ejus Vicarius Fridericus Sylburgius, fortè cum aliis ex primoribus, in eo propugnaculo spatiabantur, in cuius perniciem directus fuit cuniculus. Itaque concepto igne, propugnaculum temporis momento avulsum fuit, disiectumque, evibratique pariter qui aderant mortales, ac super imposta tormenta. Fefellit tamen eventus auctoris opinionem: non enim modò molita est aditum mediatae irruptioni opportunum vis ignis, verū etiam omnem irrumpendi spem penitus præclusit. Siquidem sectis, avulſisque rupibus, quibus impositum erat propugnaculum, profundum adeō fecit ascensum ad eam partem, directumque, ut altissimi muri speciem redderet. Quapropter in spem irritam tempus fe trivisse Gallus

co-

cognoscens, ac desperans contra immanissimas rupes vera*ji* posſe quicquam amplius, præclusos autem aditum ad Arcem ducentes diligenter admodum custodiri jussit, ut quos vis ignis nihil molliverat, rerum necessariarum penuria domaret: haud nescius, constantia, non impetu, locorum obsidiones finiri.

43. Post hæc, Mantuam Carpetanorum præfectus est, demandata Provinciæ cura Franciſco Gaetano Aragonio, Nobili Neapolitano, qui postea per aliquot annos eam adminiſtravit. Haud diu post fuit, ut Fœderatorum Classis, ad XVII. scilicet Calendas Maii, Alonem perveniret, ut obſeffis opem ferret. Ac protinus X. naves proprias admotæ, ingenti tormentorum fragore, mœnia, & propugnacula quas facere instituunt. Sed hæc, vel facta ad incutiendum Regiis terrorem; vel fruſtra fieri animadvertisens Didacus Stanhopus, Classis Praefectus, ad Aragonium, qui eò occurrerat, misit caduceatorem, inducias rogans, ut ceſſantibus bona fide utrinque armis, de Arcis deditione ageretur. His acceptis mandatis, inhibere jussit tormenta Aragonius, & Stanhopum, ad oppidum in littore exſcendentem, comiter exceptit. Deinde datis, acceptisque honestis conditionibus, Arce excellere Britanni cum suis sarcinulis, & binis tormentis æneis non magnis. Nec mora, conſensis navibus, dant vela ventis, & Valentina litora relinquunt. Regii XIII. Calendas Maias Arcem obtinuerunt, in qua armamentaria inſtructissima inventa fuerunt; cibariorum vero, & aquæ copia minus abundabant.

44. Cæterum Alonensis recepta Arx, Valentini Regni debellandi finem tulit. In eo enim nihil fuit quicquam relictum Austriacis, quā iterum Regiis armis inferre possent, cum eò res effet deducta, ut nisi armis belli, fruſtra effet quicquam astu moliri,

L 4

quod

quod initio motū egregiè succedebat, siquidem deprehensis artibus, & occultis industriae machinis, quibus anteā res geregatur, vera vi, & aperto marte opus erat, vici ad tuendam partium dignitatem, bellumque sustentandum; quibus cum minus valerent Austriaci, propterea quia nonnulli ex Fœderatis jam tum exēquare vires partium potius, furdo quadam armistitio, quam bellum ferio gerere videbantur, facilius ea amittebant, quæ nullo negotio, atque intertrimenti fuerant affecuti. Rusticos denique armatos, qui adhuc latrocinia exercabant, non multis post tempestatibus, Aragonius edicto prolicit ad spem sine noxa arma ponendi. Et quidem recepti ea venia plerique, reliquis, facta Provincia libus gestandi arma potestate, tot maleficiis eorum hominum exacerbatis, infensa adeò cuncta fecerat, ut, cum ne latendi quidem apud fautores, metu pœnæ non recipientes, esset facultas, pars capti, suppicioque affecti sint, alii, ut periculo se eximerent, solum verterint. Et hoc modo, ut suus est orbis rebus, tandem aliquandò Provinciæ alma pax reddita est.

F I N I S.

I N D E X

M E M O R A B I L I U M
R E R U M , E T V E R B O R U M
M A X I M E P R O P R I O R U M .

Numerus Romanus Librum; Barbaricus Sectionem designat.

A.

- A Barca. (Balthazar) I. 15.
Ahin vicus, III. 14.
Ajora occupatur à Borboniis, II. 39.
Alaxio. (Alax. Petrus) II. 29.
Albazetes (Albacete) II. 38.
Alberolæ. I. 13.
Albertius (Albert. Josephus) II. 6.
Albufera juxta Valentiam, describitur, II. 26.
Alcanarium (Alcanar) in Carthaginia, direptum, III. 29.
Alcodium (Alcoi) obſcillum à Borboniis, III. 19. cap-
tum, III. 24.
Alcudia occupatur à Moscofo, I. 28.
Alfonſus (Alfonso. Francifus) II. 18. (Josephus) II. 21.
Algecira (Alcira) Sætabicula, capitur ab Austriacis, I.
5. laudatur, II. 5. oppugnat à Moscofo, II. 8. ob-
ſidione solvit, II. 9. capitur à Mahonio, II. 3. &
occupatur à Baseto, II. 15. recuperatur à Borboniis,
III. 8.
Almansa, II. 39. pugna ad eam, II. 40.
Alone (Alicante) I. 18. expugnatur ab Austriacis, II. 15.
à Dasfeltio, III. 38.
Alonensis Arx expugnatur ab Austriacis, II. 15. à Bor-
boniis, III. 43.
Alpons, (Alpuente) I. 9.
Althea, (Altea) I. 2.
Annonæ caritas, III. 37.
Apiarium, sive Biarium (Biär) I. 17. II. 38.
Arx (Ares) earum descriptio, & incendium, III. 22. 32.
Ara-

INDEX RERUM,

- Aragonia (El Reino de Aragon) redit in obsequium Philippi V. III. 5.
 Aragonius (Aragon. Franciscus Gaëtanus de) III. 43.
 Arcensium (de Árcos) Dux, I. 20. 25. 27.
 Arenosius (Arenòs Josephus de) II. 27.
 Armengolius (Armengol. Alexius) I. 29. (Joachimus) II. 5.
 Affio. (Onuphrius) Eques Valentinus, III. 6.
 Avila (Franciscus) I. 3. 17. 18. II. 39.
 Aulicorum consilia, I. 27.
 Aurelianensis (Orléans) Dux, II. 35. III. I. 3. 32. 35.
 Aurelianensis (Emanuel) III. 36.
 Azorius (Azòr. Josephus Garcia de) I. 9.
Badenes. (Gregorius) II. 14.
 Badia (Jacobus) II. 16.
 Bagnères (Banceres) oppugnatur ab Austriacis, II. 32.
 Balaris insula major (Mallòrca) II. 34. Minor (Menorca) III. 38.
 Barberius. (Barber. Emanuel) II. 18.
 Barcino (Barcelona) obsesta a Philippo V, II. 6. 10.
 Barcus (Barco) vulneratus. I. 11.
 Bafetus. (Bafet. Joannes Baptista) I. 1. ejus character, I. 1. 3. II. 5. 7. bellicis machinis Praefectus, I. 2. Dia-
 nio egreditur, I. 5. Valentiani capit, I. 5. ejus facta, I. 16. 21. II. 6. & 7. Algeciram capit, II. 13. Valen-
 tia ejicitur, I. 28. prhenditur, II. 16.
 Batavi feedus ineunt aduersus Borbonios, I. 1.
 Belluga (Ludovicus) Episcopus Murciensis, aut potius,
 Carthaginensis, I. 8. 18. II. 19.
 Belvissius. (Bellius. Josephus) III. 1.
 Benasalium (Benafal) III. 16.
 Benicarlounum. (Benicarlò) occupatur à Francisco Velasco, I. 4.
 Bergada. (Joannes) I. 12.
 Berwickius (Berwick) Dux. II. 42. III. 3. 5. 10. 27. Vi-
 de Fitz.
 Betancurtius. (Betancourt. Adrianus) II. 11. III. 35.
 occiditur, III. 39.
 Biarium, sive Apiarium. (Biär) I. 17. II. 38.
 Bilchsius, III. 18.
 Binarolium (Vinaròz) captum ab Austriacis, I. 4. 12.
 Blanquerius. (Blanquer. Ludovicus) III. 20.

Bo-

ET VERBORUM.

- Bocairentium (Bocairent) recuperatur à Borbonis, III. 18.
 Bonus. (Pano. Franciscus) II. 18.
 Borbonius. (Ludovicus) Vide *Aurelianensis Dux*.
 Borgia. (Börja. Paschalis Franciscus) Gandia Dux, I. 3.
 Borriolum. (Borriol) I. 13.
 Borrullius. (Borrull.) Petrus Josephus, I. 9.
 Boschius. (Bosch. Didacus) II. 15.
 Bovili Marchio. (Josephus Boil de Arenos) II. 27.
 Bovilius. (Boil. Vincentius) I. 26.
 Britanni fœdus ineunt aduersus Borbonios, I. 1.
 Bugnoli Capella. (les Cabrillas de Buñol) I. 25.
 Burgundus. (Borgoñò. Alphonsum) I. 9. Petrus, II. 15.
 Burjazotum. (Burjazot) vicus, I. 16.
 Bustamante. (Franciscus) III. 23. 32.
Cabanyelles. (Joannes Thomas) II. 13.
 Cabotus. (Cabot. Simon) III. 30.
 Cabrera. (Baptista) II. 18.
 Cabriada. (Franciscus) III. 5.
 Calatajubius. (Calatayud. Gaspar) II. 13.
 Calvaria. (Calvario) III. 7.
 Cantelmius. (Restagnus) Dux Populi, I. 20. II. 37. 40.
 42. III. 7.
 Canterus. (Cantero. Petrus Joannes) I. 7. III. 14.
 Capillamentorum introductio, III. 37.
 Caracciolus. (Caraccioli. Ferdinandus) II. 15. (Nicolaus Antonius) Turcuse Marchio, III. 15. 16.
 Carcaxentium. (Carcagente) II. 3.
 Cardona. (Antonius) Archiepiscopus Valentinus, I. 8. 17.
 Cardona. (Josephus) Montesiana Militia Praefectus, I. 5.
 Prorex Valentinus, I. 29. ejus character, & facta, II.
 6. 18. 23. 27.
 Carolus II. instituit heredem Philippum V. I. 1.
 Carolus Austriacus, Archidux, salutatur Rex Hispaniarum, I. 2. in Lusitaniam navigat, *ibidem*. Valentiam ingreditur, II. 24. aucupio deditus, II. 26. Barcinen proficiscitur, II. 35.
 Carraffa, III. 28.
 Carraffa quidam Apostata, III. 13. 14.
 Carrozius. (Carroz. Vincentius) I. 5. 29. III. 32. 37.
 Carthago nova (Carthagena) occupatur ab Austriacis, II. 14. recipitur à Borbonis, II. 22.

Ca-

INDEX RERUM,

Casafus. (Josephus) pater, & filius, II. 6.
 Castelio. (Castellion de la Plana de Burriana) I. 12. 13.
 III. 5. 24. 28. 33.
 Castella maritima diruta, III. 33.
 Castellarium. (Castellar) II. 6.
 Castellio. (Castellò. Josephus) II. 6.
 Castelvinus. (Castellvi. Joannes) Cervegigionii (Cervellon) Comes, I. 3. 8. II. 27.
 Castelvinus. (Castellvi. Nicolaus) Castellarii (Castellar) Comes, II. 6.
 Castulo. (Castellion de la Plana de Burriana) I. 4. 12.
 Cava cubitalia (troneras) II. 18.
 Cavallerus. (Cavallero. Franciscus) II. 31.
 Caudetes. (Caudete) II. 40.
 Cebrìa. (Felix) II. 6.
 Centelles. (Josephus Joannes) Marchio, II. 6.
 Cereceda. (Joannes) II. 16. 36.
 Cerdanus. (Cerdà. Damianus) I. 9.
 Cernesius. (Cernesio. Josephus) Parsentii Comes, I. 3.
 Cervegigionii (Cervellon) Comes, I. 3.
 Ceverius. (Ceverio. Josephus) II. 13.
 Chavesius. (Chaves Josephus) III. 9. 17. 18.
 Cherta. (Echarte. Josephus) II. 6.
 Cincilla (Chinchilla) II. 37. 38.
 Ciratum. (Cirat.) II. 13.
 Civa. (Chiva.) describitur, I. 11.
 Clemens XI. Pont. Max. III. 41.
 Clua. (Vincentius) II. 18.
 Comes. (Franciscus) II. 18.
 Coppola. (Andreas) Consani Princeps, I. 11.
 Coronæ murorum, turriumque Urbis Valentiae, dirutæ,
 III. 34.
 Corregidor (Corregidor) urbis Valentiae creatus, III. 20.
 Corvinus. (Corbi. Petrus) I. 3. 5. 17. II. 15. 31.
 Corymbiorum (los Rodetes) introductio, III. 37.
 Corzana. (Didacus de Mendoza & Sandoval, Comes de
 la Corzana) Prorex Valentinus, I. I. II. 35. III. 2. 5.
 Costa (Isidorus) Poëta elegantissimus, I. 29.
 Crespinus. (Crespi) Christophorus, I. 26.
 Cucillati, I. I. III. 13. 14.
 Cullera recepta à Molcofo, II. 5.
 Culleræ titulus datur Moscofo, II. 5.

Cu-

ET VERBORUM.

Cuspis ferrea, (Bayoneta) I. 13. II. 21. 40.
 D.
DArav. Jus Marchio, II. 40.
 Dasfeltius. (D'Asfeld. Claudius Vitalis) II. 40. III.
 I. 3. 6. 7. 8. 9. II. 13. 20. 24. 32. 34. 35. 36. 37.
 38. 39. 40. 42.
 Debona. (Andreas) I. 12. II. 9.
 Denticius. (Placidus) II. 15.
 Deputatio Valentini Regni restituta, III. 37.
 Dertosa. (Tortosa) expugnatur à Borboniis, III. 32. 34.
 penè intercipitur ab Autriacis, III. 3. 9.
 Descalcius. (Desca. Franciscus) I. 9.
 Despuigius. (Despuig. Franciscus) I. 9.
 Dianium, (Denia) captum à Baifeto, I. 3. oppugnatum
 à Dasfetlio, III. 10. & captum, III. 36.
 Diarense Marchio, III. 23.
 Diegus. (Diego) Dionylius, II. 18.
 Dohna, Comes, II. 36. 37. 40.
 Dolzius. (Dolz. Gaspar) I. 29.
 Domenechius. (Domenech. Petrus) I. 9.
 Dominicus. (Domingo. Philippus) III. 2.
 Dracones Miltes. (Dragones) I. 25.

EBufus. (Iviza), II. 34.
 Eciavarria. (Echavarria. Sanctius) I. 12. 31. II. 30.
 III. 28.
 Edeta. (Liria) I. 27.
 Escovedus. (Escovedo. Petrus) II. 18.
 Espadilla, III. 15.
 Esquerdus. (Esquierdo. Onuphrius) III. 3.
 Exericæ. (Gerica) Dux. III. 27.

FAlco & Blancs. (Vincentius) I. 9.
 Fama in novis cæptis validissima, I. 10.
 Fausius. (Faus. Franciscus) I. 9.
 Faxardus. (Fajardo. Franciscus) Villadaria (Villadarías)
 Comes, I. 3.
 Fernandezius. (Fernandez) Ventura, II. 15.
 Ferrerius. (Ferrer. Antonius) Scgorbiensis Episcopus, II. 25.
 Ferrerius. (Ferrer. Josephus) Almenaræ (Almenara)
 Comes, I. 8. III. 32. 33.
 Ferrissius. (Ferris. Vincentius) II. 6.

Fi-

I N D E X R E R U M ,

Finestratum. (Finestrat) incenditur à latronibus, III. 30.
Fitz James. (Jacobus) Berwickii Dux, II. 20. 22. 37. 38.
39. 40. Vide *Berwickius*.
Fons Ficus, (Fuente de la Higuera) capitur ab Austriae
cisis, I. 29.
Francus. (Franch. Franciscus) III. 3.
Francus. (Franco. Josephus) 15.
Frigola (Hieronymus) Secundarius Procurator Regius
(Sorrogado del Baile General de Valencia) I. 9.

G.

Gæsum. (Chuzo) I. 11.
Galovaeus. (Galoway. Comes) II. 25. 36. 37. 40.
41. III. 2. 5. captus, & ereptus à suis, II. 40.
Gamirius. (Gamir. Melchior) Sevir Valentinus, Prin-
ceps Magistratus. (Jurado en Cap de Valencia) III. 2. 3.
Garcia. (Franciscus) I. 5.
Garcia. (Ludovicus) I. 5.
Garcia de Azör. (Josephus) I. 9.
Georgius, Hassia Princeps, (Principe de Hesse Darm-
stadt) I. 2. 3.
Gerbetus. (Petrus Benedictus) II. 18.
Gilartius. (Gilart. Ilidorus) II. 6. III. 3. 9.
Glans, bala, II. 8.
Globarii milites, (Granaderos) III. 33.
Globus ferreus, (Bala de cañon) I. 18.
Globus ferreus, sulphurato pulvcre refertus, (Bomba pa-
rada) I. 31.
Gonzalus. (Gonzalo. Petrus) II. 6.
Gotholanorum ingenium, I. 1.
Gradus maris Valentini (El Grao de Valencia) II. 18.
Grancellius. (Granell. Petrus) III. 37.
Grantarlejus. (Josephus) II. 42.
Guadalefti Arx capta à latronibus, postea deditur, III. 29.
Guidenius, II. 11.

H.

HEnriquezius (Henriquez. Thomas) Castellæ Navar-
chus (Almirante de Castilla) moritur, I. 2.
Heraclea ad Calpen. (Gibraltar) I. 3.
Montinentum. (Hontiniente) receptum à Borboniis, &
direptum, I. 18.
Hormara. (Guillielmus) II. 31.

Hur-

E T V E R B O R U M .

Hurtadus à Mendoza. (Hurtado de Mendoza Didacus)
Corzanæ Comes, I. 1. Vide, *Corzana*.
^{dij} I.

T Diaquezius. (Idiaquez. Thomas) II. 42.
Idubeda. (Millars) I. 3. III. 20.
Ilercavones, I. 12.
Ilerda, (Lerida) recipitur à Borboniis, III. 5. 18. 22. 32.
Ilici, (Elche) II. 14. 20. III. 35. 38.
Illicitanus sinus, (Golfo de Alicante) I. 8. 18. II. 14.
Imperator Summus (Generalissimo) I. 13. II. 20.
Ivagnesius. (Ivaniez. Joannes) III. 33.
Jecla (Yecla) occupatur ab Austriacis, II. 37.
Jojoſa (Villa Joyosa) III. 26. ejus incenia diruta, III. 38.
Jonas (Joannes) I. 12.
Jordanes (Jorda. Emanuel) II. 6.
Julianus. (Julia. Josephus) III. 41.

K Rikuwiſus. (Robertus) II. 42.
L.

Lacus, (del Lago. Emanuel Stephanus) I. 8.
Lacus juxta Valentiam (la Albufera) II. 26.
Latrones (los Migalotes) I. 25. 29. III. 13. 28. 29. 30.
35. 44.
Laurona, (Liria) I. 27.
Lazarus. (Lasier. Petrus) II. 23.
Legionis Praefectus, (Colonel) I. 7.
Legionis Praefectus secundarius (Teniente Colonel) I. 7.
Leiva Antonius) II. 8.
Leon (Ignatius) III. 53.
Leonardus (Leonart. Thomas) II. 6.
Leopoldus Austriacus, Imperator, foedus init adversus
Philippum V. I. 1.
Libelli publici (las Gacetas) II. 18.
Liechtelein Princeps (Antonius) II. 24.
Liria, I. 27. ejus Dux, III. 27.
Loris (Ximeniſus) II. 18.
Locusta, III. 12.
Lucus juxta Valentiam, (la Alameda) II. 11.
Lupus (Lop. Michaël Hieronymus) II. 6.
Lupus (Lop. Salvator) II. 6.

M. M3^a

INDEX RERUM,

M.

- M**Agonis Portus (Puerto Mahon) III. 38.
 Mahonius (Daniel) ejus character, II. 15. farta, I. 21. 25. 27. II. 2. 3. 9. 15. 31. III. 8. 10. 24. 25. 30.
 Major (Mayor. Petrus) I. 9.
 Manriquezius (Manrique de Lara. Bonifacius) I. 7.
 Manuel vicus, capitur à Borboniis, diripitur, & incenditur, II. 2.
 Marcus (Marco-Josephus) III. 9. 24.
 Mariconda (Josephus) II. 15.
 Martinezius (Martinez. Paulus) II. 15.
 Martinus (Marti. Balthasar) III. 30.
 Martinus (Marti. Bartholomaeus) II. 15.
 Martorellius (Martorell. Johannes) III. 7.
 Mascarosius (Mascarós. Melchior) III. 2.
 Masius (Mas. Antonius) I. 31. II. 14.
 Mattheus (Matheu. Petrus) II. 18.
 Medicus (Medicis. Octavianus) I. 18. II. 42.
 Medinilla (Franciscus) II. 19.
 Mendoza (Antonius) Villagarcia Marchio, Prorex Valentinus, I. 4. 5. III. 20.
 Mercaderius (Mercader. Emanuel) ejus character, I. 5. 9. 29. II. 27.
 Mercaderius, & Cervellonins (Mercader, i Cervellon. Garceranus) II. 13.
 Mignana (Minnana. Johannes) I. 29.
 Miles globarius (Granadero) II. 21.
 Miniana (Minnana. Josephus Emanuel) quomodò scripsit Historiam Belli Rultici Valentini, I. 1.
 Miniensis (de las Meas) Marchio, II. 16. 25. 36. 37. 40. 41. III. 2. 5.
 Mirafolis (Mirafol) Marchio, I. 5.
 Moja (Moya) II. 29.
 Moja (Moya) Cyprianus, & Josephus, II. 6.
 Molendillum (Co Molinell) I. 3.
 Moles lapidea transverfa (Azud de piedra) I. 16.
 Mollanus (Molla. Petrus) III. 7.
 Moncada, vicus Valentinus, I. 15.
 Monserratus (Montferrat. Andreas) I. 9. (Vincentius) I. 9.
 Montserratum (Montserrat) I. 28.

Mons

ET VERBORUM.

- Mons Jovis (Montjuí) à Philippo V. capitul, II. 5. 6.
 Monsoriu (Monforiu. Josephus) Sevir Valentinus, III. 5. 3. (Vincentius) I. 8. 9.
 Montalegrum (Montalegre) II. 37. 38.
 Montes (Vincentius) Sevir Valentinus, III. 3.
 Montefana Arx (El Castillo de Montesa) obsidetur ab Autriacis, II. 31.
 Montesiana Militiae Praefectus (El Lugarteniente General de la Orden Militar de Montesa) I. 5.
 Montorus (Montoro) Curio, II. 21.
 Morantius (Morant. Marcellinus) III. 30.
 Morella I. 12. II. 9. III. 16. 23.
 Moscosus (Moscofo. Christophorus) Turrium Comes, I. 12. 13. 14. 16. 19. 20. 27. 28. II. 4. 5. 8. 9.
 Marchio factus, II. 5.
 Murcia oppugnatur, II. 17. 14.
 Murciensis Episcopus, aut potius Carthaginensis, I. 8. 18. II. 19.

N.

- N**avarthus (Almirante) I. 2.
 Naves immanis magnitudinis (Navios de alto bordo) II. 15.
 Nepos (Nebot. Josephus) I. 29. II. 4. 5.
 Nepos (Nebot. Raphaël) ejus character, I. 1. 3. facta, I. 7. 17. 29. 30. II. 1. II. 14.
 Nicolaus (Nicolau. Josephus) I. 12. II. 17. III. 1.
 Noguera (Josephus) I. 29.
 Noguerolius (Noguero. Petrus) II. 15.
 Nulæ (Nules) I. 6. 22. III. 14. 33.

O.

- O**blidiones quomodò finiuntur, III. 42.
 Ollerius (Oller. Maurus) I. 29.
 Orcelis (Orihueta) proditur, II. 14. recipitur à Borboniis, & diripitur, II. 19. ejus Arx. II. 19.
 Ortinius (Orti. Josephus) III. 20. Hyacinthus, II. 18.

P.

- P**aravicinus (Paravicino. Gabrìel) II. 15.
 Pardus (Pardo de la Costa. Johannes) II. 15.
 S. Paschalis (San Pascual Bailón) templum, I. 13.
 Paschalis (Pascual. Vincentius) I. 9.
 Patibularius (Lo penjadet) III. 9.
 Pedrachius (Pedrás. Josephus) III. 37.

Pe-

M

INDEX RERUM,

- Pegum (Pego) III. 19.
 Pelegrinus (Pelegrí. Ludovicus Salvator) I. 9.
 Peninsula (Peñíscola) I. 12. describitur, I. 31. obfo-
 tur, II. 30.
 Peninfulani (los de Peñíscola) I. 4.
 Pennaquila (Penaguila) occupatur à Borboniis, III. 24.
 Peralta (Joanncs) II. 6.
 Perellofius (Perellos. Paschalis dc) I. 3.
 Perczius Calatajubius (Percz de Calatayud. Ximenius)
 I. 6. Vide *Rabalius*.
 Perisius (Peris. Joachimus) III. 7.
 Perisius (Peris. Josephus) I. 25.
 Peterborwius (Peterborw. Carolus) I. 13. 18. 22. 25.
 26. 28. 30. II. 1. 13. 14. 16. 23. ejus character,
 II. 16.
 Petralva vicus (Pedralva) I. 27.
 Petrus II. Lusitanæ Rex fœdus init aduersus Borbonios,
 I. 1. moritur, II. 33.
 Philippus V. Heres institutus à Carolo II. Hispaniarum
 Rege, I. 1. Barcinouem pergit, II. 1.
 Philippopolis (San-Felipe) III. 27. Vide *Sætabi*.
 Picardus (Picard. Joannes) III. 38.
 Pila (balo de artilleria) I. 31.
 Pintus Comes (Conde de Pinto) II. 39. 40.
 Planities (la Plana de Burriana) I. 13.
 Podium (la Roca del Pujol) III. 23.
 Politicorum myteria, I. 27.
 Polus (Polo. Mauritius) I. 29.
 Ponceus à Legione (Ponce de Leon. Joachimus)
 I. 20.
 Pontius (Pons. Michaël) II. 9.
 Pontonius (Pontos. Antonius) II. 6.
 Porta (la Puerta. Lucas à) III. 23.
 Porta Regia (la Puerta del Real) II. 18.
 Portugallius (Portugal. Melchior) I. 23. 25. II. 34.
 Potitus, II. 38.
 Pozoblanicus (Marques de Pozoblanco) I. 4. II. 24. II.
 38. 40. Vide *Velaslus*.
 Predones maritimi, III. 31.
 Praefectus Equitum (Colonel de Cavalleria) I. 21.
 Praefectura XIV- Virorum (la Regencia de la Audiencia
 de Valencia) I. 29.

Præ-

ET VERBORUM.

- Praefectus Urbanus (Comandante de la Ciudad de Va-
 lencia) II. 34.
 Prætor (Governador) I. 18.
 Prætor Urbanus secundarius (Teniente de Governador)
 I. 9.
 Pretura (Gobernacion) I. 25.
 Principatus initia novis rebus obnoxia, I. 2.
 Pujades (Pujades. Marcus Antonius) I. 9.
 Pujaltus (Pujalt. Gaspar) I. 29. (Petrus) I. 29.
 Purrojus (Purroi. Michaël) III. 6. 13. 15. 16.
 Pyrobola (Bombas) II. 31.
 Pyxis sacra (el Copon) I. 13.
Quartula (Intendencia) III. 37.
 Quartius vicus (Quarte) I. 19. 20.
 Quiles (Bartholomæus) II. 18.
RAfalis (del Rafal) Marchio, I. 18. II. 19. Vide *Rofellius*.
 Rahalii (de Rahal) Comes, sive Rahalius, I. 6.
 12. II. 9. III. 14. 15. 16. Vide , *Perezius Calatajubius*.
 Raimundus (Ramon. Joannes Baptista) II. 6.
 Rectores (los Regidores) Valentia primū creati, III. 20.
 Rejonius (Rejon. Didacus) III. 10. 36.
 Requena capta ab Austriacis, II. 11. recepta à Borboniis,
 III. 1.
 Revilla (Ferdinandus) II. 6. (Joannes Baptista) *ibidem*.
 Ripollus (Ripoll. Antonius) II. 6. (Philippus) I. 8. 9.
 Robertus (Robert. Carolus) II. 18.
 Rocamora (Ludovicus) laudatus, II. 6. 18. exul, II. 23.
 Rojus (Royo. Franciscus) II. 18.
 Ronquillus (Ronquillo. Petrus) III. 32. 36. 38. 40.
 Rofellius (Rafell. Jacobus) Rafalis Marchio, I. 18. II.
 14. 19.
 Rovira (Stephanus) II. 15.
 Ruizius (Ruiz. Josephus) II. 6. (Petrus) I. 29.
 Ruselius Comes, occiditur, I. 13.
Sætabi, sive Algecira, (Alcira) I. 5.
 Sætabi (Xativa) capta ab Austriacis, I. 7. 17. oppugna-
 tur, capitur, & incenditur à Borboniis, III. 7. 9. 24.
 dicta San-Felipe, III. 27.
 Saguntini deduntur Austriacis, I. 7. laudati, I. 23. 33.

M 2

S2-

INDEX RERUM,

Saguntum (Murviedro) recipitur à Moscofo, I. 14. de-
 ditur Austriacis, I. 25.
 Sala (Jacobus) II. 18. (Rochus) II. 18.
 Salafranca (Eusebius) II. 15.
 Salcedo (Bruno; I. 8. II. (Josephus) I. 8.
 Salgadus (Salgado. Thomas) III. 25. 29.
 Salzadella, I. 12.
 Sanchezius (Sanchez. Franciscus) II. 18.
 Sancta Crucis (Santa Cruz) Comes (Ludovicus Manuel
 de Lando, & Corduba) II. 14. 17.
 Sanctius (Sanchis i Trilles) Vincentius, II. 23.
 Sanct-Onuphrii Poris (la Puente de San Onofre) I. 19.
 San Felicius (Feliu. Vincentius) III. 14.
 Sangilius (San Gil) II. 40.
 San-Matthæus (San-Mattheo) I. 12. II. 2.
 Sansius (Sans. Christophorus) II. 6. (Hyacinthus) II. 6.
 Sansius (Sans. Josephus) I. 8.
 Sanlius ab Exeta (Sans d'Exeta) Josephus, II. 18.
 Sarrio (Nicolaus) II. 15.
 Saxona (Xixona) I. 17.
 Sclopi cupidati (Fusiles con la bayoneta calada) I. 13.
 II. 21. 40.
 Sclopis breviculus (Pistola) II. 42. III. 11.
 Secundarius alæ præfector (Teniente Colonel de Caval-
 leria) I. 23.
 Segorbienses (los de Segorbe) I. 7.
 Segorbium à latronibus obsecnum, III. 32.
 Seviri Capitales (los seis Jueces de Corte, o Crimina-
 les) I. 9. II. 6.
 Seviri Valentini (los Jurados de Valencia) I. 5. confir-
 mati, II. 11. 27. aboliti, III. 20.
 Seviris Valentinis a Secretis (El Secretario de la Sala) I. 3. 5.
 Silvestria loca ubi Basetus, & Nepos secreta habebant
 colloquia (las Dchesas de Denia, i Oliva) I. 3.
 Simon (Simó. Michaël) I. 25.
 Sinocheinus (Sinochein) moritur, I. 13.
 Solis defectus, II. 1.
 Sotus (Soto. Severinus) III. 30.
 Spadanus mons (la sierra de Espadan) III. 13.
 Stanhopus (Stanhope. Didacus) III. 43.
 Staremburgius (Guido Comes de Staremburg) III. 41.
 Suarezius (Suarez. Joseph) II. 18. (Vincentius) II. 18.
 Suc-

ET VERBORUM.

Succarus (Sucré. Carolus) III. 35.
 Sucrò (Jugar) I. 5. II. 3.. III. 8. 17. 20.
 Suera vicus, III. 14.
 Sumacarcer (Sumacarcel) I. 26.
 Sylburgius (Sylbourg. Fridericus) II. 42.
 T.
 Arrega (Joannes) I. 3. 5. II. 2. 14.
 Terraza, II. 18. 23.
 Thomas (Franciscus) II. 30.
 Togores (Joannes) II. 14. (Ludovicus) II. 14.
 Tormenta graviora (cañones de batir) III. 7.
 Tormenta lignea, II. 31.
 Tormenta muralia (cañones de batir) I. 11. II. 17.
 Torres (Laurentius) II. 6.
 Tossalium (Tossal) I. 18.
 Trierarchus (General de las galeras) II. 14.
 Tubus corneus (Frasco) III. 14.
 Turia (Guadalaviar) I. 16.
 Turralba (Torreloncha) III. 28.
 Turrecusa Marchio, III. 15. 16. Vide *Caracciolum*.
 Turresius (Torres. Eleutherius) I. 9. (Vincentius) I. 3. 5.
 Turritanus (de la Torre. Josephus) Episcopus Orcelen-
 sis, I. 8. moritur, II. 14.
 Turrium Comes (Conde de las Torres). Vide *Moscofus*.
 Turuliusr (Teruel) III. 10. 15. 33.
 V.
 Valentia capta ab Austriacis, I. 5. recuperata à Bor-
 boniis, III. 3. 20.
 Valentiniæ Provinciæ Magistratui à Secretis (Secreta-
 rio de los tres Estamentos del Reino del Valencia)
 III. 20.
 Valentini, I. 1.
 Valentinus ager (la Huerta de Valencia) I. 15. III. 37.
 Valentinarum jura abolita, III. 20.
 Valera (Philippus) II. 17. III. 36.
 Valle (del Valle Antonius à) I. 11. 19. III. 3. 32. 34.
 Vallis juncaria (Valljunquera) III. 32.
 Vazquezius (Vafquez. Vincentius) II. 18.
 Velascus (Velasco. Franciscus) Pozoblanchi Marchio,
 Benicarlonus occupat, I. 4. Vide *Pozoblanus*.
 Ventura (Thomas) II. 18.
 Vergara (Nicolaus) II. 15.

INDEX RERUM, ET VERBORUM.

- Vergesius (Josephus) II. 42.
 Victor Amedeus, Allobrogum Dux, sedes quæ contra
 Borbonios, quos prius fecutus fuerat, I. 1.
 Vigliena (Villena) I. 17. obsidio soluta, II. 40. ejus arx
 oppugnatur, capitur, & diripitur ab Austriacis, II. 38.
 Villagarcia, III. 20. Vide *Mendoza*.
 Villamarciana (Villamarchante) I. 9.
 Villaregalis (Villareal) expugnatur, I. 13. III. 20.
 Villahermosa, I. 6. capta, & incensa à latronibus, III. 15.
 Villaverdus (Villaverde) Comes (Petrus Antonius de
 Noroña) II. 40.
 Vitalis (Vidal. Andreas) II. 18.
 Vitalis (Claudius) II. 40. Vide *Dasfeltius*.
 VIII- Viri litibus judicandis (Juez Civil) I. 5.
 Vives (Josephus) II. 6.
 Umbraculum (palio) II. 25.
 Wolffenbutelæ Princeps (Elisabeth) III. 41.
 Urbs Regia, sive Mantua Carpetanorum (Madrid) I. 20.
 II. I. 4.

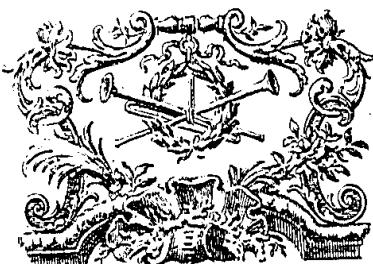
X.

- X** Ani Comes, III. 36.
 Ximenius (Ximeno. Felix) Sevir Valentinus, II. 11.
 XIV- Viri litibus judicandis (los Jueces de la Real Audiencia) I. 9. II. 27.
 XIV- Viris litibus judicandis Praefectus (El Regente de la Real Audiencia) I. 9. 29.

Z.

- Z** Abadia, III. 10.
 Zavallanis (Zavallà) Comes (Joannes de Boxadòs) II. 34.
 Zuguiga (Zuniga. Ludovicus) I. 3. 11.

F I N I S.

Libri

Libri Hagaæ Comitum, apud P. de Hondt;
impressi aut prostantes.

Novus Thesaurus Juris Civilis & Canonici quo junctum
 exhibentur Varia & Rarissima optimorum Interpretum,
 imprimis Hispanorum & Gallorum, Opera, Utrumque
 Jus ex Humanioribus Literis, Antiquitatibus, ac Veteris
 Ævi Monumentis illustrantia, ex Biblioth. Ger.
 Meerman. *Haga-Comitum* 1752. 5 vol. Fol.

--- Idem Liber. 5 vol. *Chariae Majori*.
 L. Sectani, Q. Fil, de tota Græculorum hujus Ætatis Literatura, Sermones IV., accessere ad eorum Defensionem Quintus & Sextus. *Haga-Com.* 1752. 8vo.

Guid. Ferrarii de Rebus Getis Eugenii, Principis à Sabaudia, Bello Pannonico libri III., *Haga-Com.* 1749. 8vo.

Jos. Finistres Praelectiones ad Tit. Pand. de Liberis & Posthumis: cum Diatribe de Posthumis hæredibus instituendis vel exhæredandis. *Cervara* 1750. 4to.

D. Ant Merendas Controversiarum Juris libri XXIV. Opus
 Quæstionum Theoreticarum illatrium, & Rerum Forensium difficillimarum: in quo bis mille & amplius Dubitationes Prædictæ, nova Methodo exponuntur. *Brux.* 1745.
 4 vol. Fol.

Abregé du Service de Campagne, tel qu'il a été fait pendant la
 Dernière Guerre par les Troupes de l'Etat. à la Haye 1752. 8vo.
Observations sur l'Histoire Naturelle, sur la Physique, & sur la Peinture, avec des Planches imprimées en Couleurs, par Mr. Gautier. Ces Ouvrage renferme les Secrets des Arts, les Nouvelles Découvertes & les Disputes des Philosophes & des Artistes Modernes. 1752. 4to.

Histoire de l'Ordre Militaire des Templiers, ou Chevaliers du Temple de Jérusalem, par P. du Puy. Ouvrage qui pourra servir de Supplément à l'*Histoire de l'Ordre de Malte*. Brux. 1751. fig. 4.
Ces Aventures de Don Quichotte, représentées en XXXI. Figures, par Coppel, Picart, & autres Habilles Maîtres. à la Haye 1746. 4to.
 --- Le même Livre, in Folio.

--- Les Estampes sévendront séparément, in Fol. & in Quart. De l'*Attaque & de la Défense des Places*. par Mr. Le Maréchal de Vauban. Haye 1737. & 1742. 2 vol. fig. 4to.

--- Le Tome second, séparément.
La Bibliothèque Universelle, Choisie, Ancienne & Moderne, par le célèbre Mr. le Clerc. 83 vol. 12mo.

La Bibliothèque Britannique, par une Société de Gens de Lettres à Londres. Haye 1734. 50. Parties 8vo.

Lettres, Mémoires, & Négociations du Comte d'Estrades, Monsr. Colbert, & Comte Davrill, avec les Mémoires du Comte de Gisbert. Lond. 1742. & 1744. 10 vol. 12. Edition non charrée.
 Les

Les Discours Historiques, Critiques, Théologiques & Moraux, sur les Evenemens les plus Mémorables de l'Ancien & du Nouveau Testament, par Mr. Saurin, Roques, & Beaufsobre, avec les belles Figures de Mr. Huet, Houbraken, & Picart. 6 vol. Fol. sur du Papier Roiat.

- - - Sur du Papier Super-Roiat.

- - - Les Volumes séparés du même Ouvrage, sur du Papier Imperial, Super-Roiat, Roiat, & Median.

Delices de la Grande-Bretagne. Leyden 1727. 8 vol. 8vo. avec quantité de Figures.

- - - de Rome Ancienne, & Moderne. Leiden 1713. 10 vol. 8vo. avec quantité de Figures.

Histoire Naturelle des Oiseaux, par Albin. Haye 1750. 3 vol. 4to. sur du Papier Roiat, avec plus de 300. Estampes.

- - - Le même Ouvrage, avec les Figures peintes en Mignature. Histoire Naturelle Générale & Particulière, avec la Description du Cabinet du Roi. Haye 1750. 3 vol. 4to. avec les belles Estampes de J. van der Schley.

- - - Le même Livre en grand Papier.

Histoire de Charles XII. Roi de Suède, par Mr. Nordberg. Haye 1748. 4 vol. 4to.

- - - Le même Livre en grand Papier.

Histoire Générale des Voyages, ou, Nouvelle Collection de tous les Voyageurs, &c. Haye 1746. 9 vol. 4to. avec quantité d'Estampes & de Cartes Géographiques.

Métaux ou l'Art de tirer & de purifier les Métaux, avec les Dissertations les plus rares sur les Mines & les Opérations Métalliques. Haye 1751. 2 vol. 12mo.

Medailles de Grand & de Moyen Bronze du Cabinet de la Reine Christine. Haye 1741. fig. fol.

- - - Le même Livre en grand Papier.

Recueil d'Estampes qui représentent les Evenemens les plus mémorables de l'Ancien & du Nouveau Testament, par Mr. Huet, Houbraken, & Picart. On trouve au bas de chaque Estampe l'explication en six Langues différentes. Ces belles Figures sont excellentes pour être insérées dans des Bibles.

Remarques Historiques, Critiques, & Philologiques sur le Nouveau Testament, par Mr. Beaufsobre le Pere. Haye 1742. 2 vol. 4to.

Tresor des Antiquitez de la Couronne de France. Haye 1745. 2 vol. Fol. avec plus de 300. Estampes.

- - - Le même Livre en grand Papier.

Trait de la Peinture & de la Sculpture, par Mr. Richardson Pere & Fils. Amst. 1728. 3 vol. 8vo.

La Vie d'Elizabeth Reine d'Angleterre. Haye 1741. 2 vol. 8vo. bis.

F I N I S.